UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Diplomová práce

2026 **Ladislav Németh**

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

„Pravda hovorí za seba“: Analýza diskurzu strany Smer-SD ako prípad populizmu

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Ladislav Németh

Studijní program: Sociologie

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ondřej Císař, Ph.D

Rok obhajoby: 2026

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.
4. Při přípravě této práce autor použil Gemini 3 Flash v období 01.03-2026-02.05.2026 za účelem překladu citací do slovenštiny. Po použití tohoto nástroje/služby autor obsah podle potřeby zkontroloval a upravil a přebírá plnou odpovědnost za obsah publikace.

V Praze dne: 1. 5. 2026 Ladislav Németh

Bibliografický záznam

NÉMETH, Ladislav. *„Pravda hovorí za seba“: Analýza diskurzu strany Smer-SD ako prípad populizmu.* Praha, 2026. 111 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce prof. doc. PhDr. Ondřej Císař, Ph.D.

Rozsah práce: 197 535 znaků (od úvodu po závěr včetně mezer)

Abstrakt

Práca sa zaoberá fenoménom súčasného populizmu na pozadí prebiehajúcich debát o povahe post-pravdy. Prostredníctvom prípadovej štúdie politického subjektu Smer-SD analyzuje vzťah populistického aktéra k pravde, pričom sa opiera o diskurzívnu analýzu Michela Foucaulta. Hlavným cieľom je zrekonštruovať vnútornú logiku populistického diskurzu s využitím konceptov parrhesie, pravdivostných formúl a režimu pravdy. Analýza ukazuje, že Smer pod vedením Roberta Fica využíva akty odvážneho verejného vypovedania (parrhesiu) na vyhranenie sa voči etablovanému režimu pravdy, ktorý diskurzívne rámcuje ako nepriateľskú sieť elít. Dôveryhodnosť strany sa v tomto procese fixuje na osobu lídra ako vzorového parrhésiastu, ktorý stelesňuje pravdu v mene obyčajného človeka. Štúdia ďalej objasňuje, ako populistický diskurz narába s rôznymi typmi právd, od politicky konštruovaného zdravého rozumu (obyčajná pravda), cez ľubovoľnú inkorporáciu faktov (veridická pravda) až po širší všeabsorbujúci naratív (symbolická pravda). Zistenia naznačujú, že sila populistického režimu pravdy spočíva predovšetkým v stieraní hraníc medzi každodennou a symbolickou pravdou. Tento proces vedie k vytvoreniu uzavretého, sebareferenčného systému (režim pravdy), ktorý sa vyhlasuje za evidentný, a ktorý tak pomocou parrhesiastických performancií produkuje vlastné kritériá pravdivosti, pričom vykazuje vysokú odolnosť voči akejkoľvek verifikácii. Výsledkom práce je komplexný obraz mechanizmov, ktoré umožňujú populistickému diskurzu dominovať politickej scéne dvojitým prísľubom: oslobodením potláčaných právd ľudu od etablovaného poriadku a oslobodením ľudu od potláčajúcich právd tohto samého poriadku.

Abstract

The present study deals with the phenomenon of contemporary populism against the background of ongoing debates about the nature of post-truth. Through a case study of the political subject Smer-SD, it analyzes the relationship of the populist actor to truth, while relying on the discursive analysis of Michel Foucault. The main goal is to reconstruct the internal logic of populist discourse using the concepts of parrhesia, truth formulae, and regime of truth. The analysis shows that Smer, under the leadership of Robert Fico, uses acts of bold public truth-telling (parrhesia) to define itself against the established regime of truth, which it discursively frames as a hostile network of elites. The party's credibility in this process fixes itself upon the person of the leader as a model parrhesiast, who embodies

truth in the name of the ordinary person. The study further clarifies how populist discourse handles diverse types of truths, from politically constructed common sense (ordinary truth), through the arbitrary incorporation of facts (veridical truth), to a broader all-absorbing narrative (symbolic truth). The findings suggest that the strength of the populist regime of truth lies primarily in the blurring of boundaries between everyday and symbolic truth. This process leads to the creation of a closed, self-referential system (regime of truth), which declares itself as evident, and which thus, using parrhesiastic performances, produces its own criteria of truthfulness, while exhibiting high resilience to any verification. The result of the study is a complex picture of mechanisms that allow populist discourse to dominate the political scene with a double promise: the liberation of the suppressed truths of the people from the established order, and the liberation of the people from the suppressing truths of this very same order.

Klíčová slova

Diskurz, parrhesia, populizmus, pravdivostné formuly, režim pravdy, Robert Fico, Smer-SD.

Keywords

Discourse, parrhesia, populism, regime of truth, Robert Fico, Smer-SD, truth formulae.

Title

“Truth Speaks for Itself”: An Analysis of Smer-SD Party Discourse as a Case of Populism

Poděkování

Na tomto mieste by som sa rád poďakoval svojmu vedúcemu práce, prof. Ondřejovi Císařovi, za odborné vedenie, cenné rady a neustály pozitívny prístup.

Svojej rodine ďakujem za nenahraditeľnú podporu počas celého štúdia.

Obsah

Úvod ... 8
1. Doterajší stav poznania ... 10
1.1 Prístupy ku skúmaniu populizmu ... 10
1.1.1 Populizmus ako ideológia ... 10
1.1.2 Populizmus ako mobilizačná stratégia ... 13
1.1.3 Populizmus ako komunikačný štýl ... 13
1.1.4 Populizmus ako forma diskurzu ... 15
1.2 Operatívna definícia populizmu ... 16
1.3 Populizmus a politická súťaž ... 17
1.4 Populizmus a pravda ... 18
1.4.1 Post-pravda ... 19
1.4.1.1 Post-pravdivý populizmus ... 20
1.4.1.2 Najčastejšie výhrady proti post-pravde ... 21
2. Foucaultovský prístup ... 24
2.1 Prečo Foucault? ... 24
2.2 Foucaultove kľúčové koncepty ... 26
2.2.1 Diskurz ... 26
2.2.2 Režim pravdy ... 28
2.2.3 Pravdivostné formuly ... 30
2.2.4 Parrhesia ... 32
2.2.4.1 Vzťah parrhesiastického subjektu a pravdy ... 33
2.2.4.2 Charakter parrhesiastického subjektu ... 33
2.2.4.3 Vzťah parrhesie k moci ... 34
2.2.4.4 Povaha a rola parrhesiastickej pravdy ... 35
2.2.4.5 Vzťah k režimu pravdy: Čo parrhesia robí? ... 36
2.3 Foucault a populizmus – príklady aplikácie ... 37
2.3.1 Populistický režim pravdy ... 38
2.3.2 Populistická symbolická pravdivostná formula ... 39
2.3.3 Populistický vodca ako parrhesiast ... 39
3. Strana Smer ako prípad populizmu ... 41
3.1 Od ľavice k národnému konzervativizmu ... 41
3.2 Premena slovenskej politiky: Rozpad tradičného ideologického rozdelenia ... 42
3.3 Populizmus doma: Národniarska ľavica ... 43
3.4 Populizmus v zahraničnej politike: Stredoeurópsky suverenizmus ... 44
4. Metodológia ... 46

4.1 Foucaultovská diskurzívna analýza ... 46
4.2 Operacionalizácia konceptov ... 48
4.3 Vymedzenie korpusu a tvorba dát ... 55
4.3.1 Automatizovaný zber videí ... 56
4.3.2 Zužovanie dát pre vytvorenie korpusu ... 57
4.3.2.1 Teoretické zakotvenie korpusu ... 57
4.3.2.2 Praktické zúženie korpusu ... 59
4.3.2.3 Pilotné testovanie a finálny korpus ... 60
5. Analytická časť ... 61
5.1 Rola parrhesie Smeru vo vzťahu k etablovanému režimu pravdy ... 62
5.1.1 Diskurzívne subjekty ... 62
5.1.1.1 Opozícia ... 62
5.1.1.2 Establišment ... 63
5.1.1.3 Európska únia ... 64
5.1.2 Diskurzívne spájanie aktérov do etablovaného režimu pravdy ... 64
5.1.2.1 Vzťah opozície a establišmentu ... 65
4.1.2.2 Vzťah opozície a EÚ ... 66
5.1.2.3 Vzťah establišmentu a EÚ ... 68
5.1.3 Vyhraňovanie sa proti etablovanému režimu pravdy pomocou parrhesie ... 70
5.1.4 Fico ako vzorový parrhesiast ... 76
5.2 Spôsoby zakladania a rozlišovania právd v diskurze ... 79
5.2.1 Rola obyčajnej pravdivostnej formuly ... 79
5.2.2 Rola veridickej pravdivostnej formuly ... 81
5.2.3 Rola symbolickej pravdivostnej formuly ... 83
5.3 Rekonštrukcia populistického režimu pravdy ... 84
5.3.1 Vzťah obyčajnej, veridickej a symbolickej pravdivostnej formuly ... 85
5.3.2 Vzťah parrhesie a troch pravdivostných formúl ... 86
6. Diskusia ... 89
Záver ... 94
Summary ... 98
Použitá literatúra ... 102
Zoznam príloh ... 108

Úvod

Predkladaná práca predstavuje snahu prispieť k hlbšiemu pochopeniu populizmu pomocou štúdia vzťahu politického subjektu Smeru-SD (odteraz len Smer) k pravde. Cieľom práce je cez túto prípadovú štúdiu zrekonštruovať logiku narábania populistického diskurzu s kategóriou pravdy. V centre záujmu stoja tri otázky o populizme: (1) Akú logiku nasledujú a aké efekty produkujú odvážne verejné vyjadrenia strany Smer na čele s Robertom Ficom v kontexte politickej súťaže o pravdu? (2) Ako sa Smer všeobecne vzťahuje k rôznym typom právd a čo dosahuje svojimi jednotlivými tvrdeniami nárokujúcimi si pravdivosť? (3) Ako možno pomocou týchto právd a aktov ich odvážneho verejného vyjadrovania popísať vnútorné fungovanie populistického diskurzu Smeru?

Na zodpovedanie týchto otázok vychádzame z diela Michela Foucaulta, špecificky z jeho koncepcií parrhesie, pravdivostných formúl a režimu pravdy. Predpokladáme, že (1) konceptom parrhesie možno jednotne vysvetliť mechanizmus, ktorým pomocou odvážneho vyjadrenia potláčaných právd populistický politický subjekt na jednej strane naštrbuje dôveru v etablovaných aktérov a ich pravdy, a na strane druhej získava dôveru pre seba a svoje vlastné tvrdenia. Rovnako očakávame, že (2) prostredníctvom konceptu pravdivostných formúl možno získať vhľad do mechanizmov narábania populistického diskurzu s rôznymi variantami pravdivostných tvrdení. Napokon sa nazdávame, že (3) parrhesia a pravdivostné formuly vo vzájomných vzťahoch odkrývajú hlbšiu vnútornú racionalitu populistického režimu pravdy, teda poskytujú systematickú perspektívu pre rekonštrukciu vnútorných štruktúr a mechanizmov spojených s kategóriou pravdy, ktoré populistický diskurz utvárajú a robia presvedčivým.

Populizmus ako téma práce bola zvolená vzhľadom na jej vysokú aktualitu na slovenskej, stredoeurópskej a svetovej politickej scéne, ako aj v rozmanitých spoločenskovedných oblastiach, ale aj v kruhu bežných rozhovorov ako súčasť každodenne zažívanej reality. Aktualita určitej témy v rámci disciplíny, respektíve v medzidisciplinárnom priestore, je spojená s popularitou a mnohosťou literatúry, čo môže limitovať potenciál prispieť k problematike niečím novým a zároveň užitočným. Táto skutočnosť motivovala prácu k neštandardnému prístupu použiť na prvý pohľad abstraktné foucaultovské rámce a s nimi spojené teoretické koncepcie pre účely empirického výskum. Účelom bola snaha

o potenciálnu inováciu miesto opakovania už dobre známeho. Rozhodnutie nahliadať populizmus cez jej pravdy nachádza zdôvodnenie v pálčivých debatách o post-pravdivej povahe naše súčasnosti, špecificky od ich najnovších foucaultovských verzií. Výskum na základe doterajšej literatúry sa jednak usiloval o ďalšie rozpracovanie analytických nástrojov spojených s relatívne novým prúdom štúdia populizmu pomocou Foucaulta a pomocou nich o prehĺbenie terajších poznatkov.

V teoretickej časti preto práca v prvom kroku zhŕňa súčasné poznanie o populizme cez rozmanité etablované prístupy, aby širokým pokrytím jeho charakteristík získala dostatočné pochopenia a ustanovila jeho provizórnu pracovnú definíciu. V ďalšom kroku sa predstavuje paradigma post-pravdy ako rozšírený prístup ku štúdiu vzťahu populizmu a pravdy, aby sa následne do nej mohol zasadiť a rozpracovať aj nami zvolený foucaultovský prístup so svojimi špecifikami. Pre usmernenie bádania sa na konci tejto časti uvádzajú niektoré doterajšie príklady aplikácie Foucaulta pri štúdiu populizmu. V ďalšej kapitole sa text presúva k predstaveniu Smeru a Fica ako konkrétneho prípadu populizmu, aby sa pomocou jeho ideologických charakteristík kontextualizovala plánovaná analýza.

Metodologická časť zakotvuje empirické skúmanie hlásením sa k foucaultovskej verzii diskurzívnej analýzy. Pre tieto účely práce ponúka operacionalizáciu parrhesie a pravdivostných formúl ako kľúčových konceptov k rekonštrukcii širšieho režimu pravdy. Analytická časť sa zakladá na výpovediach predstaviteľov strany Smer publikovaných na jej oficiálnom YouTube kanáli. Do kapitol sa analýza člení podľa výskumných otázok, pričom prvá sa venuje role parrhesie, druhá role pravdivostných formúl a tretia uložením predošlých dvoch do vzájomných súvislostí celkového režimu pravdy. Logika analytickej časti teda predstavuje postupný prechod od partikulárnych dát cez teoretické koncepty až k celkovej konceptuálnej konštelácii, ktorá má predstavovať vnútornú logiku populistického diskurzu z perspektívy zaobchádzania s pravdou.

V diskusii reflektujeme prácou zvolený prístup, porovnávame výsledky s existujúcou foucaultovskou literatúrou o populizme a pomenúvame otázky, ktoré otvárajú priestor pre ďalší výskum.

1. Doterajší stav poznania

V prvej časti práce zhrnieme súčasný stav poznania, ktoré je relevantné pre nami vybranú tému populizmu. Nasledujúce kapitoly sa budú zaoberať všeobecnými spoločenskovednými prístupmi k populizmu a ponímaním vzťahu populizmu a pravdy. Toto poznanie je pozadím, z ktorého práca vyrastá, na základe ktorého si vytyčuje výskumné otázky a v kontexte ktorého sa jej výsledky majú nazerať.

1.1 Prístupy ku skúmaniu populizmu

V čase písania tejto práce je populizmus naďalej roztrieštеným, sporným a podľa niektorých azda opotrebovaným konceptom. V tejto časti predostrieme štyri ustálené prístupy k populizmu: populizmus ako ideológia, ako mobilizačná stratégia, ako komunikačný štýl a ako forma diskurzu. Zámerom podkapitoly je teoretická kontextualizácia práce predstavením centrálnych charakteristík populizmu skrz prizmy jednotlivých prístupov bez snahy vybrať si ten „správny“ za cenu ochudobnenia konceptu. Predstavením jednotlivých autorov teda osvetlíme to, čo sa nazýva populizmom z rôznych perspektív, avšak pri vedomí, že predložené opisy sa v rôznych bodoch prekrývajú, dopĺňajú a občas si aj nevyhnutne protirečia. Následne v skratke zhrnieme centrálne piliere, ktoré sa kvôli opakovaniu v prístupoch dajú pokladať za ťažko spochybniteľnú operatívnu definíciu populizmu.

1.1.1 Populizmus ako ideológia

Prvý prístup, v súčasnosti najviac dominantný, chápe populizmus predovšetkým ako ideológiu, v dôsledku čoho jeho zástancovia za gro populizmu pokladajú myšlienkový obsah, ktorý sa s určitou pravidelnosťou opakuje a svojim rámcom formuje politické myslenie, nastoľuje problémy a ich riešenia (foucaultovským jazykom by sme tu mohli hovoriť o problematizácii, (pozri Petříček, 2021)). Jeho hlavnými predstaviteľmi sú Cas Mudde a Paul Taggart.

Mudde sa snažil o obecnú teóriu populizmu, k čomu ako kľúč vnímal obsahovú flexibilitu populizmu. Podľa Muddeho populizmus ako ideológia samostatne neobstojí, ale vždy sa kombinuje s ďalšími ideológiami, ktoré ju napĺňajú hodnotovým obsahom, politickým programom a víziou podľa kontextu danej krajiny. Populizmus preto nadobúda rôzne prívlastky ako ľavicový, pravicový, konzervatívny a ďalšie. Z toho dôvodu v Muddeho

ponímaní populizmus je tenká ideológia, v zmysle myšlienkového rámca stojaceho na menšom počte konceptov, ktorými sa svet interpretuje a ktoré sa spoločenskými vedami naprieč rôznymi politickými kontextmi dajú opakovane identifikovať aj napriek rozdielnym spôsobom ich spájania s plnohodnotnými ideológiami (Mudde, 2004, s. 548).

Prvým takýmto konceptom (alebo konceptuálnym párom) je ľud a z neho odvodená antagonistická elita. Populisti týmito kategóriami rozdeľujú spoločnosť na dve homogénne časti, pričom tá prvá, ľud, zastupuje morálne dobro a čistotu, kým druhá, elita, je skazená a stelesnením zla. Priamym opakom takto definovaného populizmu sú rovno dva, elitizmus, predstavujúci inverzný obraz populizmu nadržiavajúci elite, a pluralizmus, zavrhujúci moralizujúci dichotomický rámec nahliadania spoločnosti typický pre populizmus a miesto toho uznáva mnohosť skupín, názorov a potrieb (Mudde, 2004, s. 544). Podľa populizmu jadrom politiky má byť reprezentácia ľudu a jeho tzv. obecnej vôle, čo je ďalším kľúčovým konceptom podľa Muddeho. Obecná (alebo všeobecná) vôľa ľudu nie je jednoducho zhrnutím všetkých záujmov v spoločnosti, ale to, na čom sa všetci predstavitelia ľudu zhodujú a čo tvorí základnú kapacitu, vďaka ktorej sa ľud dokáže zomknúť do komunity. Táto obecná vôľa má byť skutočne zastupovaná populistom, na rozdiel od zvyšku politických strán (zaradených medzi elity), ktoré sú kritizované za naháňanie vlastných záujmov a rozdeľovanie ľudu miesto jeho zjednoteného zastúpenia. Populisti sa takto dištancujú od existujúcej politiky, stavajú sa do role outsidera a snažia sa o prebudenie a oslobodenie ľudu, avšak bez jeho zmeny, keďže ľud je dobrý a priori (Mudde, 2004, s. 546-551). Populizmus týmto aj upozorňuje na krízu alebo nedostatočnosť demokracie, ale nie je proti demokracii, keďže sám volá po lepšej, skutočnej demokracii, ktorá však vyhovie aj viac radikálnym požiadavkám ľudu, v dôsledku čoho je vo výsledku menej technokratická a menej liberálna. (Mudde, 2004, s. 562)

Ponímanie druhého najdôležitejšieho zástupcu ideového prístupu k populizmu, Paula Taggarta, sa vo veľkej miere zhoduje s Muddem. Rovnako hovorí o morálnom a manichejskom rozlišovaní medzi ľudom a elitou a o kríze a náprave demokracie, avšak pri používaní vlastných konceptov. Taggartova koncepcia populizmu sa od ostatných teoretických prístupov odlišuje špecifickým chápaním subjektu ľudu, ktorý definuje primárne cez prizmu tzv. heartlandu. Podľa Taggarta (2004) nie je možné plne porozumieť aktérom populizmu bez odkazu na túto idealizovanú vlasť, pričom samotný ľud vníma

skôr ako derivát tohto konceptu. Heartland v tomto zmysle nepredstavuje utópiu orientovanú na budúcnosť, ale skôr nostalgiou podfarbenú, romantizovanú predstavu o komunite v minulosti, ktorá v očiach populistov zanikla alebo bola narušená. Autor v tejto súvislosti zdôrazňuje, že „[t]ermín heartland sa používa preto, lebo heartlandy sú niečím, čo je skôr cítiť než racionálne zdôvodniť, a niečím, čo je zahalené nepresnosťou“ (Taggart, 2004, s. 274, vlastný preklad). Tento priestor identity a spolupatričnosti je charakteristický svojou predpokladanou apolitičnosťou a dôrazom na všednosť, stabilitu a kolektívny zdravý rozum. Práve na tomto základe budujú populisti svoju politickú identitu. Štylizujú sa do pozície obrancov ohrozeného heartlandu a prezentujú sa ako apolitická alternatíva voči elitám, ktoré tento ideál údajne znehodnotili (Taggart, 2004, s. 274).

Ďalším špecifickým konceptom u Taggarta je tzv. prázdne srdce populistov. Tento termín jednak naznačuje tenkosť populistickej ideológie a jej spájanie s plnšími ideológiami, ako o tom hovorí Mudde, ale rovnako ním Taggart poukazuje na vrtkosť a flexibilitu v populistických hodnotách a názoroch, ktoré miesto stability sa často striedajú a neraz umožňujú vnútorne nekonzistentné, protichodné postoje (Taggart, 2004, s. 275). Rovnako ním bolo upozornené aj na neštandardnú organizáciu populistických strán, ktoré sa podobajú sociálnym hnutiam, na čele so silným lídrom.

Z tejto charakteristiky, antiestablišmentovej povahy a krízovej politiky Taggart ešte v roku 2004 odvodzoval sebalimitujúcu povahu populizmu pri prechode z opozičnej strany do statusu vládnej, keďže podľa ním vtedy zastávaného názoru „[n]etradičné formy mobilizácie, ak sú úspešné, sa dostávajú do konfliktu s inštitúciami, ktoré sú navrhnuté okolo tradičných foriem mobilizácie (Taggart, 2004, s. 284, vlastný preklad).“ Vo svojich neskorších prácach v reakcii na spoločenský vývoj však už so spoluautormi zdôrazňujú snahu populistov vo vláde o mocenskú konsolidáciu, pri ktorej sa pokúšajú „očistiť štátny aparát od nepohodlných úradníkov a prijať nové právne predpisy, aby sťažili život svojim politickým nepriateľom“ (Kaltwasser a Taggart, 2016, s. 209, vlastný preklad). Tento proces, je navyše stabilizovaný konšpiračnými teóriami, ktoré „umožňujú populistom neustále trvať na existencii sprisahania s cieľom poškodiť nevedomý ľud“ a samotných zástupcov pri moci (Pirro a Taggart, 2023, s. 418, vlastný preklad).

1.1.2 Populizmus ako mobilizačná stratégia

Druhé chápanie nahliada populizmus v prvom rade ako mobilizačnú stratégiu. Centrálnym reprezentantom je Kurt Weyland (2001), ktorý sa snaží definovať populizmus cez mechanizmy nadobúdania a uplatňovania politickej moci. V jeho ponímaní nie je populista určovaný myšlienkovým obsahom, v súlade s častou kritikou ideového prístupu ako príliš tenkého pre legitímnu kategorizáciu populizmu ako ideológie (pozri Freeden, 1996), ale špecifickým vzťahom k moci.

Weylandov strategický prístup pristupuje k fenoménu skrz počty a z nich odvodené typy dvoch politických aktérov. Tých, ktorí mobilizujú a reprezentujú a tých, ktorí sú mobilizovaný a reprezentovaní. K populizmu tak podľa tejto logiky dochádzka vtedy, keď jednotlivec z pozície outsidera mobilizuje veľké počty, masu prívržencov bez využitia etablovaných organizačných štruktúr (Weyland, 2001, s. 12). V osobe populistu ide o typ lídra, ktorý spravidla ignoruje politické konvencie či inštitucionálne pravidlá a namiesto nich sa spolieha na osobnú charizmu. Táto charizma ponúka riešenie na problémy (opätovne) fluidného ľudu v jednej osobe a podľa logiky populizmu sa tak preferuje priama interakcia s podporovateľskou základňou, čo si vyžaduje, aby politická strana fungovala iba ako pozadie pre lídra a pod jeho (takmer) úplnou kontrolou (Weyland, 2001, s. 14).

Síce Weyland netvrdí, že hodnoty a ideológie pre populizmus nie sú dôležité, avšak stratégiu vníma ako stálu v čase (ahistorickú), vďaka čomu má slúžiť ako vhodný definičný základ (2001, s. 11). Voči takémuto striktne procedurálnemu chápaniu možno vzniesť zásadnú námietku, ktorej verzie zaznievajú aj v odbornej literatúre (Hawkins, 2010, s. 39), a to kvôli striktnému oddeleniu formy populizmu od jeho obsahu. Predpokladáme totiž, že medzi formálnou strategickou stránkou a vecným obsahom existuje hlboká vzájomná previazanosť, a ak sa výskum obmedzí výhradne na štrukturálne aspekty mobilizácie a rezignuje na analýzu ideovej náplne, výsledné chápanie populizmu zostáva do značnej miery neúplné a analyticky ochudobnené.

1.1.3 Populizmus ako komunikačný štýl

Tretie chápanie populizmu narába s populizmom ako so štýlom politickej komunikácie. Tento prúd je úzko spätý s rozšírením sa sociálnych médií, ktoré slúžia ako Goffmanovské

divadelné javisko pre performanciu hereckej roly (pozri Goffman, 1999) populistického politika. Komunikácia na týchto platformách sa stáva vypočítavým a dramaturgicky naplánovaným slovným aktom (pozri Austin, 1975). Sociálne médiá ponúkajú priestor pre rôzne herecké výkony, z ktorých postava populistu je len jeden.

Hlavným predstaviteľom prístupu je Benjamin Moffit. Politický štýl definuje ako „repertoáre stelesnených, symbolicky sprostredkovaných performancií určené publiku, ktoré sa využívajú na vytváranie a navigáciu v poliach moci tvoriacich politično, siahajúc od sféry vládnutia až po každodenný život“ (Moffit, 2016, s. 38, vlastný preklad). Podľa Moffita existujú tri primárne charakteristické prvky performancie populizmu ako štýlu komunikácie. Prvým je postava samotného populistu, ktorý, podobne ako u Weylanda, je silný líder stojaci v strede pozornosti. Aby boli títo lídri efektívni, musia projektovať výnimočné osobnosti, ktoré sú zaujímavé, prístupné a zábavné, pričom na ovplyvňovanie voličov často využívajú svoju celebritizáciu (Moffitt, 2016, s. 57). Príznačným znakom tohto štýlu je využívanie „zlých spôsobov“ (bad manners), ako vedomé ignorovanie „vhodného“ politického správania. Aby opísal, ako populisti narúšajú vznešenú sféru tradičnej politiky tým, že ignorujú spoločenskú etiketu, Moffitt využíva metaforu opitého hosťa na večeri, čo zahŕňa politickú nekorektnosť a používanie slangu alebo nadávok s cieľom dištancovať sa od upätého mainstreamu a dokázať svoju autenticitu (Moffitt, 2016, s. 59).

Ďalším prvkom je vzťah populistu k médiám. V ére tzv. diváckej demokracie sa väčšina občanov vzťahuje k politickému svetu skôr prostredníctvom politických štýlov než cez technický obsah alebo ideológiu (Moffitt, 2016, s. 36). Keďže populizmus je vo svojej podstate performatívny, vyžaduje si vizuálne komunikačné kanály na prenos auditívnych a vizuálnych aspektov lídrovej prítomnosti. Populisti typicky interagujú s tradičnými médiami prostredníctvom taktík kontroly, akou je napríklad vlastnenie mediálnych impérií (Moffitt, 2016, s. 80), alebo obchádzaním týchto médií pomocou nových sociálnych médií, čím získavajú platformu a vytvárajú dojem priameho a nesprostredkovaného vystupovania (2016, s. 86).

Posledným charakteristickým prvkom v Moffitovom prístupe je performancia krízy. Namiesto toho, aby Moffitt vnímal krízu ako čisto externú príčinu, argumentuje, že populizmus vyvoláva pocit krízy prostredníctvom svojho vlastného pôsobenia.

Populisti potrebujú krízu na to, aby zaujali voličov, takže povyšujú zlyhania na úroveň krízy, prostredníctvom médií obviňujú tých, ktorí sú zodpovední za údajné poškodzovanie ľudu, a štylizujú sa do roly riešiteľov problémov, pričom krízu namiesto jej ukončenia zámerne predlžujú a naratívne propagujú (Moffitt, 2016, s. 117).

1.1.4 Populizmus ako forma diskurzu

Nakoniec zostáva skupina tých, ktorí populizmus chápu v prvom rade v termínoch diskurzu v zmysle „obecn[ího] režim[u], jemuž je podřízen statut [...] výpovědí, způsob, jakým jsou institucionalizovány, přijímány, používány, opakovaně využívány, navzájem kombinovány, modus, podle něhož se stávají objekty přivlastnění, nástroji touhy či zájmu, prvky strategie (Foucault, 2016, s. 178).“

Klasickým čelným predstaviteľom diskurzívneho poňatia je Ernesto Laclau. Typickou črtou jeho prístupu je zameranie sa na logiku politickej artikulácie spoločenských požiadaviek, prostredníctvom ktorej sa konštruujú kolektívne identity (Laclau, 2005, s. 46). Východiskom je existencia sociálnych požiadaviek adresovaných inštitucionálnemu systému, ktoré keď zostávajú nenaplnené, začínajú presahovať schopnosť systému ich absorbovať, čím dochádza k zlomu (Laclau, 2005, s. 35). V takýchto podmienkach vstupujú rôzne nenaplnené požiadavky do reťazca ekvivalencií. Prepájajú sa nie na základe spoločného obsahu, ale na základe spoločnej opozície voči systému, ktorý ich nedokáže uspokojiť (Laclau, 2005, s. 38). Toto prepojenie je inherentne antagonické, keďže požiadavky sú zjednotené prostredníctvom spoločnej opozície voči externému tzv. inému (establišmentu alebo mocenskému bloku). Tento reťazec je kľúčový, pretože každá požiadavka začína reprezentovať viac než samu seba a stáva sa čiastkovým vyjadrením širšej spoločenskej frustrácie. Reprezentácia je tu teda konštitutívna, nie iba odrazová.

V určitom bode začne jedna konkrétna požiadavka (alebo symbol, líder, slogan) reprezentovať celý reťazec a stáva sa prázdnym signifikantom (Laclau, 2005, s. 40). Jeho „prázdnota“ spočíva v absencii pevného obsahu, čo mu umožňuje zjednotiť heterogénne požiadavky pod spoločným označením (napr. ľud). Prostredníctvom tohto procesu vzniká hegemonický diskurz, ktorý konštruuje hranicu medzi „ľudom“ a jeho antagonickým „iným“ (Laclau, 2005, s. 43). Populizmus tak nie je definovaný konkrétnymi politikami, ale týmto spôsobom politickej reprezentácie a konštrukcie identít my vs oni.

Síce Laclauov prístup je inovatívny, keďže pripúšťa možnosť pozitívneho prínosu a progresívne-demokratizujúceho efektu populizmu, pričom dokáže pokryť mnoho prípadov, generalizované stotožňovanie populizmu s fenoménom politiky (Laclau, 2005, s. 49) je prinajmenšom problematickým prípadom prehnanej redukcie.

1.2 Operatívna definícia populizmu

Pri odhliadnutí od teoreticko-rámcových špecifík, v každom zo štyroch prístupov nájdeme spoločné koncepty alebo témy, ktoré sú vhodné ako piliere provizórnej operatívnej definície populizmu, z ktorých sa dajú odvodzovať ďalšie partikularity. Definícia populizmu sa napriek tomu vždy odvíja od cieľov a tak aj potrieb danej výskumnej práce. Keďže najširším cieľom tejto práce je sledovanie populistami vytváraného režimu pravdy, teda mapovanie konkrétnych mechanizmov (pravdivostných formúl a parrhesie) a rekonštrukcia obecnej logiky (interakcie týchto dvoch konceptov) na základe ktorých populisti si nárokujú na svoju pravdu a pravdu politických súperov delegitimizujú, poskytneme tu operatívnu definíciu populizmu na základe vzťahu kľúčových aktérov.

(1) Prvým takýmto pilierom je antagonistický vzťah homogénnych skupín morálne čistého ľudu a skazenej elity, alebo dokonca celého establišmentu (v zmysle mocenských štruktúr), ktoré sa definujú negatívnym spôsobom odvodene od ľudu, tým, že ho nezastupujú adekvátne. Keďže „[l]id je vždy většinovým kolektivním aktérem, […] nositelem kolektivních hodnot a vědomí, má jednotné zájmy a dokáže vyjádřit jednotlivou vůli [a] není to jenom náhodné seskupení většího počtu jednotlivců“ (Císař a Kubát, 2024, s. 136), tak neadekvátne zastúpeniu ľudu znamená automaticky fundamentálnu spoločenskú krízu, ktorá si vyžaduje okamžitú nápravu.

(2) Druhý pilier predstavuje vzťah populistického subjektu k zvyšku elitnej politickej garnitúry a k celému establišmentu. Kým „[e]lita je rovněž kolektivním, byť menšinovým aktérem s kolektivním vědomím a hodnotami [a] usiluje o zničení lidu, nebo žije (a vládne) na jeho úkor“ (Císař a Kubát, 2024, s. 136), populistický subjekt sa oproti nemu ustanovuje ako outsider, ktorý je kvalitatívne iný a „staví [se] proti ‚zkaženým‘ politickým elitám, [...], ale musí do politiky vstoupit, stát se politickou elitou“ (Císař a Kubát, 2024, s. 136).

(3) Tretí pilier tvorí vzťah populistického zástupcu, zvyčajne vodcu, a ľudu. Populistický subjekt „[m]á být charismatický a výjimečný (‚elitní') avšak současně musí byt vnímán jako ‚jeden z lidu'. Jinými slovy […] je a není politický, je a není součástí lidu, je a není elitou" (Císař a Kubát, 2024, s. 136). Populistický vodca do politiky vstupuje iba kvôli ľudu, ktorý vďaka vzájomnej blízkosti dokáže priamo bez zbytočného inštitucionálneho alebo mediálneho sprostredkovania adekvátne zastupovať a vrátiť alebo priniesť tak vytúžený idealizovaný stav spoločnosti.

1.3 Populizmus a politická súťaž

Ako aj operatívna definícia napovedá a ako to už v politike býva, medzi populistickým aktérom a zvyškom politickej reprezentácie, respektíve establišmentom ako širším mocenským usporiadaním prebieha politická súťaž o priazeň voličov. Táto práca sa zasadzuje do tohto kontextu súťaže (konkrétne súťaže o pravdu), ktorý prebieha medzi populistickým subjektom a jeho politickými súpermi. Táto súťaž (o pravdu) a vznikajúci vzťah nás bude zaujímať výlučne z perspektívy diskurzu populistického subjektu.

Faktorov zvyšujúcich podporu pre populistické subjekty je mnoho a sú veľmi komplexné. Vzhľadom na politickú súťaž v kontexte tejto práce však vyzdvihneme iba jeden: stratu alebo nenachádzanie pozitívne vymedzenej sociálnej identity. Na základe výskumov identitná neistota zvyšuje náklonnosť k populizmu (Spruyt et al., 2016, s. 344). Tento typ neistoty pritom súvisí s dynamickým a zložitým svetom, ktorý v ľuďoch vyvoláva širšiu existenčnú neistotu, pričom táto neistota sa vracia v podobe delegitimizácie existujúceho spoločensko-politického poriadku a súvisiacich aktérov, čo vytvára úrodnú pôdu pre populistickú konštrukciu novej identity sklamaného „ľudu". Tento dopyt sa zainteresovanými stranami strategicky využíva pre účely politickej súťaže v podobe ponuky konštruovaných zjednocujúcich nespokojných identít a údajných vinníkov ako aj obetných baránkov (Kittel, 2025, s. 723).

Ďalej v tejto súvislosti, rozdelená, polarizovaná spoločnosť nahráva populizmu a populizmus zase ďalej polarizuje spoločnosť antagonizáciou ľudu a elity. O polarizovaných spoločnostiach pritom platí, že „politický konflikt sa už netočí len okolo radikálne odlišných postojov k verejným politikám (policy positions) alebo politických programov, ale zahŕňa skôr otázky politickej a sociálnej identity, ktoré môžu v skutočnosti

nadobudnúť prednosť pred konkrétnymi politickými otázkami“ (Kopecký et al., 2022, s. 225, vlastný preklad). Takáto politika identity nahráva rozkladu demokracie skrz znemožňovanie spoločenského dialógu, tým, že si vyžaduje oddanosť a držanie sa povolených stanovísk a postojov „našej“ strany pri potrebe ťažko prekonateľného odstupu od strany „druhej“. K tejto potrebe dochádza v dôsledku toho, že dva tábory sa prestávajú vnímať ako legitímni súperi a stávajú sa z nich nepriatelia, ktorí sa navzájom bytostne ohrozujú. Typický pre tieto spoločenské situácie, ako aj pre fenomén populizmu, je agresívny dehumanizujúci diskurz, ktorý presiakaním do každodenností upevňuje a posúva svoje hranice (McCoy et al., 2018, s. 23). Populistický diskurz teda nie len jednoducho oslovuje existujúcu skupinu obyvateľstva, ale privádza ju k existencii. Ako na to poukazuje Foucault, (diskurzívna) moc má aj produktívnu funkciu (2000, str. 195). Črtajú sa teda spôsoby, akými môže aj nami sledovaný prípad, populistický Smer, narábať s pravdou.

Na tomto základe produktivity diskurzu sa dá rozlíšiť tzv. elitný a kompletný populizmus. Zásadný rozdiel medzi dvomi podkategóriami spočíva v diskurzívnej konštrukcii nepriateľov, ktorých populisti pri politickej súťaži využívajú. Kým pri elitnom populizme hrozbou je iba nereprezentatívna elita, tak pri kompletnom populizme delegitimizačná taktika je obsiahlejšia, keďže elita nie len nereprezentuje ľud, čo samo o sebe tvorí vertikálnu hrozbu, ale priamo uprednostňuje konkurenčnú skupinu, čo zase konštituuje horizontálnu hrozbu (Hameleers et al., 2018, s. 522). Robí tak na občianskom, národnostnom, náboženskom, etnickom alebo gendrovom, skratka identitnom základe. Takéto vymedzenie populizmu bude zasa jednou zo skutočností, na ktoré sa práca zameria pri neskoršom opise povahy strany Smer.

1.4 Populizmus a pravda

Vzťah populizmu a pravdy je posledné roky jednou z ako odborne, tak aj verejne najviac diskutovaných tém. Nečudo, pravda je kľúčovým bodom konfliktu pri politickej súťaži, keďže každá súťažiaca strana sa snaží ustanoviť určité pravdy, ktoré jej existenciu a nárok na politickú moc legitimizujú. Populisti nie sú výnimkou. V tejto podkapitole sa venujeme predstaveniu paradigmy post-pravdy, najviac rozšíreného vysvetľujúceho rámca vzťahu populistov k pravde, a následne charakterizujeme populizmus ako s ním pracuje post pravda. Cieľom kapitoly je zakotvenie neskôr popísaného foucaultovského rámca do širšieho kontextu.

1.4.1 Post-pravda

Paradigma post-pravdy sa často charakterizuje ako stav, v ktorom v diskurze nad pravdou dominuje nepravda, respektíve selektívne využívanie pravdy, a nad vedeckou racionalitou každodenná racionalita a emocionalita, pričom tieto javy sa často spájajú s vynorením echo komôr sociálnych médií a dezinformačnej scény (Braun, 2019, s. 434-436). Podľa Newmana a Conrada v post-pravdivej dobe kvôli rozšírenosti klamstiev, mis- a dezinformácií, tzv. alternatívnych právd a konšpiračných teórií sa pravda (v zmysle overiteľných faktov) rozlišuje ťažko a stráca svoju spoločensko-politickú hodnotu. (2024, s. 6). Na základe Hyvönena, údajne nejde iba o jednoduché deformovanie pravdy a o politické klamstvá, ale o transformáciu politickej kultúry, v ktorom otázka pravdivosti spolu s tradičnými zdrojmi pravdy sa úplne odsúvajú na vedľajšiu koľaj. Faktuálna pravda stráca svoju symbolickú autoritu (2018, s. 44).

Waisbord oproti otázke dôležitosti pravdy ako kategórie kladie dôraz na jeho náročnosť a kritériá dosiahnutia. Post-pravdu chápe ako „nové podmienky pre verejnú komunikáciu, ktoré signalizujú nemožnosť pravdy ako zdieľaného posúdenia reality“ (2018, s. 19, vlastný preklad). Domnieva sa, že „‚post-pravdu‘ by sme si nemali zamieňať s úmyselným skresľovaním, falošnými správami (fake news) a alternatívnymi faktami – teda s úmyselnou produkciou nepravdy s cieľom zavádzať verejnosť. Nič z toho nie je skutočne novým javom“ (2018, s. 19, vlastný preklad). Waisbord tvrdí, že v prípade post-pravdy centrála nie je otázka, či tvrdenia korešpondujú s realitou alebo nie, ale ide o oveľa viac, o „zrútenie moderného racionalistického modelu – jasne definovaného a akceptovaného modelu hovorenia pravdy ako zdieľaného komunikačného úsilia založeného na rozume a vede“ (2018, s. 19, vlastný preklad). Argumentuje teda, že v ére post-pravdy dochádza k erózii noriem, ktoré tradične legitimizovali proces overovania faktov o realite a narážame tak na absenciu podmienok vo verejnej sfére, ktoré by občanom umožňovali zhodnúť sa na spoločných cieľoch a procesných pravidlách potrebných na určenie pravdivosti tvrdení (2018, s. 20). Waisbord (2018, s. 8) a Newman a Conrad (2024, s.6) sa zhodujú v tom, že post-pravdivá doba, či už bagatelizáciou kategórie pravdy alebo rozkladom noriem pre posúdenie pravdivosti, vytvára stav neistoty a nezhody v základných otázkach reality, čím prispieva k rozkladu demokracie založenej na zdieľanom priestore.

1.4.1.1 Post-pravdivý populizmus

„Nikdy predtým nebola nedôvera voči politickému ‚establišmentu' a oficiálnym zdrojom vedomostí a informácií taká veľká. Nikdy neboli volení zástupcovia, vládni úradníci a novinári mainstreamových médií v takom opovrhnutí a prijímaní s takou mierou nedôvery – populistickí politici ich označujú za ‚nepriateľov ľudu', agentov ‚hlbokého štátu' (deep state) a šíriteľov ‚falošných správ' (fake news). Nikdy predtým sa náš politický priestor nezdal taký roztrieštený a polarizovaný, rozdelený na dva antagonistické tábory, ktoré žijú v úplne odlišných a protikladných epistemologických vesmíroch" (Newman a Conrad, 2024, s. 2, vlastný preklad).

Citácia od Newmana a Conrada podľa nás dobre exemplifikuje teoretickú blízkosť súčasného populizmu a post-pravdy, pričom post-pravda sa používa ako kontext, do ktorého sa populizmus ako fenomén umiestňuje. Ako sa to v spoločenských vedách bežne pokladá, a ako to spomína aj Mahlouly, výraz post-pravda sa uchytil v roku 2016 po Brexite a prvom zvolení Donalda Trumpa za prezidenta (2025, s. 196). Vzťah týchto dvoch fenoménov je komplexný, avšak ťažko poprieť, že „[p]ost-pravdivá komunikácia vytvára presne taký stav, v akom chce populizmus politiku mať – sféra rozdelenej pravdy, binárneho myslenia a rozvrátenej komunikácie [‚keďže] populizmus odmieta politiku deliberácie a hovorenia pravdy; prosperuje uprostred prehlbujúcich sa trhlín vo verejnej komunikácii a v spoločnosti" (Waisbord, 2018, s. 30, vlastný preklad).

Na základe Waisborda, populisti nie sú za jednu etablovanú inštitucionalizovanú pravdu, do ktorej je vložená vysoká spoločenská dôvera. Preferujú keď v spoločnosti sa s identitnou hranicou medzi ľudom a elitou spája aj epistemická hranica. Keď pravda jednej strany je klamstvom tej druhej a apelovanie na pravdu je stratégiou presadzovania vlastných záujmov na úkor záujmov všetkých (teda údajného ľudu). Pravda sa stáva viac identitnou záležitosťou, potvrdzovaním vlastnej ľudovej pravdy popri odhaľovaní elitných klamstiev, ako spoločným hľadaním. Odmietanie etablovaných právd sa v populizme dokonca pokladá za odvážny akt vzdoru proti establišmentu (2018, s. 25). Odzrkadľuje sa to v agresívnom antagonistickom diskurze, pre ktorého faktická presnosť a držanie sa objektivity strácajú na dôležitosti oproti symbolickým naratívnym efektom a ideologickej rezonancie. Z tohto dôvodu sa podrývajú tradiční „strážcovia" pravdy: médiá, univerzity, vedecké inštitúcie (Mahlouly, 2025, s. 196).

Populizmus teda využíva post-pravdivý stav na spochybňovanie právd a sám ich nahrádza svojimi „alternatívnymi pravdami“, ktoré slúžia ako zbraň na bojisku politiky pre legitimizáciu seba a delegitmizáciu oponentov (Mahlouly, 2025, s. 197). Voči establišmentu a jeho pravdám sa vyhraňujú, aby získali nárok na prezentovanie seba ako skutočný hlas ľudu. Odvolávajú sa pritom na pravdy „zdravého rozumu“ oproti vedeckým pravdám a intelektualizmu. Skrz formulku zdravého rozumu vo svojich dôsledkoch „[p]opulistické hnutia sa stávajú politickými kultmi formujúcimi sa okolo postavy lídra, ktorého jeho priaznivci považujú za neomylného a za niekoho, kto vždy vyjadruje (artikuluje) ich vlastnú pravdu.“ (Newman a Conrad, 2024, s. 3, vlastný preklad).

1.4.1.2 Najčastejšie výhrady proti post-pravde

Pri našej snahe predstaviť paradigmu post-pravdy sa miestami ukázali nezhody a nezrovnalosti. Kým väčšina autorov sa zhoduje na tom, že súčasné dobové fenomény sú niečím špecifické, o partikularitách a systematickom poňatí javov už nepanuje taký konsenzus. Z toho dôvodu sa mnohí autori postavili kriticky voči určitým predpokladom, ktoré sa pri skloňovaní post-pravdy z času na čas objavia. V tejto časti zhrnieme niektoré z týchto problematických bodov, na základe čoho zdôvodníme foucaultovský prístup ako jeden z prúdov, ktoré sa snažia adresovať niektoré nedostatky širokej post-pravdy.

Ako sme to už zdôraznili, post-pravda je paradigma, teda konceptuálna pomôcka, pomocou ktorej sa vyjadruje snaha vniesť (teoretický) poriadok do inak chaotického a zložitého sveta. Ako každá paradigma, aj táto má svoje silné aj slabé stránky a spôsob jej vysvetľovania niektorých fenoménov nevyhnutne rozotiera a banalizuje iné fenomény. Foucaultovským jazykom znovu môžeme hovoriť o istom spôsobe problematizácie (pozri Petříček, 2021), ktorá je historicky, geograficky, politicky, kultúrne, sociálne a potenciálne ešte rôznymi spôsobmi situovaná a vyžaduje si opatrnosť, odstup a sebakritiku (Braun, 2019, s. 432).

Kathrin Braun sa obracia k paradigme post-pravdy v duchu tejto sebakritiky. Ako najčastejší a závažný problém (zdôrazňujeme, že nie u všetkých, iba niektorých autoroch) identifikuje zjednodušujúcu dichotomizáciu objektívnych faktov a osobných presvedčení, emócií. Povrchnejšie chápania post-pravdy (a odvodene aj populizmu) sa pri tejto dichotómii často

zastavia a súčasnú dobu vysvetľujú ruka v ruka s rovinou komunikácie na sociálnych médiách, ktoré túto dichotómiu údajne prinášajú. Braun sa domnieva, že pri týchto prístupoch na jednej strane ide o plytké chápanie mechanizmov a na druhej o zjednodušovanie, keďže existencia, nezávislosť a protikladnosť „objektívnych faktov" a „emócií" zostáva nesproblematizovaná. (2019, s. 434).

Pri diagnostikovaní našej doby ako post-pravdivej, ako to už samotný názov naznačuje, sa odkrýva ďalší, s predošlým predpokladom úzko spojený, predpoklad. V súlade s Braun (2019, s. 434), Mahlouly argumentuje nasledovne: „Tým, že tieto kritiky obhajujú obnovenie centralizovanej, regulovanej a normatívnej verejnej sféry, naznačujú, že kedysi existoval akýsi ‚zlatý vek' pravdy." (2025, s. 201, vlastný preklad). Postulovanie post-pravdivosti súčasnosti môže mať tak v určitých prípadoch tendenciu idealizovať minulosť a miesto podrobnej analýzy transformácie zložitých vzťahov a súhry „faktov" a „emotívnych presvedčení" dochádza k redukcionistickému a dobovo obmedzenému záveru jednoduchého posunu doby od prvého k druhému. Slovom, takýto prístup nevidí väčší obraz historických kontingentností a zostáva v zajatí vlastnej doby.

Podľa Braun ďalšou problematickou ústrednou črtou post-pravdy je ignorovanie vedy a otvorená protivedeckosť (2019, s. 435). Samozrejme, znovu sa nedá poprieť súčasné verejné zanedbávanie vedeckých poznatkov a prístupov, rovnako ako nepopierame ani rolu emotívnych osobných presvedčení pri transformácii verejného prístupu k pravde. Na čo Braun poukazuje, je opomenutie prípadov, keď sa na tzv. post-pravdivé spochybnenie vedeckých poznatkov používajú iné vedecké poznatky a určité etablované (tzv. vedecké) stanoviská sa zdôvodňujú selektívnym využívaním vedeckých zdrojov a metód. Podľa jej názoru anti-vedeckosť a anti-/iracionalita teda tiež nestoja vždy v jasnom protiklade k uznávanému vedeckému poznaniu a racionalite kritikov, ako sa to v post-pravde rámcuje (Braun, 2019, s. 434). Znovu sa vyžaduje hlbšie pochopenie.

Posledný bod kritiky, ktorého sa dotkneme je občasná spoločenskovedná charakterizácia ľudí na „správnej" a „nesprávnej" strane post-pravdy (vrátane voličskej základne populistov). Braun poukazuje na to, že spochybňovanie etablovaných právd sa spája so spomínanou anti-vedeckosťou, tá zase s iracionalitou a anti-intelektualizmom, na základe čoho sa voliči (post-pravdivých) populistov označujú za neschopných, pričom sa zastiera

skutočnosť, že nájdu sa aj proponenti populizmu s vysokým vzdelaním, dobrými argumentačnými schopnosťami, patriaci k nejakej forme elity (Braun, 2019, s. 435). Rovnako sa o populistoch hovorí, že selektívnym využívaním dôkazov manipulujú svojich voličov (Braun, 2019, s. 435). Mahlouly píše: „V teórii komunikácie bolo publikum prijímajúce populistický obsah historicky stavané do pozície protikladu politicky gramotnej a informovanej verejnosti“ (2025, s. 197, vlastný preklad). Takže podľa jedného rozšíreného prúdu chápania kým verejnosť je zorientovaná, slobodná, aktívna a nimi podporované strany legitímne, voliči populistov sú dezorientovaní, manipulovaní, pasívni a populisti nelegitímni. Pričom v skutočnosti vieme, že na oboch stranách „[j]ednotlivci majú sklon dôverovať informáciám, ktoré potvrdzujú ich vopred existujúce presvedčenia, a to často na úkor vecnej správnosti“ (2025, s. 197, vlastný preklad).

V skratke, pri skúmaní verejného zaobchádzania s pravdou, a to obzvlášť v kontexte populizmu, sa treba vyvarovať esencializácii podobnej populistom. Braun to formuluje veľmi trefne, keď upozorňuje, že „[p]ríbeh o post-pravde prichádza opäť raz s tendenciou oživovať staré dichotómie: objektívne verzus subjektívne, racionalita verzus iracionalita, fakty verzus hodnoty, pravdivé verzus falošné vedomie, ‚reakčné‘ verzus ‚progresívne‘. Polemicky povedané, sme svedkami najnovšej verzie súboja dobra proti zlu, a takej, v ktorej sa liberáli, akademici, vedci, osvietení, progresívci a vzdelaní pohodlne nachádzajú na strane dobra, bez ďalšej potreby spochybňovať svoje vlastné (respektíve naše vlastné) predsudky, slepé miesta, naše poznatky a naše pravdy“ (Braun, 2019, s. 432, vlastný preklad).

Cieľom tejto kritiky nie je zamietnuť poznatky získané pomocou paradigmy post-pravdy, relativizovať populizmus ako fenomén a bagatelizovať jeho hnacie faktory, mechanizmy fungovania, vzťah k pravde a nedemokratické dôsledky, ale naopak, upozorniť na dôležitosť toho, aby sa k vzťahu populizmu a pravdy pristupovalo maximálne vážne, s vedeckým nadhľadom, so snahou kritickej sebareflexie a s ohľadom na nuansy bez dichotomického zjednodušovania. Sme presvedčení, že práve tu nám poslúži práca Michela Foucaulta.

2. Foucaultovský prístup

Dostávame sa k obzvlášť dôležitej časti práce, k predstaveniu foucaultovského prístupu k pravde, pomocou ktorého budeme pristupovať k nášmu empirickému skúmaniu. Najprv zdôvodníme výber Foucaulta ako hlavný teoretický rámec vo vzťahu k post-pravde, následne predstavíme jeho kľúčové koncepty, ktoré v práci zužitkúvame a nakoniec uvedieme zopár predošlých prípadov aplikácie týchto konceptov pri štúdiu fenoménu populizmu.

2.1 Prečo Foucault?

Koncept pravdy ako faktov, ako niečoho, čo je jednoducho vonku vo svete a stačí nájsť, ako zdieľaná realita, na základe ktorej sa dá komunikovať a buď sa zhodovať alebo sa nezhodovať (s tým, že niekto sa nevyhnutne mýli), je ten bod, v ktorom sa problematické body paradigmy post-pravdy zbiehajú, a ktorý zostávajúc nesproblematizovaný si vyžaduje Foucaulta.

Foucaultov obrat oproti post-pravde spočíva v uvedomení si, že sociálna realita nie je nemenným predpokladom diskurzu a pravda nie je jednoducho zhoda s od nás nezávislým vonkajším svetom. To, čo nazývame sociálnou realitou a pravdou je inherentne späté s diskurzom a formované ním (podrobnejšie o diskurze v podkapitole *2.2.1 Diskurz*), je otvorenou otázkou každodenného vyjednávania prostredníctvom praxe. Vo foucaultovskej perspektíve „[p]ravda a lož sú symbolické pojmy; v prírode neexistujú. Ako symbolické pojmy sa pravdivostné tvrdenia nemôžu vyhnúť otázke reprezentácie. Existujú rôzne druhy pravdivostných tvrdení založené na rôznych formách reprezentácie, ktoré samy osebe patria k rôznym diskurzom, ukotveným v rôznych symbolických režimoch“ (Singer, 2021, s. 135, vlastný preklad).

V tomto kontexte pravda ako pozitivistický fakt je len jedným typom pravdy viazaný na svoj vlastný symbolický referenčný rámec. Podľa Singera, keď post-pravdivé prístupy hovoria a strate hodnoty a relevancie pravdy, fixujú sa často práve iba na tento typ pravdy, akoby bol jediný. Uniká im pritom skutočnosť, že pravda je naďalej relevantnou sociálnou kategóriou a v súčasnosti oveľa viac ako o jej zánik, ide o jej premenu. Súčasná situácia je možno síce doba v ktorej na pravde ako inštitucionálne etablovanej „faktickosti“

až tak nezáleží, na pravde ako jazykovej kategórii v súčasnosti však záleží možno aj viac ako kedykoľvek predtým, keďže kvôli internetom poskytnutým komunikačným kanálom sa vo výraznej miere stáva objektom politických bojov pre čoraz väčšiu časť populácie (2021, s. 131). V dobre (epistemologickej) neistoty je tendencia hľadania a držania sa pozostalých istôt (právd) najsilnejšia. Odrážajúc sa od Foucaulta, súčasnú dobu ako Singer, tak aj Hameleers chápe ako dobu súperiacich symbolických systémov pravdivostných tvrdení. Na základe toho Hameleers dodáva: „Konkrétnejšie povedané, v dnešnej komunikačnej ére post-faktuálneho relativizmu môžu vedľa seba existovať rôzne interpretácie alebo verzie reality a môžu byť komunikované ako pravdivé alebo lživé v závislosti od ideologického vnímania politikov a občanov“ (2020, s. 1136, vlastný preklad). V rozsiahlej editovanej publikácii to výborne zhŕňajú Newman a Conrad: „Musíme si vyjasniť – a toto je jedno z tvrdení tohto zborníka [...] – že ‚post-pravda‘ neznamená, že ‚pravda‘ už v politickom svete nie je referentom. Naopak, nároky na pravdu sa vznášajú neustále, a to najmä zo strany populistických politikov, ktorí proklamujú svoju vlastnú verziu pravdy v opozícii voči pravde elít. Dnešná politika nie je zbavená signifikantu ‚pravda‘. Pravda sa skôr stáva hyperpolitizovanou, čo zároveň vysvetľuje eróziu jej účinnosti a autority v politickej oblasti. Tam, kde sa pravdy dovoláva každý a všade, nie je účinná nikde a nikoho nezaväzuje“ (2024, s. 7, vlastný preklad).

Znovu, touto časťou si nežiadame zrelativizovať pravdu, iba poukázať na silné stránky štúdia pravdy pomocou Foucaulta, keďže ponúka komplexnejší a viac nanucovaný prístup ako roztrieštená paradigma post-pravdy. Treba ešte jasne vyjadriť, že Foucault nestojí v úplnom kontraste voči post-pravdivému rámcu, ale je jeho doplnením, snahou o jej posunutie a budujú na ňom aj autori reformujúci paradigmu post-pravdy, vrátane vyššie citovaného Brauna (2019), Hameleersa (2020), Newmana a Conrada (2024), Singera (2021) a Waisborda (2018). Naša voľba foucaultovskej optiky teda nenahrádza plne paradigmu post-pravdy, ale dopĺňa ju, tvoriac jedno jeho odvetvie v reakcii na niektoré jej nedostatky. Rovnako ako vyššie spomenutí autori, aj my v tejto práci budeme pokladať otázky o pravde inak než by sme sa obmedzili výlučne na reprezentačnú pravdu. Chceme sa pýtať po funkciách a mechanizmoch vyslovovania deklarovaných právd, po tom ako sa produkcia pravdy preplieta s mocou a práve toto zaujímavé spojenie je to, čomu sa na rozdiel od paradigmy post-pravdy venuje Foucault. Foucaultovský prístup sa pýta, ako je koncept pravdy využívaný a aký účel spĺňa; vďaka tomu nám umožňuje rekonštruovať diskurz spätý

s identitou a osobným presvedčením, a tým pochopiť jeho logiku. Cieľom nie je hodnotiť racionalitu tohto diskurzu, ale skôr odhaliť jeho vnútornú racionalitu, ktorá riadi jeho fungovanie.

2.2 Foucaultove kľúčové koncepty

Pri zdôvodňovaní voľby Foucaulta sme už načrtli niektoré charakteristiky jeho myslenia, tu sa posnažíme poskytnúť ucelený, ale nie prehnane systematizujúci obraz. Robíme tak, aby sme zostali verní jeho práci, keďže Foucault sa nesnažil o obecné teórie (v súčasnosti sa radí medzi post-štrukturalistov), ale o vytvorenie nového prístupu, ktorý v jednom bode nazval analytikou. Pomocou analytiky sa Foucault snažil pripraviť nástroje pre skúmanie konkrétnych javov, vždy vnorených v im prislúchajúcich historicko-kontextuálnych súvislostiach (pozri Subjekt a moc, 2016b). Jeho radikálna práca, keby sa musela totalizovať (čomu by bol zásadne proti a čomu sa sami vyhýbame), sa aj preto vyznačuje nezrovnalosťami a nespočetnými premenami, pomocou ktorých sa Foucault delí na obdobia.

V tejto diplomovej práci sa síce odrážame od jeho ranejšieho obdobia, keď v roku 1969 vo svojom diele *Archeologie vědení* (2016a) prvýkrát podrobne rozpracoval koncepciu diskurzu, musíme dodať, že ťažisko pre naše pochopenie tvoria jeho genealogické texty z rokov 1971 až 1977 (menované podľa poradia publikácie originálu) ako *Rád diskurzu* (2006), *Dozerať a trestať* (2000) a Moc/vedenie (*Power/Knowledge*, 1980), a predovšetkým diela z jeho neskoršieho obdobia z rokov 1982 až 1984, menovite *Subjekt a moc* (2016b), *Vláda nad sebou a druhými* (*The Government of Self and Others,* 2010) a *Odvaha k pravde* (*The Courage of Truth*, 2011).

V rámci tejto práce sme sa rozhodli pre výber a predstavenie troch konceptov podľa logickej nadväznosti, pomocou ktorých predstavíme (alebo presnejšie, zrekonštruujeme) foucaultovský rámec vzhľadom na náš výskumný zámer skúmať vzťah pravdy a populizmu. Tieto koncepty budú: diskurz, režim pravdy a parrhesia

2.2.1 Diskurz

Diskurz je pre nás jedným z centrálnych Foucaultových konceptov, od ktorého sa odvíjajú zvyšné dva koncepty, ako aj celková metodológia tejto práce (podrobne v kapitole *4.*

Metodológia). Na obecnej úrovni Foucault postuluje, že to, ako sa k svetu vzťahujeme nikdy nie je a ani nemôže byť plne „neutrálne“ alebo „prirodzené“, ale miesto toho stojí na určitých historicky kontingentných podmienkach, ktoré v diele *Archeologie vědení* nazýva na základe inšpirácie Kantom „historické a priori“ (pozri 2016a, s. 193-201).

Preto, keď hovoríme o diskurze, máme na mysli predovšetkým systém vedenia, ktorý podmieňuje a štruktúruje pole mysliteľného a vypovedateľného (2016a, s. 195). Diskurz, ako systém vedenia a odvodene spôsob vypovedania má nevyhnutne ako konštitutívnu, tak aj regulatívnu funkciu. Skrz každodennú prax výpovedí diskurz určitými obmedzeniami ustanovuje, čo sa môže zmysluplne vysloviť a čo už nie. Tvorí a reprodukuje svoje objekty, subjekty a medzi nimi vystupujúce vzťahy ako kategórie vedenia o (sociálnom) svete (Strawser, 2025, s. 10). Odstránením spomínaných regulatívnych funkcií by sme však podľa Foucaulta nezískali ideálny „oslobodený“ diskurz, ale obmedzovali by sme sa na mlčanie, keďže regulatívna a produktívna funkcia diskurzu sa preplietajú ako podmienky akéhokoľvek vypovedania. Nemáme si predstavovať „že svet k nám obracia čitateľnú tvár, ktorú nám treba už len rozlúštiť; diskurz nie je spoluúčastníkom nášho poznania; nijaká preddiskurzná prozreteľnosť nám ho neprisľúbila. Diskurz treba chápať ako násilie, ktoré páchame na veciach” (2006, s. 33).

Ďalej, diskurz, podľa Foucaulta, by nebolo presné charakterizovať ako reč alebo jazyk (tieto termíny patria do inej disciplíny), aj keď je s nimi nevyhnutne spätí, ale ako koncept je špecifický svojim vzťahom k moci. Skrz vypovedanie sa vždy vykonáva, sprostredkúva moc. V ráde diskurzu to Foucault formuluje nasledovne: „[D]iskurz – ako nás neprestajne učí história – nie je iba tým, čo vyjadruje boje a systémy nadvlády, ale aj tým, za čo a čím sa bojuje, je mocou, ktorej sa ľudia usilujú zmocniť“ (2006, s. 10). V koncepte diskurzu sa tak objavuje veľká foucaultovská téma vzťahu vedenia a moci. O moci Foucault hovorí ako o niečom, čo sa v striktnom slova zmysle nedá lokalizovať, neexistuje a môže sa iba aktuálne rôznymi spôsobmi vykonávať. Moc sa nemá chápať a študovať o sebe samostatne, ale „vo vzťahoch“ (Buraj, 2010, s. 417) a vo chvíľach, keď sa vykonáva. Praktizovanie moci znamená pôsobenie jedného svojim jednaním na jednanie druhých, pričom podoba a miera pôsobenia môže byť rôzna. Moc slovami Foucaulta „podněcuje, ovlivňuje, odvádí, usnadňuje či stěžuje, rozšiřuje či omezuje, činí více či méně pravděpodobným; v extrémním případě zabraňuje či zakazuje absolutně“, teda všeobecne

sa o nej dá povedať, že je praxou, skrz ktorú jedny štruktúrujú pole možností druhých (2016b, str. 216).

Diskurz, systém vedenia, svojimi pravidlami ako regulatívne, tak aj produktívne podmieňuje pole mysliteľného a vypovedateľného, preto (2016a, s. 195) pri každodennej praxi vypovedania v sebe nevyhnutne nesie aj moc. Buraj zdôrazňuje, že „diskurzy nie sú prostým prejavom, výsledkom mocenských mechanizmov, ale že samotné diskurzy sú mocou“ (2007, s. 577), kdeže skrz diskurz sa produkuje naše chápanie reality.

Ako posledné je potrebné dodať, že Foucault vo svojich neskorších prácach nehovorí nevyhnutne o jednom monolitickom diskurze, ale aj o multiplicite diskurzov (alebo o heterogenite diskurzu), ktoré sa rôznymi spôsobmi spájajú, rozpájajú, ovplyvňujú a skrz prax vypovedania súťažia v presadzovaní sa pri štruktúrovaní poľa možností myslenia a ďalšieho vypovedania (Petříček, 2021, s. 59).

2.2.2 Režim pravdy

Táto konkurencia medzi diskurzami je tým, čo nás privádza ku konceptu režimu pravdy. Síce koncept režimu pravdy sa implicitne a roztrieštene ťahá v pozadí viacerých Foucaultových prác (v poradí podľa dátumu publikovania v originály: *Rád diskurzu*, 2006; *Dozerať a trestať*, 2000; *Moc/vedenie*, 1980; *Vláda nad sebou a druhými*, 2010; *Odvaha k pravde*, 2011), sám ho nerozpracoval jednotne, preto si v tejto časti pomôžeme aj sekundárnymi zdrojmi, ktoré vyvinuli úsilie na jeho zjednotenie (Buraj, 2007; Strawser, 2025; Weir, 2008).

Foucault je názoru, že diskurzy mocensky formujú, regulujú a produkujú spoločenské vedenie rôznymi spôsobmi, z ktorých jedným najvýznamnejším je vytyčovanie a ustanovovanie kategórie právd a neprávd (2006, s. 11). Pravda, ako sme ukázali už v podkapitole zdôvodňujúcej foucaultovský prístup, nečaká jednoducho mimo nás na odhalenie, ale „je z tohto sveta. Vytvára sa vďaka množstvu nátlakov a prinútení“ (Buraj, 2007, s. 570). Režim pravdy sa týka práve týchto mechanizmov nátlakov a prinútení spojenými s pravdou, slovom, preplietania moci a vedenia vyhlasovaného za pravdivé.

Foucault vraví: „‚Pravdu' treba chápať ako systém usporiadaných postupov určených na produkciu, reguláciu, distribúciu, cirkuláciu a fungovanie výpovedí. ‚Pravda' je v kruhovom vzťahu spojená so systémami moci, ktoré ju produkujú a udržiavajú, a s účinkami moci, ktoré (pravda) vyvoláva a ktoré ju ďalej rozširujú" (1980, s. 133, vlastný preklad). Pravdivosť ako jazyková a diskurzívna kategória sa teda v spoločnosti využíva na legitimizáciu moci a moc sa využíva na legitimizáciu pravdivosti. Buraj to hovorí jasne: „Kto má moc, má aj pravdu. A tiež naopak: Kto má pravdu, má aj moc" (2007, s. 570).

Toto tvrdenie obzvlášť platí v politike, na teritóriu súperiacich pravdivostných tvrdení. „Pravda je vojnová zóna, kde sa cení len víťazstvo. S víťazstvom si víťaz odnáša aj ‚nárok' na úplnú, jedinú pravdu" (Buraj, 2007, s. 571). Spoločensko-štátne režimy pravdy tak zo svojej povahy „predstavujú viac-menej uzavretý systém, ktorý nepripúšťa iné, cudzorodé elementy. Spravidla vidí iba to, čo chce vidieť, počuje iba to, čo chce počuť, hovorí iba to, čo chce hovoriť" (Buraj, 2007, s. 572). V súvislosti so seba-konzervačných legitimizačných tendencií Foucault najkomplexnejšie vytyčuje režimy pravdy v texte Moc/vedenie, keď píše: „Každá spoločnosť má svoj režim pravdy, svoju všeobecnú politiku pravdy, t. j. svoje typy diskurzov, ktoré táto spoločnosť prijíma a necháva fungovať ako pravdivé; svoje mechanizmy a inštancie, umožňujúce odlíšiť pravdivé výpovede od nepravdivých, svoj spôsob, akým sa potvrdzujú jedny a druhé; svoje techniky a postupy, neustále zdokonaľované na dosiahnutie pravdy; isté postavenie ľudí, ktorí majú za úlohu hovoriť to, čo funguje ako pravda" (1980, s. 131, vlastný preklad). Inými slovami, režim pravdy sa ustanovuje a udržiava pomocou inštitucionalizácie kritérií a mechanizmov pre identifikáciu právd, kontrolou cirkulácie vedenia, vytyčovaním dôležitých oblastí, kompetentných autorít a podmienok pre vyslovovanie právd (Strawser, 2025, s. 10). Nárok na hovorenie hocijakých právd teda nemá hocikto, a za hocijakých podmienok, lebo režim pravdy „[s]polu s mocou zahrnuje subjekty oprávňujúce určovať, čo je pravda, a čo nie. [...] Moc majú potom tí, ktorí na základe svojho postavenia v mocenskej štruktúre rozhodujú o možných alternatívach voľby tej-ktorej pravdy." (Buraj, 2007, s. 574)

K analýze režimu pravdy treba pristupovať špecifickým spôsobom. Foucault sa nepýta, či niečo je, alebo nie je pravda, a ani sa primárne nepýta, či existuje pravda, ale pýta sa po špecifikách konkrétneho režimu pravdy. Po tom, ako sa vytvára, nakoľko je otvorený a ako narába s rôznymi diskurzami. (Buraj, 2007, s. 571). Ako diskurz viazaný s režimom

pravdy „organizuje zmysel, legitimizuje autoritu, a štruktúruje pole možného politického konania“ (Strawser, 2025, str. 10).

2.2.3 Pravdivostné formuly

Obzvlášť dôležitý príspevok k režimu pravdy prináša Lorna Weir. Autorka argumentuje v prospech nanucovanejšieho prístupu k štúdiu režimu pravdy, keďže sa domnieva, že „formy pravdy charakteristické pre našu súčasnosť sú širšie, než si Foucault uvedomoval, ich vzťahy k moci sú rozmanitejšie a ich historicita komplexnejšia. Režim pravdy neskorej modernity sa vyznačuje viacerými, neredukovateľnými pravdivostnými formulami, ktoré popri sebe existujú a niekedy súperia o dominanciu. [...] Náš súčasný režim pravdy zahŕňa radikálne heterogénne pravdivé vedenia – vedu, vládnutie, náboženstvo/politiku a bežnú kultúru – ktoré majú odlišné histórie a vzťahy k moci“ (2008, s. 367, vlastný preklad).

Autorka teda upozorňuje, že v spoločnosti sa dajú identifikovať rôzne diskurzívne systémy, ktoré nárokujú na vyslovovanie právd. Identifikuje vedu, vládnutie, náboženstvo/politiku a bežnú kultúru, pričom každý z týchto diskurzov sa vyznačuje vlastnou pravdivostnou formulou. Koncept pravdivostnej formuly Weir preberá od Foucaulta a rozpracúva ho. Pravdivostnú formulu chápe ako to, čo „stabilizuje sieť prvkov: vzťah medzi reprezentáciou a prezentáciou (slovami a vecami), pravdou a nepravdou a miesto subjektu v diskurze“ (2008, 367, vlastný preklad). Inak povedané, každá konkrétna pravdivostná formula predstavuje ustálenú vnútornú logiku, ktorou sa v rôznych typoch diskurzov (1) pomocou reprezentačného referenčného rámca (2) rozlišuje medzi pravdou definovanou proti svojmu konceptuálnemu opaku a (3) ustanovuje ich vzťah k vypovedajúcemu subjektu (Weir, 2008, s. 385). O týchto súvislostiach diskurzívnych kritérií pre posudzovanie pravdivosti hovorím menej podrobne už v podkapitole *1.4.2.1 Prečo Foucault* pomocou Hameleersa (2020) a Singera (2021). Weir rozlišuje štyri typy pravdivostných formúl, z ktorých predstavíme tri. Tieto pravdivostné formuly nám budú pomáhať aj pri pochopení populistického režimu pravdy.

Jedným z bežných poňatí pravdy je vedecká pravda, pričom vedecká pravda je najznámejším príkladom prvej pravdivostnej formuly, tzv. veridickej. Veridická pravdivostná formula predpokladá nezávislú existenciu vecí vo svete, od čoho sa odvíja korešpondenčné poňatie

pravdy (Weir, 2008, s. 376). O pravde hovoríme vtedy, keď (1) slová (a nimi deklarované poznanie) reprezentujú veci vo svete. V takomto diskurzívnom systéme (2) stabilným opakom pravdy (predstavujúci kategóriu nepravdu) je omyl a (3) vypovedajúci subjekt nemá miesto v diskurze, keďže nemá ani priznaný vplyv na pravdivosť výpovede (Weir, 2008, s. 376). Veridická pravda (rovnako ako jej dominantný predstaviteľ, veda) si nárokuje na „objektivitu" suspendovaním subjektu a jeho presvedčení, apeluje na validáciu a kritickú sebakorekciu, ktoré sa snaží zabezpečiť inštitucionalizovanými kritériami a procedúrami „odhaľovania" právd, ktoré fungujú na spôsob stroja, akoby sami od seba (Weir, 2008, s. 370).

Táto automatizovaná sebakorekcia rozlišuje vedecký diskurz od bežného alebo každodenného poznania prostredníctvom „zdravého rozumu". Takéto poznanie pritom predstavuje iný typ pravdy, ktorá sa podľa Weir zakladá na niečom, čo nazýva obyčajnou pravdivostnou formulou. V prípade obyčajnej pravdivostnej formuly prítomnej v každodennom poznaní „zdravého rozumu" (1) veci sú okamžite prítomné a ich reprezentácia je evidentná (každý to pozná, je „common knowledge"), smerovaná k pragmatickej orientácii pri každodenných aktivitách, avšak vždy podmienená zdieľaným kultúrnym priestorom (Weir, 2008, s. 379). Napriek tejto evidentnosti (2) opakom pravdy nie je omyl (keďže sa obecne prijíma, že ľudia sa mýlia), ale klamstvo, ako zlý úmysel za spochybnením toho, čo sa spochybniť „nemá" (Weir, 2008, s. 378). Pri každodennom poznávaní tak nastupuje určitá morálna paradigma, ktorá nevyžaduje, aby sa človek nemýlil, ale aby sa vždy snažil o pravdu, v dôsledku čoho (3) subjekt diskurzu nadobúda dôležitú pozíciu, keďže jeho osobné kvality (úprimnosť a spoľahlivosť) fungujú ako záruka pravdivosti jeho výpovedí (Weir, 2008, s. 378).

Posledným typom je symbolická pravdivostná formula. Najjasnejšie sa dá identifikovať v politike a náboženstve, keďže jej funkciou je pomocou svojich právd poskytovať zmysel a symbolický poriadok tomu, čo sa deje každodenne a čo odhaľuje veda (Weir, 2008, s. 381). (1) Symbolický referenčný systém reprezentáciou (representation) manifestuje, konštituuje to, čo nie je prítomné (present), čo je neviditeľné. Je sebareferenčný, keďže odvolávaním sa na svoje reprezentácie rozvíja ďalšie reprezentácie ako znaky vyžadujúce si interpretáciu (Weir, 2008, s. 377). Preto (2) ako opak pravdy tu vystupuje nezmysel (alebo inkoherencia a neporiadok). Teda obrátene ako vo veridickej pravde, nie to, čo je prítomné (present) slúži

ako základ reprezentácie, ale reprezentácia zakladá to, čo sa pokladá za prítomné. (3) Vypovedajúci subjekt pritom nevyhnutne zohráva centrálnu rolu, keďže zmysluplné symbolické pravdy sa naňho nevyhnutne viažu tým, že cez neho samého konštituujú jeho identitu (Weir, 2008, s. 383).

Ako posledné je potrebné spomenúť, že jednotlivé pravdivostné formuly sa v diskurzoch nevystupujú izolovane, ale zvyčajne v rôznej miere miešajú. Diskurzom prislúchajúce „režimy pravdy môžu byť zložené z viacerých a neredukovateľných pravdivostných formúl vo vzťahoch stability a potenciálnych konfliktov“ (Weir, 2008, s. 380, vlastný preklad). Z toho dôvodu úlohou analýz režimov pravdy podľa Weir je preto rozmotávanie spomínaných troch pravdivostných formúl.

2.2.4 Parrhesia

„Aj pre nás samých je mimoriadne dôležité, či hovoríme a presadzujeme pravdu, pretože pravda tvorí jeden z najdôležitejších konštitutívnych prvkov ľudskej identity. Na základe vzťahu k pravde človek zaujíma postoj k sebe samému: považuje sa buď za zbabelca, alebo za hrdinu, za vinného, alebo nevinného, za šialenca, alebo zdravého atď. Podľa Foucaulta dejiny pravdy sú aj ‚našimi‘ dejinami a umožňujú nám identifikovať sa ako subjekty“ (Buraj, 2007, s. 571).

Ako sa to ukázalo v podkapitole *2.2.2 Režim pravdy* a ako to ukazuje aj tento citát, spoločenské režimy pravdy nie sú iba neosobné mašinérie, ale zahŕňajú v sebe aj subjekty, ktorí sa na produkcii pravdy skrz pravdivostné formuly tak alebo onak podieľajú, a v koho životoch pravdy zohrávajú rovnako ústredné úlohy. Pre vysvetlenie parrhesie, a pra naplnenie cieľov práce, práve tento aspekt individuálneho vypovedania pravdy bude kľúčový, keďže parrhesia je špecifický prípad uplatňovania vyššie spomínanej obyčajnej pravdivostnej formuly. Teda (1) už na prvý pohľad evidentných právd „zdravého rozumu“, (2) protikladu pravdy a klamstva (3) a implicitného osobného vzťahu subjektu k pravde ako morálnej povinnosti. Pomocou číslovania v texte (1,2,3) ukážeme teoreticky najbohatšie prípady prítomnosti a fungovania jednotlivých elementov obyčajnej pravdivostnej formuly vo vzťahu k parrhesii. Cieľom je tak poukázať na previazanosť analytických konceptov pre dosiahnutie hlbšieho pochopenia oboch, avšak bez zbytočne zdĺhavého výkladu parrhesie cez explicitné opakované vracanie sa k opisu obyčajnej pravdivostnej formuly. Fenomén

parrhesie tu popíšeme pomocou vzťahov, ktoré ho tvoria. Každému vzťahu sa venuje vlastná podkapitola, pričom tieto vzťahy a príslušné podkapitoly slúžia ako dimenzie pri neskoršej operacionalizácii konceptu pre empirický výskum.

2.2.4.1 Vzťah parrhesiastického subjektu a pravdy

Parrhesia sa Foucaultom definuje ako „slobodná odvaha, prostredníctvom ktorej sa človek viaže k aktu hovorenia pravdy. Alebo inak, parrhesia je etikou pravdovravnosti ako konania, ktoré je riskantné a slobodné“ (2010, s. 66, vlastný preklad).

Parrhesiastický akt tak nie je hocijakým aktom hovorenia pravdy. (3) Je aktom s osobným rozmerom, osobným vzťahom subjektu k pravde. Pri parrhesii sa hovoriaci subjekt svojou rečou zaväzuje k pravde. Je to transparentná reč: „Parrhesia znamená hovoriť pravdivo, slobodne a priamo v zmysle otvorenosti, transparentnosti a angažovanosti; znamená povedať o danej téme všetko, čo treba povedať, v protiklade k zatajovaniu, tajnostkárstvu, zakrývaniu a manipulácii“ (Dyrberg, 2014, s. 2. vlastný preklad). Keď parrhesiast vyslovuje pravdu, nejde o jednoduché vyslovenie tvrdenia, ale aj o presvedčenie o svojej pravdivosti. „Prvou úrovňou je úroveň samotného konštatovania pravdy (v tomto bode, podobne ako pri performatíve, človek vec povie a tým to končí). Druhou úrovňou parrhesiastického aktu, parrhesiastickej enunciácie, je afirmácia, že človek si v skutočnosti úprimne myslí, usudzuje a považuje pravdu, ktorú hovorí, za skutočne pravdivú. Hovorím pravdu a skutočne si myslím, že je to pravda, a skutočne si myslím, že hovorím pravdu, keď ju vyslovujem“ (Foucault, 2010, s. 64, vlastný preklad). (3) Subjekt teda hovorí pravdu z povinnosti, z presvedčenia, zo zaviazanosti k pravde, nie z pohodlnosti, alebo vypočítavosti. Prečo? Lebo hovorením pravdy nesleduje osobný zisk, ale naopak, riskuje vlastný blahobyt. Pravdu vyslovuje napriek nebezpečenstvu z pocitu zodpovednosti voči pravde (Dyrberg, 2014, s.3).

2.2.4.2 Charakter parrhesiastického subjektu

(3) Pozícia a charakter subjektu sa pre diskurz stávajú kľúčovými vo vzťahu k pravde. „Parrhesiast, teda osoba, ktorá používa parrhesiu, je pravdivý človek [...], to znamená osoba, ktorá má odvahu riskovať vyslovenie pravdy a ktorá toto hovorenie pravdy riskuje v pakte so sebou samým, nakoľko je, práve on, enunciátorom (pôvodcom) pravdy“ (Foucault, 2010,

s. 66, vlastný preklad). (3) Subjekt pri parrhesii je dôležitý, lebo sa zaväzuje k pravde, a to v zmysle, že on sám sa stáva garantom pravdy. Podľa Foucaulta kľúčovým bodom v parrhesii je „[v]zťah medzi umením existencie a pravdivým diskurzom, medzi krásnou existenciou a pravdivým životom, životom v pravde, životom pre pravdu. Vznik pravdivého života ako princípu a formy pravdovravnosti (hovorenie pravdy druhým i sebe samému, o sebe samom i o druhých)“ (2011, s. 163, vlastný preklad). Od subjektu, aby sa mohol stať garantom pravdy, sa vyžaduje, aby jeho život sa zhodoval s jeho rečou, lebo život subjektu je dôkazom jeho charakteru a odvodene aj jeho pravdivosti. (3) Parrhesiast má byť minimálne: rozumný, aby mohol poznať pravdu, úprimný a transparentný, aby sa držal pravdy a aby sa dalo veriť pravdivosti jeho reči (aby jej veril on aj ostatní), a odvážny aby mohol vyslovovať pravdu aj za nepriaznivých okolností navzdory risku (Dyrberg, 2014 s. 78). Parrhesiast teda môže byť iba človek, s týmito vlastnosťami, ktoré vypovedajú o tom, že má to, čo budeme nazývať ako vhodný epistemicko-morálny charakter, ktorý je zárukou pravdivosti.

2.2.4.3 Vzťah parrhesie k moci

Prečo sa však kladú také nároky na parrhesiastický subjekt? Predovšetkým preto, lebo parrhesiastický akt je politický akt, formou kritického verejného angažovania (Dyrberg, 2014, s. 2). (3) Parrhesiastický akt sa viaže s vypovedaním pravdy pred verejnosťou, za každých okolností, aj proti moci a predovšetkým napriek nemu, kvôli čomu sa vyžaduje potrebný epistemicko-morálny charakter. Parrhesiastický akt je odvážnym aktom vyslovovania pravdy práve preto, lebo sa koná „zdola nahor“. Od podriadeného/menšiny smerom k nadriadenému/väčšine, čiže napriek prítomnosti skutočného risku, pričom parrhésia zaniká tam, kde je rečník v bezpečí alebo v zhode s mocou (Foucault, 2010, s. 65). (3) Foucaultovými vlastnými slovami „[v] tomto diskurze o nespravodlivosti, ktorý proklamuje slabý proti mocnému, sa dá súčasne nájsť spôsob zdôraznenia svojho vlastného práva, a tiež spôsob, konfrontovania všemocného s pravdou o jeho nespravodlivosti; je to, takpovediac, spôsob púšťania sa s ním do súboja“ (2010, s. 133, vlastný preklad). V podobe parrhesie ide teda o kritiku nespravodlivej moci v momente, keď je to najmenej pohodlné, kvôli čomu sa (2) hovorenie pravdy zdola oproti klamstvám zhora stáva formou odporu.

2.2.4.4 Povaha a rola parrhesiastickej pravdy

Tým, že sa pravda vyslovuje z presvedčenia, z osobnej zaviazanosti, a vyslovuje sa proti moci ako forma odporu sa pri parrhesii objavuje špecifický druh právd. Jedná sa o vyslovenie nepríjemných právd, právd, ktoré sa moc snaží udržať utajené, potlačené (Foucualt, 2010, s. 133). Nejde však o žiadne vedecké objavy alebo vzdialené abstraktné pravdy. Sila parrhesiastického aktu ako odhaľovania pravdy spočíva v tom, že sa pri ňom vyslovujú a uvoľňujú politicky síce potláčané, ale napriek tomu epistemologicky široko prístupné pravdy. (1) Také pravdy, ktoré sú v prvom rade cítené, prežívané, akoby už verejne známe a evidentné, a preto pri vyslovení v spoločnosti tak silno rezonujúce, ako to je napríklad v prípade nespravodlivostí (Foucault, 2010, s. 133). (1) Parrhesiastický akt sa uskutočňuje takým „jazyk[om], ktorý je bez príkras, bez vonkajšieho aparátu, bez konštrukcie či rekonštrukcie – jazyk v nahom stave – je jazykom, ktorý má k pravde najbližšie a v ktorom sa pravda vyjadruje“ (Foucault, 2010, s. 314, vlastný preklad). Foucault tu hovorí o jazyku, ku ktorému majú ľudia intuitívne blízko, ide o jazyk a v ňom obsiahnuté pravdy každodenností, pravdy „zdravého rozumu“, čo naznačuje aj verejnú dostupnosť možnosti vykonať parrhesiastický akt. „[N]ie je subjektov sociálny či inštitucionálny status, čo nachádzame v jadre parrhesie; je to jeho odvaha“ (Foucault, 2010, s. 66, vlastný preklad). (1) Parrhesiu môže vysloviť hocikto s potrebným epistemicko-morálnym charakterom. Parrhesia si nevyžaduje dokazovanie ani presviedčanie, ale po vyjadrení je cítená ako surová pravda (Foucault, 2010, s. 54). (3) Toto úzko súvisí s istotou parrhesiasta vo svojej pravde a s jeho paktom so sebou, avšak pri vyslovení pravdy parrhesiast nevstupuje do paktu iba so sebou, ale aj s komunitou, ktorej sa verejne odhalená cítená avšak mocensky potláčaná pravda týka.

Parrhesia sa stáva obzvlášť dôležitou v demokratickej spoločnosti. V spoločnosti, kde politická moc má reprezentovať ľud a zodpovedať mu, pričom ľud má právo túto moc za svoje nedostatočnosti kritizovať, stavať zoči-voči pravde. „Aby existovala demokracia, musí existovať parrhesia; aby existovala parrhesia, musí existovať demokracia“ (Foucault, 2010, s. 155, vlastný preklad). (3) Dôležitosť úprimnosti parrhesiasta v zmysle jeho zaviazanosti pravde, a skrz zaviazanosť tejto pravde aj zaviazanosti sebe a zaviazanosti ľudu, zachytáva citát Dyrberga v jeho diele venovanej parrhesii: „Je zvláštne, že pokiaľ viem, nikto presne nepomenoval tieto dva prepojené aspekty politickej moci a kritiky vo Foucaultovej argumentácii: totiž, že hovoriť pravdu moci a schopnosť moci

hovoriť pravdivo sú dve strany tej istej mince“ (2014, s. 4, vlastný preklad). Pri parrhesiastickom akte (3) parrhesiastický subjekt vďaka vysloveniu pravdy sa stáva mostom medzi demokratickou komunitou a mocou, pričom jeho zaviazanosť pravde je garantom demokracie, keďže (1) tento subjekt vyslovuje intuitívne známu evidentnú pravdu demokratickej komunity tvárou tvár moci, čím sa dožaduje, aby aj moc sa držala tejto pravdy a hovorila pravdu aj obecne (Dyrberg, 2014, s. 86). (2) Ak parrhesiast zlyhá tým že sa jeho akt ukáže ako neúprimný a vypočítavý (klamstvo o svojej zaviazanosti pravde), ohrozuje tým komunitu a demokraciu (v zmysle spoločenskej atmosféry a politickej kultúry transparentného držania sa právd). Vykresľuje sa tu tak trojuholník aktérov: komunita, parrhesiast a politická moc (v zmysle politickej reprezentácie), ktorý je spájaný pravdou a zaviazanosťou pravde.

2.2.4.5 Vzťah k režimu pravdy: Čo parrhesia robí?

Ako posledné, čo je potrebné ešte zodpovedať v súvislosti s parrhesiu je jeho vplyv, jeho vzťah k moci, k diskurzu a k režimu pravdy, v ktorom sa vyslovuje. Dyrberg to zhŕňa výborne, keď píše, že v „politickom čítaní je parrhesia médiom pravdy, ktoré slúži na uľahčenie schopnosti druhého starať sa o seba samého. Parrhesia je prostriedkom na zabezpečenie a uľahčenie autonómie seba a druhých (Foucault, *The Hermeneutics of the Subject*, s. 379; pozri tiež Foucault, *The Courage of Truth*, s. 49), a v tomto ohľade je otvorením, možnosťou, uskutočnením slobody, ktorá sa spája s mocou. Inými slovami, je to forma moci, ktorá nie je zameraná na zabezpečenie podriadenosti druhého, ale na posilnenie jeho schopností“ (2014, s. 80, vlastný preklad). Parrhesia, tým, že je kritikou, riskantnou konfrontáciou moci s pravdou, ktorú potláča, je inherentne antitetická k moci. Je nalomením bežného akceptovaného stavu vecí, problematizáciou familiárneho v dôsledku vyslovenia pravdy. To, čo bolo doteraz samozrejmé sa stáva otvorenou otázkou, problémom (Dyrberg, 2014, s. 57). Tento otvárajúci a oslobodzujúci aspekt parrhesie je dôležitý vo vzťahu k Foucaultovmu chápaniu moci. O moci sme povedali, že je praxou, ktorá štruktúruje pole možností (2016b, str. 216) a že táto moc sa pretavuje aj do diskurzu, pričom diskurz samotný je formou moci v zmysle, že je systémom vedenia, ktorý štruktúruje pole mysliteľného a vypovedateľného (2016a, s. 195). Keď Foucault vo svojich neskorších textoch píše o moci miesto represívnej funkcie začína zdôrazňovať aj tú produktívnu, transformatívnu, čo sa ukazuje v jeho rozlišovaní medzi tzv. strategickými hrami slobôd a stavmi nadvlády (dominancie). „Jeho kontinuum

sloboda/dominancia sa pohybuje v rozpätí od otvorených a recipročných mocenských vzťahov až po stabilné a asymetrické stavy dominancie“ (Dyrberg, 2014, s. 28, vlastný preklad). Rozdiel medzi dvomi stavmi spočíva v miere otvorenosti alebo uzavretosti, prístupnosti poľa možností. Zatiaľ čo v prípade strategických hier slobôd prístup k štruktúrovaniu poľa možností je voľný, pri stavoch nadvlády dochádza k blokovaniu prístupu, k fixácii mocenských vzťahov a ku konzervácii aktuálneho stavu (Dyrberg, 2014, s. 26).

V tomto kontexte sa ukazuje vzťah medzi parrhesiou a spoločensky ustanoveným režimom pravdy. Režimy pravdy nesú v sebe nevyhnutne riziko tiahnutia k fixácii aktuálneho mocenského stavu. Kvôli svojej tendencii inštitucionalizovať kritériá na posudzovanie pravdy, ako aj spôsoby jej produkcie a kolovania v okruhoch rôznych subjektov režimy pravdy hrozia zviazaním moci s pravdou nadobro. „Kto má moc, má aj pravdu. A tiež naopak: Kto má pravdu, má aj moc“ (Buraj, 2007, s. 570). Tejto hrozbe má zabrániť parrhesia a s ňou spätá demokraticky zriadená politická kultúra otvoreného diskurzu a neustáleho otvárania diskurzu, narúšania režimu pravdy a prijatých dogiem. V parrhesii „bez ohľadu na obvyklý, známy a kvázi-inštitucionalizovaný charakter situácie, v ktorej sa uskutočňuje, to, čo ju robí parrhesiou, je fakt, že vnesenie či vtrhnutie pravdivého diskurzu [...] otvára situáciu a umožňuje účinky, ktoré sú, presne vzaté, neznáme. Parrhesia nevyvoláva kodifikovaný účinok; otvára nešpecifikované riziko.“ (2010, s. 62, vlastný preklad) Jednoducho povedané, parrhesia je formou odporu, otváraním poľa diskurzívnych možností pomocou vyslovovania potláčaných, avšak verejne cítených právd.

2.3 Foucault a populizmus – príklady aplikácie

Pred presunom k prípadu Smeru a analýze ešte uvedieme príklady aplikácie foucaultovského prístupu pri štúdiu vzťahu pravdy a populizmu, konkrétne režimu pravdy a parrhesie. Zhŕňame tu závery troch štúdií, viac teoretického *Populizmus a oddelenie moci a vedenia* (*Populism and the separation of power and knowledge)* od Briana C. J. Singera (2021) a empiricky založených prípadových štúdií *Režimy pravdy v digitálnej dobe: Konštrukcia politickej identity alternatívnej pravice v digitálnom diskurze Roycea Whitea* (*Regimes of Truth in the Digital Age: The Construction of Alt-Right Political Idnetity in Royce White´s Digital Discourse)* od Bryana Strawsera (2025) a *Veridikcia a líderstvo v transnacionálnom populizme: Prípad DiEM25* (*Veridiction and Leadership in Transnational Populism: The*

Case of DiEM25) od Evangelosa Fanoulisa a Simony Guerra (2020). Cieľom je jednak ukázať používanie konceptov už mimo striktne teoretického poľa pri praktickej analýze a odraziť sa od zistení týchto analýz pri vlastnej práci.

2.3.1 Populistický režim pravdy

Podľa hlavnej tézy všetkých troch textov v podobe spôsobu ako populisti narábajú s pravdou nejde o jednoduché šírenie klamstiev, konšpiračných teórií, poloprávd a neprávd, nejde iba o negatívnu aktivitu. Prostredníctvom produktívnej funkcie svojho diskurzu populisti vytvárajú a zavádzajú nový režim pravdy (Fanoulis a Guerra, 2020, s.219; Singer, 2021, s. 137; Strawser, 2025, s. 12). „Táto logika je ústredným prvkom populistickej politiky, v ktorej sa identity konštituujú nielen prostredníctvom pozitívneho sebapotvrdenia, ale aj prostredníctvom negatívnej identifikácie nepriateľov“ (Strawser, 2025, str. 11, vlastný preklad). Popieranie obecne etablovaných právd, „faktov“ a dôkazov ako signál vyhraňovania sa voči establišmentu je v skutočnosti spochybnením existujúceho režimu pravdy a prvým krokom k ustanoveniu vlastných právd, vlastného režimu pravdy a vlastnej súvisiacej kolektívnej identity (Strawser, 2025, str. 12). Spochybňujú sa masové médiá, politické elity, inštitucionálne zakotvené autority, aby sa mohla spochybniť aj ich epistemická autorita a legitimita hovoriť pravdu. Vytvára sa kontradiskurz, pomocou ktorého populista jednak delegitimizuje svojich súperov, ale zároveň v tom istom kroku aj legitimizuje seba, ako toho, kto odhaľuje nepravdy a vyslovuje skrytú pravdu (Strawser, 2025, s. 12). Vidíme tu prvý náznak stavania sa do pozície parrhesiasta. Alternatívny režim pravdy pritom populista opiera o spomínané identity (my), ktoré vznikajú v kontraste proti tým, ktorí sa delegitimizujú a ktorým sa vyslovovanie právd upiera (oni), čím prístup k diskurzu a možnosti vysloviteľného sa reguláciou zužujú (Strawser, 2025, s. 12). Tu môžeme vidieť náznak vkĺzania režimu pravdy do stavu nadvlády. S týmto procesom sa úzko spája vytváranie alternatívnych komunikačných kanálov, alebo inak, obehov vedenia konkurujúcich informačným kanálom dominantného režimu pravdy. Deje sa tak keďže dominantné kanály pravdu údajne zamlčiavajú (Strawser, 2025, s. 7), na rozdiel od populistu, ktorý sa skrz vyhraňovanie establišmentu drží svojej identity a autenticky vyslovuje pravdu „tak ako je“ (Strawser, 2025, s. 4). Ďalší náznak parrhesiasiastickej štylizácie sa populizmu.

2.3.2 Populistická symbolická pravdivostná formula

Režim pravdy so svojimi kritériami, ktorý populisti vytvárajú je pritom veľmi zaujímavý a má svoje špecifiká. Singer to popisuje nasledovne: „Uvažujme najprv o tvrdení, že meštiacka (buržoázna) ideológia vytvára pravdivostné nároky modelované, akokoľvek problematicky, na pozitívnom poznaní, na poznaní, ktoré sa snaží reprezentovať už existujúcu vonkajšiu realitu. Tenký populizmus vyžaduje len málo odkazov na takéto poznanie; jeho pravdivostné nároky sú performatívne, viscerálne (pudové/pocitové) a pevne späté s ideou ľudu; nespoliehajú sa teda ani tak na svoj súlad s nezávislou realitou, ako skôr na svoj symbolický apel na tých, ktorých sa snažia osloviť“ (2021, s. 131, vlastný preklad). Singer tu začína odkrývať pravdivostnú formulu populizmu, ktorá sa výrazne podobá symbolickej pravde, ako ju vytýčila Weir (2008). Ako Singer vysvetľuje ďalej, pravda je predovšetkým to, čo rezonuje, čo zabezpečuje poriadok, koherenciu a zmysel. Pravda je to, čo je hodnotné a fakty, ktoré potrebný zmysel neposkytujú, sú druhoradé. Reprezentácia teda predbieha to, čo je prítomné (present), vrátane faktov, a skrz zmysluplnosť je garantom pravdivosti, pričom na prítomnom (present), na faktoch, záleží iba do tej miery, kým nerozporujú s reprezentáciou, teda s diskurzom, ktorý populizmus vypovedá (2021, s. 135). Inak povedané, nie každý fakt je schopný zachytiť ozajstnú pravdu, a to pravdu rezonujúceho diskurzu. Schému sebareferenčnosti reprezentácie v srdci symbolickej pravdivostnej formuly Singer zachycuje, keď hovorí, že populistický diskurz stojí „na kruhovosti svojej vlastnej performativity. Pravdy moci tu závisia od moci samotnej; od jej schopnosti urobiť reálnym – alebo vyvolať zdanie, že robí reálnym – svoju definíciu ľudu a jeho neľahkej situácie, a (zdanlivo) urobiť reálnou svoju schopnosť a úspech pri presadzovaní ich záujmov. A to zasa závisí od jej schopnosti (zdanlivo) prekonať mnohé rozdelenia, ktoré strašia politickú reprezentáciu“ (Singer, 2021, s. 137, vlastný preklad). Garantom pravdy sa tak prakticky stáva performatívna moc diskurzu.

2.3.3 Populistický vodca ako parrhesiast

Podľa Fanoulisa a Guerru, v centre pravdivosti populistického diskurzu stojí vodca, ktorý je nesprostredkovaným spoľahlivým zdrojom právd, ktoré establišment ukrýva, a ktoré by ho delegitimizovali. Populistický vodca je učebnicovým príkladom parrhesiasta, keďže „zároveň artikuluje nevypočuté alebo umlčané požiadavky verejnosti a hovorí pravdu

o tom, že tieto požiadavky sú (v politike) nedostatočne zastúpené. Pravda populistického lídra sa tak javí ako odhalenie a odpor voči a navzdory mocenským vzťahom zakotveným v politike“ (Fanoulis a Guerra, 2020, s. 223, vlastný preklad). Populistický vodca, rovnako ako parrhesiast, má určitý vzťah k moci, ktorú vo svetle pravdy sa nebojí kritizovať, má vzťah k ľudu, keďže pravdu vyslovuje v jeho záujme, pričom, do tretice, má vzťah k sebe (je k sebe pravdivý, transparentný, autentický), vďaka čomu sa dokáže postaviť mimo status quo, čo je garantom jeho pravdovravnosti a pravdivosti (Fanoulis a Guerra, 2020, s.219).

3. Strana Smer ako prípad populizmu

So stranou Smer a s Robertom Ficom ako dlhodobým predsedom strany sa v tejto práci zaoberáme ako s prípadovou štúdiou. Strana Smer nie je pre nás zaujímavá iba kvôli dominantnej pozícii, ktorú zastáva na slovenskej politickej scéne už vyše 25 rokov (‚z ktorých okrem rokov 2010 a 2020 zostavovala vládu). Existuje aj iný, dôležitejší dôvod, a to je súčasná, vo vedeckých kruhoch dobre zdokumentovaná populistická podoba, do ktorej strana a jej líder v poslednej dobe dospeli a ktorá dobre zrkadlí niektoré premeny vo svetovej a špecificky stredoeurópskej politike dvadsiateho prvého storočia. Cieľom tejto kapitoly nie je teda napísať históriu strany, ale pomocou doterajšej odbernej literatúry ju predstaviť z pohľadu jej ideologických charakteristík, a tak kontextualizovať prácu v súvislosti so širšími fenoménmi národniarsky-ľavicového a suverenistického stredoeurópskeho populizmu.

3.1 Od ľavice k národnému konzervativizmu

Síce strana Smer na prelome 19. a 20. storočia pôvodne vznikla ako takzvaná „tretia cesta“ (Marušiak, 2006, s. 24), naznačujúc už istú formu populizmu v podobe vyhraňovania sa vtedajšej koalícii aj opozícii, rýchlo sa z nej stala bašta ľavicovej sociálnodemokratickej politiky (Učeň, 2007, s. 55). Táto skutočnosť sa najlepšie dala vysvetliť tým, že hlavnú os a štiepnu líniu politického konfliktu (pozri Lipset a Rokkan, 1967) na Slovensku po nežnej revolúcii predstavovali socio-ekonomické otázky, čo tvorilo základ pre tradičné ľavo-pravé rozdelenie politických strán a ideológií (Mesežnikov et al., 2008, s. 36). Tomu zodpovedali aj voličské prieskumy, na základe ktorých v období 2002 až 2016 hlavným prediktorom podpory Smeru bola podpora zmierňovania nerovností, kým postoje k sociokultúrnym a geopolitickým otázkam smerodajné neboli (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 4).

Postupom času a po odpútaní sa frakcie strany v podobe novej strany, Hlas, však začalo dochádzať ku zmenám, v období 2020 až 2023 dáta odkryli trend výraznejšieho asociovania Smeru aj s viac autoritárnymi, národniarskymi a konzervatívnymi pozíciami, špecificky čo sa týka otázok genderu, rodiny, reprodukčných práv a migrácie (pozri Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 4-5). Došlo teda k značným posunom v oficiálnej profilácii strany od tradičnejšej sociálnej demokracie k národnej-ľavici. V praxi to znamenalo aplikáciu

ľavicových hodnôt solidarity iba pre vybrané skupiny obyvateľstva, predovšetkým pre majoritu, pri naberaní obrátok v krajne pravicovej rétorike proti menšinám rôznych druhov (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 10). Očividným indikátorom zmeny atmosféry v komunikácii strany bolo otvorené osvojenie identitárnej politiky v podobe antimigračnej rétoriky ako existenčnej hrozby (pozri Štefančík a Kiner, 2021). Ako zmene v čase, tak aj zdanlivej kontradikcii medzi univerzalizmom/inkluzionizmom ekonomickej ľavice a partikularizmom/exkluzionizmom kultúrnej pravice zjednotenej v jednom politickom subjekte, sa dá z časti porozumieť skrz charakteristický znak slovenskej politiky. A tým je, v priamom opaku k väčšine západných krajín, tradícia asociácie ekonomickej ľavice s kultúrnym konzervativizmom, resp. národniarstvom a pravice s liberalizmom, resp. progresivizmom (Mesežnikov et al., 2008, s. 37). Transformácia však v tomto bode neskončila a Smer od návratu k moci v roku 2023 sa prezentuje s extrémnejšou agendou, než kedykoľvek predtým, od šírenia rozmanitých konšpiračných naratívov s polarizujúcim efektom (pozri Lintner et al. 2023; Zvada, 2022) až po nekompromisnú implementáciu ďalekosiahlych politík. V súvislosti so Smerom po systematickom podkopávaní právneho štátu, rozpustení Úradu špeciálnej prokuratúry, znížení trestov proti korupcii, snahe ovplyvňovať nezávislosť médií, kontrolovať kultúru a občiansku spoločnosť sa v kruhoch expertov miesto ambivalentných pozícií v súčasnosti otvorene hovorí o illiberalizme (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 10).

3.2 Premena slovenskej politiky: Rozpad tradičného ideologického rozdelenia

Nezmenil sa iba samotný Smer, ale aj slovenská politika. Po prvotne úspešnej integrácii do Európskej únie a následnom odčarovaní procesu v spojitosti aj s ekonomickou stagnáciou sa kritické hlasy v Strednej Európe postupne zosilňovali a spolu s nimi sa do popredia dostali aj nové konfliktné línie. Išlo o kultúrno-hodnotové a identitné otázky, na ktoré sa v súčasnosti referuje ako na kultúrne vojny (Hesová, 2021, s.134). Vo svetovom meradle sa začalo hovoriť o zneistení sveta, ktoré stojí v pozadí nových štiepnych línií a o odvete tých pozabudnutých pri modernizačnom procese (pozri Inglehart a Norris, 2017). V dôsledku toho sa v sociálnych vedách hovorí o rozpade tradičného ideologického rozdelenia, nabúrania konfigurácie politického priestoru a stieraní hraníc medzi ľavicovými a pravicovými hodnotami (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 2). Spolu s novými štiepnymi

líniami sa do popredia aj na slovenskej scéne dostali ideologicky nejednoznačné strany, ktoré do roku 2010 ani len neexistovali (Bačo a Baumöhl, 2021, s. 7). Za posledných desať rokov sme rovnako mohli byť svedkami narastajúceho trendu vybočenia už etablovaných strán zo svojich typických sfér a tematických rámcov pri boji o hlasy voličov (Bačo a Baumöhl, 2021, s. 26).

3.3 Populizmus doma: Národniarska ľavica

Neprekvapivo, ako medzi novovynorenými stranami, tak aj v kruhoch tých etablovaných, sa rozšíril epitome ideologickej ambivalentnosti, populizmus. Touto skutočnosťou sa dá vysvetliť aj obrat Smeru ku kombinácii ekonomicky ľavicovej a kultúrne krajne pravicovej rétoriky, kvôli čomu sa zvyčajne radí do kruhov národne-konzervatívneho ľavicového populizmu. Dominantnou charakteristikou národného populizmu je vyjadrovanie zvyčajných populistických argumentov o elite a ľude v termínoch národa (Mesežnikov et al., 2008, s. 37), pričom pre ľavicový populizmus je teda zvyčajná triedna antagonizácia, čo sa v prípade Smeru premieta do rétoriky o slovenských národnoštátnych záujmoch a do paternalistického štátu, ktorý zavádza (či už jednorazové alebo celoplošné) symbolické sociálne opatrenia (Mesežnikov et al., 2008, s. 39). Populistický element sa zvyčajne vyjadruje zdôrazňovaním poriadku a stability pre bežných ľudí a protestným tónom proti establišmentu (Cirner, 2012, s. 77) a proti všetkým nepriateľom ľudu: médiám, mimovládnym organizáciám, zahraničným agentom a liberálom (Zvada, 2022, s. 196). Skutočnosť, že Smer nebojuje iba proti liberálnym elitám a establišmentu, teda proti vertikálnemu nepriateľovi, ale aj proti voličom liberálnej opozície, teda proti horizontálnemu nepriateľovi (ako sú sexuálne a gendrové menšiny), ktorých vertikálny nepriateľ údajne uprednostňuje na úkor „prirodzenej“ a „normálnej“ existencie slovenského ľudu, robí zo Smeru subjekt predstavujúci prípad kompletného populizmu (pozri Hameleers et al., 2018, s. 522). V tejto konfigurácii Robert Fico vystupuje ako silná osobnosť, líder strany a skúsený premiér, ktorý komunikuje bez sprostredkovania, ku ktorému, rovnako ako k ostatným populistickým lídrom, majú jeho voliči pocitovo blízko a vyjadrujú mu výnimočne vysokú podporu (Mesežnikov et al., 2008, s. 49).

3.4 Populizmus v zahraničnej politike: Stredoeurópsky suverenizmus

O populizme Smeru ako posledné je dôležité spomenúť jeho zahranično-politický rozmer. Podľa sociálnych vedcov zahraničná politika a medzinárodné záležitosti tvoria ďalšiu potenciálnu arénu, do ktorého sa môže premietnuť konflikt medzi elitou a ľudom, a pomocou ktorej sa populisti môžu legitimizovať a vybojovať lepšie, stabilnejšie miesto pri vnútroštátnej politickej súťaži (Eder, 2024, s. 1103).

V prípade Smeru sa zahraničná politika stala vyslovene nosnou tému po invázii Ruska na Ukrajinu. Táto udalosť napomohla k otvoreniu otázky geopolitickej alebo dokonca civilizačnej orientácie Slovenska, ktorú Smer využil na svoju kampaň pomocou spochybnenia legitimity NATO a priklonením sa k Rusku. Tento obrat k identite Slovenska sa pretavil aj symbolicky, zmenou názvu strany zo „Sociálnej demokracie“ na „Slovenskú sociálnu demokraciu“ (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 3). V tomto prípade Smer opätovne zrkadlil akcentovanie národného charakteru strany na spôsob kultúrne pravicových strán aj napriek deklarovanej ľavicovej orientácii strany, podobne, ako sa dialo pri vnútroštátnych otázkach, čo znovu potvrdzuje stieranie tradičných politických hraníc a načrtnutie nových deliacich čiar.

Za prejav novej konfliktnej línie v otázkach zahraničnej politiky v kontexte stredoeurópskeho populizmu, ktorého exemplárom je aj Smer, sa pokladá fenomén suverenizmu. Samozrejme suverenizmus nie je výlučne ani stredoeurópskym ani populistickým javom a existuje v rozmanitých podobách s vlastnými motívmi, pričom ten stredoeurópsky populistický je iba jednou z nich. Podľa stredoeurópskeho suverenistického naratívu západný svet, stelesnený v podobe Európskej únie, sa rozpadá, a preto ako riešenie populisti navrhujú silný, samostatný, suverénny štát. Dôležitým prvkom údajnej nutnosti osamostatnenia sa je ohrozenie národno-štátnych záujmov cudzími mocnosťami (medzinárodnou elitou) a strata autonómie a kontroly ľudu nad sebou samým (pozri Jenne, 2021). V prípade Smeru taktická rétorika o navrátení autonómie národu zohrala významnú rolu pri posledných parlamentných voľbách v roku 2023, keď najsilnejší politický oponent, Progresívne Slovensko, bol vykreslený za politického pomocníka kontrolujúceho EÚ miesto lojality Slovensku (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 3). Stredoeurópsky suverenizmus so svojim národno-konzervatívnym charakterom sa pokladá za obranný projekt (Hesová, 2021, s. 141), za príklad silnej suverénnej krajiny sa zvyčajne stavia Rusko oproti slabej

a nerozhodnej Európskej únii (Eder, 2024, s. 1005) a ako alternatíva k doterajším vzťahom s EÚ sa ponúka diverzifikácia medzinárodných partnerstiev (Destradi, Cadier a Plagemann, 2021, s. 672). V týchto rámcoch suverenizmu naberá zmysel nová medzinárodná profilácia Smeru: ako odklon EÚ a príklon k Rusku, tak aj najnovší „objav“, takzvaná zahraničná politika „na všetky štyri svetové strany“ (Hlatký a Gyárfášová, 2025, s. 3).

Tieto poznatky o politickej profilácii Smeru poskytujú kontext pre analytickú časť a nútia nás položiť si otázky, v ktorých sa nami zvolená foucaultovská teoretická perspektíva spája s prvkami populizmu. Napríklad: Akú rolu zohráva v režime pravdy Smeru, teda v procese produkcie a regulácie právd, Robert Fico ako silný populistický líder. Štylizuje sa do role parrhesiasta a ak áno, čo nám o jave odkrýva koncept? Aký mechanizmus predstavuje parrhesia, odvážna autentická reč, v boji o pravdu pri vyhraňovaní sa proti rozmanitým vnútroštátnym a medzinárodným nepriateľom, teda pri populistickej antagonizácii ľudu a elít? A v neposlednom rade, akým typom konštrukcie pravdy, na akom základe, teda akými pravdivostnými formulami a celkovým diskurzom dokáže zaujať Smer a na jeho čele Fico v ideologicky a identitne zneistenom svete?

4. Metodológia

Táto kapitola popisuje metodologické záležitosti práce. Po prvé predstavuje zvolený metodologický prístup a na základe neho zopakuje vytýčené ciele práce. Po druhé, predkladá operacionalizáciu predstavovaných teoretických konceptov, ako most k empirickému materiálu, a načrtáva ich interakciu počas práce. Po tretie, popisuje racionalitu a postup zloženia korpusu a tvorby dát.

4.1 Foucaultovská diskurzívna analýza

„[V]eď diskurz – ako nás neprestajne učí história – nie je iba tým, čo vyjadruje boje a systémy nadvlády, ale aj tým, za čo a čím sa bojuje, je mocou, ktorej sa ľudia usilujú zmocniť“ (Foucault, 2006, s. 10).

So zámerom analyzovať populistický diskurz, jeho režim pravdy, rolu parrhesie a pravdivostné formuly, táto práca sa obracia k Smeru ako k prípadovej štúdii stredoeurópskeho suverenistického populizmu prostredníctvom foucaultovskej diskurzívnej analýzy.

Prípadové štúdie umožňujú zachytiť komplexnosť, protirečenia a špecifiká spôsobom, ktorý rozsiahle kvantitatívne prístupy často zahaľujú. Sila výskumu formou prípadovej štúdie tak spočíva v jeho schopnosti podrobne ilustrovať všeobecnejšie fenomény a mechanizmy ako je populistický režim pravdy skrz lokálneho politického aktéra a spätne poskytovať analytické zovšeobecnenia (nahliadnutie do širších mechanizmov moci a diskurzu), ktoré môžu objasniť, hoci nie plne predpovedať, iné prípady. Situovaním diskurzu Smeru do širšieho foucaultovského rámca cez otázky pravdy táto práca prispieva k pochopeniu populizmu z menej preskúmaného uhla, jej závery však musia byť kontextualizované v rámci špecifickosti daného prípadu.

Diskurzívna analýza, ako s ňou pracoval Foucault a ako sme ju predstavili v teoretickej časti, v obšírnom zmysle sleduje fungovanie moci skrz diskurz a samotnú moc diskurzu ako štruktúrovanie systému zdieľaného spoločenského vedenia. Tento typ analýzy, „je výzvou k neustálemu spochybňovaniu a konfrontovaniu bežného stavu vecí, [...] vytvára odstup, problematizuje a objektivizuje; je to dištancovanie sa od typov konania a správania,

ktoré spôsobuje, že strácajú svoju familiárnosť (známosť).“ (Dyrberg, 2014, s. 57, vlastný preklad).

Svoju diskurzívnu analýzu Foucault rozdeľoval na základe sledovaného účelu na dva prístupy. Kritický a genealogický. V centre kritického prístupu stojí princíp prevrátenia podľa ktorého „tam, kde tradične predpokladáme zdroj diskurzov, princíp ich rozhojňovania a kontinuity vo figúrach ako autor, disciplína a vôľa k pravde, ktoré zdanlivo hrajú pozitívnu úlohu, treba skôr vidieť negatívnu hru krátenia a zovzácňovania diskurzu“ (Foucault, 2006, s. 32). Inak povedané, kritická analýza sa sústreďuje na to, ako kontroluje diskurz sám seba vyplývajúc zo svojich pravidiel, respektíve, čo sa v diskurze na základe vypovedaného (ako jej obrátená strana) redukuje na mlčanie. Oproti tomu genealogická analýza sleduje skutočné historické utváranie diskurzov, to „za akých podmienok sa objavovali, rástli a obmieňali“ (Foucault, 2006, s. 37). Genealogický prístup teda sleduje vývoj diskurzu v reálnom čase a snaží sa mapovať jeho mocenské súvislosti s inými diskurzami ako aj s nediskurzívnymi elementmi. Foucault však upozorňuje, že medzi dvomi prístupmi sa nenachádza protikladnosť, ale komplementarita. „Pravdupovediac tieto dve úlohy sa nikdy nedajú úplne oddeliť; [...] každá kritická úloha, ktorá spochybňuje inštancie kontroly, musí zároveň dobre analyzovať diskurzné regularity, prostredníctvom ktorých sa utvárajú; a každý genealogický opis musí brať do úvahy hranice, ktoré pôsobia v reálnych formáciách. Rozdiel medzi kritickým a genealogickým podujatím nespočíva ani tak v predmete alebo oblasti, ako skôr v prístupe, v perspektíve a v delimitácii“ (Foucault, 2006, s. 40).

Naša analýza sa bude zameriavať na rekonštrukciu populistického režimu pravdy. V centre záujmu stoja tri otázky: (1) Akú logiku nasledujú a aké efekty produkujú odvážne verejné vyjadrenia strany Smer na čele s Robertom Ficom v kontexte politickej súťaže o pravdu? (2) Ako sa Smer všeobecne vzťahuje k rôznym typom právd a čo dosahuje svojimi jednotlivými tvrdeniami nárokujúcimi si pravdivosť? (3) Ako možno pomocou týchto právd a aktov ich odvážneho verejného vyjadrovania popísať vnútorné fungovanie populistického diskurzu Smeru?

Tieto otázky práca pri analýze zodpovie jednotlivo pomocou troch ústredných konceptov. Prvú pomocou parrhésie ako potenciálneho spôsobu získavania všeobecnej dôvery pre

diskurz, druhú pomocou pravdivostných formúl ako spôsobov prijímania, vylučovania a konštruovania rôznych právd a tretiu pomocou syntézy prvých dvoch konceptov do celkového režimu pravdy, v zmysle internej diskurzívnej logiky. Táto diskurzívna logika sa tak má odhaliť v podobe interakcie rôznych právd s aktmi budovania dôvery, čo by malo poskytnúť vysvetlenie pre atraktivitu populistického diskurzu.

Na základe toho sa práca umiestňuje v strede medzi dvomi Foucaultom vymedzenými prístupmi (kritickým a genealogickým), a tri výskumné otázky sa prekladajú do termínov foucaultovského analytického prístupu:

(1) Ako sa Smer pomocou performancie parrhesie vzťahuje k etablovanému režimu pravdy? – Genealogická perspektíva.
(2) Ako pomocou jednotlivých pravdivostných formúl zakladá Smer pravdivosť svojho diskurzu a nepravdivosť diskurzu súperov? – Kritická perspektíva.
(3) V akých vzájomných vzťahoch vystupujú pravdivostné formuly a performancie parrhesie v epistemickej a strategicko-mocenskej logike populistického režimu pravdy Smeru? – Genealogicko-kritická perspektíva.

4.2 Operacionalizácia konceptov

Napriek tomu, že Foucault nevypracoval ľahko aplikovateľný jednotný analytický aparát, ako sa to v sociológii zvykne robiť, počas svojho pôsobenia za sebou zanechal rozmanité pomôcky, ktoré neustále upravoval a prispôsoboval aktuálnym cieľom svojho bádania. Zužitkúvame predovšetkým jeho koncepty režimu pravdy, parrhesie a pravdivostných formúl v spojitosti s pomôckami, ktoré ponúka vo svojom najviac analytickom diele, *Rád diskruzu* (2006). K trom konceptom sa tu podrobne nebudeme vracať, keďže sme ich popísali v teoretickej časti. Miesto toho rovno predstavíme analytické pomôcky z *Rádu diskurzu* (2006), ukážeme ako nám pri naplnení cieľov práce pomôžu a ako sme pomocou nich a na základe doteraz popísaných operacionalizovali tri koncepty stojace v srdci práce.

Aby sme boli jasní, Foucault v *Ráde diskurzu* (2006) striktne vzato síce nehovorí priamo o pravdivostných formulách, o parrhesii, ani o režime pravdy, avšak robí metodologický rozbor procedúr, ktorými sa diskurz utvára (s. 9) a ktoré sa dajú nahliadať ako predzvesť týchto konceptov.

Prvou procedúrou je rozdelenie a odvrhnutie, čo predstavuje špecifickú kategóriu diskurzu, ako je napríklad diskurz blázna, ktorý „nemôže obiehať ako diskurz tých ostatných: niekedy sa jeho reči upiera akákoľvek platnosť, upiera sa jej pravda a význam“ (s.6). V našom kontexte sa nemá rozumieť šialenstvu v pravom slova zmysle. Procedúrou rozdelenia a odvrhnutia sa naznačuje potenciálna existencia veľkého epistemického rozdelenia rozumu a nerozumu v diskurze/medzi diskurzami, ako to býva typicky aj v prípade populizmu. Ako to prvá (1) a druhá výskumná otázka (2) napovedajú, takéto rozdelenie budeme hľadať aj my v základe skúmaného režimu pravdy a sledovať, akým spôsobom sa vzťahuje k predpokladaným parrhesiastickým performanciám populistického Smeru. Rola tejto procedúry je teda orientačná, keďže odpovedá na otázku, kam sa má pri skúmaní upriamiť pozornosť.

Druhou procedúrou je protiklad pravdy a nepravdy vo vzťahu k vôli k pravde. Ten sleduje, ako to Foucault v neskorších textoch hovorí už v súvislosti s režimom pravdy, ako sa pravde rozumie. Sleduje teda to, čo sa v danom diskurze ráta ako pravda a podľa akých kritérií sa identifikuje. Podľa jeho vlastných slov: „ako vo svojej veľmi všeobecnej podobe vyzerá ten typ rozdelenia, čo ovláda našu vôľu k vedeniu“ (s. 12). Tu nachádzame pravdivostné formuly, ako ich rozpracovala Weir (2008) a ako sa po nich pýta druhá (2) a tretia výskumná otázka (3). Procedúra teda jednak orientuje naše skúmanie, a zároveň opodstatňuje neskoršiu operacionalizáciu pravdivostných formúl, ako smerodajných pri skúmaní populistického režimu pravdy.

Treťou a pre nás poslednou sledovanou procedúrou utvárania diskurzu je autor výpovedí, respektíve jeho absencia. Nejde jednoducho o autora ako „hovoriaceho jednotlivca, ktorý napísal alebo vyslovil nejaký text, ale o autora ako princíp zoskupenia diskurzu, ako jednotu a pôvod ich významov, ako ohnisko ich súvislosti“ (s. 18). Od autora (ak má v diskurze rolu) sa vyžaduje, aby „zodpovedal za jednotu textu, ktorý nesie jeho meno; vyžaduje sa od neho, aby odhalil alebo aspoň uchovával skrytý zmysel prenikajúci jeho textami; vyžaduje sa od neho, aby ich skĺbil so svojím osobným životom a so svojimi vlastnými zážitkami, s reálnymi dejinami, v ktorých sa tieto texty zrodili. Autor dáva znepokojujúcej reči fikcie jednotu, puto súvislosti, včlenenie do reality“ (s. 19). Tu nachádzame to, čo Weir v súvislosti s pravdivostnými formulami nazývala miestom subjektu v diskurze (2008, s. 385). Princíp autora nás bude zaujímať v prvom rade

v súvislosti s parrhesiou, a to pri zdôvodňovaní pravdivosti reči subjektu vo vzťahu k vlastnému charakteru, čo bude relevantné pre druhú (2) a tretiu výskumnú otázku (3). Tento princíp teda znovu ukazuje miesta a funkcie v diskurze, ktoré sa oplatia sledovať, pričom autor v zmysle organizačného prvku dostáva svoje samostatné miesto aj pri operacionalizácii parrhesie (Tabuľka 1).

Z tohto opisu by teda malo byť zrejmé, že režim pravdy populistického diskurzu sa bude dať rekonštruovať iba po, alebo presnejšie, skrz skúmanie role parrhesiastických performancií (ako sa pýta prvá výskumná otázka), pravdivostných formúl (druhá výskumná otázka) a ich vzájomnej interakcie ako parciálnych prvkov (tretia výskumná otázka). Potvrdzuje to aj Weir: „Analýza režimov pravdy skúma pole vzťahov vytvorených medzi neredukovateľnými pravdivostnými formulami, vrátane ich sietí, stabilít a rivalít“ (2008, s. 381, vlastný preklad). To má umožniť operacionalizácia v Tabuľkách 1 až 7, ktoré v prípade oboch konceptov sledujú logiku teoretického textu.

Jednotlivé identifikované dimenzie parrhesie (Tabuľky 1 až 4) sú rozdelené do samostatných tabuliek, ktoré sa odrážajú od podkapitol teoretickej práce so zhodnými názvami (pozri podkapitolu *2.2.4 Parrhesia*). V týchto tabuľkách sa uvádzajú kódy používané pri práci s korpusom, priame citáty z Foucaultových textov (*The Government of Self and Others,* 2010; *The Courage of Truth*, 2011) a z textu Dyrberga (*Foucault on the Politics of Parrhesia*, 2014), dokladujúce oprávnenosť kódov, a v neposlednom rade krátke popisy kritérií, podľa ktorých sa v texte identifikovala časť konceptu cez pridelený kód. Kódy vznikali deduktívno-induktívne, čo znamená, že vychádzajúc z teórie sa nazeralo na empirický materiál (text), a na základe empirického materiálu sa postupne stanovovali spôsoby, ktorými sa teoretický konštrukt skutočne zrkadlí. Túto skutočnosť zachycujú kritériá identifikácie kódov a cez ne prítomnosť konceptu v diskurze. Ako posledné, povaha a rola parrhesiastickej pravdy ako jedna z dimenzií parrhesie sa objavuje až medzi pravdivostnými formulami (Tabuľka č. 5), keďže je špecifickým prípadom obyčajnej pravdivostnej formuly, dochádza k prekrývaniu konceptov, ako sme na to poukázali už v teoretickej časti (pozri podkapitolu *2.2.4 Parrhesia*).

Tabuľka 1: Vzťah parrhesiastického subjektu a pravdy

Teória	Kód	Kritérium identifikácie v texte
Kľúčovým bodom v parrhesii je „[v]zťah medzi umením existencie a pravdivým diskurzom, medzi krásnou existenciou a pravdivým životom, životom v pravde, životom pre pravdu. Vznik pravdivého života ako princípu a formy pravdovravnosti (hovorenie pravdy druhým i sebe samému, o sebe samom i o druhých)“ (Foucault, 2011, s. 163, vlastný preklad).	Charakter hovoriaceho	Zdôrazňovanie cez priame hovorenie alebo signalizáciu dôležitosti obecných alebo konkrétnych charakteristík vo vzťahu k hodnoteniu pravdivosti. Funkciou nie je presviedčanie o vlastnej úprimnosti (ako to robí kód „Autenticita“), ale ustanovenie osobných charakteristík ako podmienok a garancie pravdy.
„[V]yžaduje sa od neho, aby odhalil alebo aspoň uchovával skrytý zmysel prenikajúci jeho textami; [...] aby ich skĺbil so svojím osobným životom a so svojimi vlastnými zážitkami, s reálnymi dejinami, v ktorých sa tieto texty zrodili. Autor dáva znepokojujúcej reči fikcie jednotu, puto súvislosti, včlenenie do reality“ (Foucault, 2006, s. 19).	Autor	Podkategória kódu „charakter hovoriaceho“: Zhoda medzi rečou a spôsobom života subjektu, priame referencie na svoj život alebo jeho konkrétne okamžiky ako organizačný princíp, poistka dôveryhodnosti.
„Druhou úrovňou [...] je afirmácia, že človek si v skutočnosti úprimne myslí, usudzuje a považuje pravdu, ktorú hovorí, za skutočne pravdivú. Hovorím pravdu a skutočne si myslím, že je to pravda, a skutočne si myslím, že hovorím pravdu, keď ju vyslovujem“ (Foucault, 2010, s. 64, vlastný preklad).	Zaviazanosť pravde	Priame hovorenie alebo signalizácia toho, že na pravde záleží a úmysel subjektu je čistý, chce iba hovoriť pravdu a nič viac.

Zdroj: vlastný

Tabuľka 2: Charakter parrhesiastického subjektu

Teória	Kód	Kritérium identifikácie v texte
„Parrhesia znamená hovoriť pravdivo, slobodne a priamo v zmysle otvorenosti, transparentnosti a angažovanosti; znamená povedať o danej téme všetko, čo treba povedať, v protiklade k zatajovaniu, tajnostkárstvu, zakrývaniu a manipulácii“ (Dyrberg, 2014, s. 2. vlastný preklad).	Autenticita	Autenticita ako charakterová črta subjektu. Ukazuje sa cez priame hovorenie alebo signalizovanie úprimnosti, jasnosti, priamosti, konzistentnosti alebo nezávislosti svojej reči.
„[N]ie je subjektov sociálny či inštitucionálny status, čo nachádzame v jadre parrhesie; je to jeho odvaha“ (Foucault, 2010, s. 66, vlastný preklad).	Odvaha	Priame hovorenie alebo signalizovanie svojej odvahy, toho, že sa subjekt nebojí, ale taktiež aj obecné zdôrazňovanie dôležitosti odvahy.

Zdroj: vlastný

Tabuľka 3: Vzťah parrhesie k moci

Teória	Kód	Kritérium identifikácie v texte
„V tomto diskurze o nespravodlivosti, ktorý proklamuje slabý proti mocnému, sa dá súčasne nájsť spôsob zdôraznenia svojho vlastného práva, a tiež [...] spôsob púšťania sa s ním do súboja“ (Foucault, 2010, s. 133, vlastný preklad).	Odpor	Priame hovorenie alebo signalizácia postavenia sa proti moci, nátlaku, nespravodlivosti, priamo v prípade signalizácie je dôležité vykreslenie kontextu pre ustanovenie nálady diskurzu.
„[P]arrhesia je etikou pravdovravnosti ako konania, ktoré je riskantné a slobodné“ (Foucault, 2010, s. 66, vlastný preklad).	Risk	Priamo hovorené alebo signalizované vystavovanie sa nebezpečenstvu.

Zdroj: vlastný

Tabuľka 4: Vzťah k režimu pravdy: Čo parrhesia robí?

Teória	Kód	Kritérium identifikácie v texte
„V tomto diskurze o nespravodlivosti, ktorý proklamuje slabý proti mocnému, sa dá súčasne nájsť spôsob zdôraznenia svojho vlastného práva, a tiež spôsob, konfrontovania všemocného s pravdou o jeho nespravodlivosti; je to, takpovediac, spôsob púšťania sa s ním do súboja“ (Foucault, 2010, s. 133, vlastný preklad).	Odhalenie	Priame hovorenie alebo signalizácia vyslovovania utajovanej, nepríjemnej pravdy.
„[J]e otvorením, možnosťou, uskutočnením slobody, ktorá sa spája s mocou. Inými slovami, je to forma moci, ktorá nie je zameraná na zabezpečenie podriadenosti druhého, ale na posilnenie jeho schopností“ (Dyrberg, 2014, s. 80, vlastný preklad).	Otvorenie	Priame vyslovovanie kritiky ako signalizácia dôležitosti otvorenia diskurzu.

Zdroj: vlastný

Operacionalizácia pravdivostných formúl (Tabuľky 5 až 7) taktiež zrkadlí príslušnú teoretickú časť práce (pozri podkapitolu *2.2.3 Pravdivostné formuly*) zaoberajúcu sa s jej tromi typmi na základe textu Weir (*The Concept of Truth Regime*, 2008), pričom tabuľky rovnako obsahujú teóriu (avšak tentokrát v podobe kľúčových elementov, ako ich načrtla Weir), použitý kód a krátke opisy kritérií identifikácie konceptu cez kód. Je dôležité ozrejmiť, že prvky pravdivostných formúl načrtnuté autorkou sa neukázali byť presvedčivo identifikovateľné v empirickom materiáli samostatne (s výnimkou opozita pravdy, ako jednoznačného indikátora pravdivostnej formuly), keďže fungujú spoločne ako abstraktná sústava. Namiesto toho sme sa preto rozhodli opierať sa vo väčšej miere o reálne možnosti ponúkané textom a stanoviť kritériá identifikácie konceptu induktívne.

Tabuľka 5: Obyčajná pravdivostná formula – Povaha a rola parrhesiastickej pravdy

Teória (Pravd. form.)	Teória (Parrhesia)	Kód	Kritérium identifikácie v texte
(1) Evidentnosť reprezentácie (2) Pravda/klam (3) Charakter subjektu ako záruka pravdy	Napriek tomu, že parrhesia nie je primárne o presviedčaní, ale o zaviazanosti, „existuje u Foucaulta aj Habermasa spoločná téma, ktorá sa točí okolo toho, že pravda niečo robí: vyvoláva zmenu tým, že presviedča ľudí.“ (Dyrberg, 2014, s. 87, vlastný preklad).	Väčšinový názor	Odvolávanie sa na poznanie, ktoré je evidentné, všeobecne známe pre každého, slovom, na také poznanie, ktoré si nevyžaduje overovanie. Ďalej, patria sem aj prípady referovania, keď o pravdivosti niečoho rozhoduje väčšinový názor ako efekt pravdy a nie pravda ako vonkajšia referencia.
	Parrhesiastický akt sa uskutočňuje takým „jazyk[om], ktorý je bez príkras, bez vonkajšieho aparátu, bez konštrukcie či rekonštrukcie – jazyk v nahom stave – je jazykom, ktorý má k pravde najbližšie a v ktorom sa pravda vyjadruje“ (Foucault, 2010, s. 314).	Obyčajnosť pozície hovorenia	Ustanovovanie obyčajnosti, každodennosti pozície hovorenia, buď konkrétnymi prípadmi, alebo pomocou ľudového jazyka a elementov, ktoré nesú v sebe ľudové múdrosti ako napríklad porekadlá.

Zdroj: vlastný

Tabuľka 7: Veridická pravdivostná formula

Teória	Kód	Kritérium identifikácie v texte
(1) Reprezentácia sveta (2) Pravda/omyl (3) Bez subjektu	Dôkazy a fakty	Odvolávanie sa na externý inštitucionálny, organizačný alebo vedecký zdroj poznania, alebo obecné odvolávanie sa na dôkazy a fakty, respektíve ich dožadovanie a vypichnutie omylov.

Zdroj: vlastný

Tabuľka 6: Symbolická pravdivostná formula

Teória	Kód	Kritérium identifikácie v texte
(1) Reprezentácia predbieha prezentáciu - sebareferenčnosť (2) Pravda/nezmysel (3) Ustanovuje identitu subjektu	(Ne)zmysel	Poskytovanie zmyslu individuálnym prípadom ich začleňovaním do širšieho sebareferenčného opakovaného naratívu alebo vyhraňovanie sa pravdivosti niečoho, čo do naratívu nezapadá prostredníctvom jeho označovania za nezmysel, blbosť a pod.

Zdroj: vlastný

Populistický režim pravdy sa bude rekonštruovať postupne od prvej výskumnej otázky smerom k tretej, od častí smerom k celku. V prvej otázke analýza sa najprv zameria na identifikáciu prvkov parrhesie v diskurze, pomocou ktorých bude sledovať jej rolu v populistickom režime pravdy skrz produkované efekty pri regulácii a produkcii pravdy. V druhej otázke sa podobným spôsobom sleduje výskyt jednotlivých pravdivostných formúl a ich rola pri zakladaní a konzervácii diskurzu pomocou procedúr rozdelenia a odvrhnutia pravdy a nepravdy, rozumu a nerozumu. V tretej výskumnej otázke sa analýza zameria na prípady vzájomnej interakcie parrhesie a troch pravdivostných formúl s ohľadom na nimi doteraz jednotlivo zohrávané roly. Cieľom je mapovať spôsoby ich spájania a vzájomnej podpory, aby sa tak ukázala celková vnútornú štruktúra a mechanizmy populistického režimu regulácie a produkcie právd.

4.3 Vymedzenie korpusu a tvorba dát

Pri skúmaní režimu pravdy, roly parrhesie a pravdivostných formúl v populistickom diskurze politického subjektu Smeru sa táto práca sa obracia k analýze automatizovane

vytvoreného a zároveň teoreticky zakotveného a prakticky informovaného korpusu verejných výstupov a iných ústnych prejavov predstaviteľov strany, na čele s Robertom Ficom, z oficiálnej YouTube platformy strany.

4.3.1 Automatizovaný zber videí

Ako prvé sa automatizovaným viacstupňovým zberom metadát z platformy YouTube zostavil zoznam, ktorý mal neskôr slúžiť ako podklad pre vytvorenie korpusu. Urobilo sa tak pomocou oficiálneho open-source nástroja yt-dlp, ktorý funguje na báze voľne prístupných identifikátorov a metadát videí (video ID, upload_date, title, duration, URL). Automatizované vytvorenie zoznamu prebiehalo dvoma komplementárnymi postupmi pokrývajúcimi rovnaké časové obdobie. Pri oboch postupoch sa pracovalo s inventárom metadát platformy, pričom v prvom prípade (a) ako kľúč pre enumeráciu videí slúžil čas ich zverejnenia, zatiaľ čo v druhom prípade (b) ako kľúč pre zber výstupov sa použili identifikátory videí (video ID/URL). Vznikli tak spočiatku dva zoznamy, ktoré boli následne spojené a deduplikované.

Tento postup zabezpečuje reprodukovateľnosť a transparentnosť, keďže yt-dlp využíva verejne dostupné dátové rozhrania YouTube (oproti neoficiálnemu HTML scrapingu), vďaka čomu identifikované položky sú overiteľné a spravidla aj technicky spätne stiahnuteľné. Postup takisto smeruje ku kompletnosti získaného zoznamu, keďže kompenzuje prípadné nedostatky v metadátach a umožňuje zachytiť aj rovnakodňové publikácie, čím minimalizuje straty spôsobené obmedzeniami platformy.

Časové rozhranie zoznamu videí, siahajúce od 25.10.2023 do 14.01.2026 vrátane, bolo cielene vybrané, aby pokrývalo najaktuálnejšie volebné obdobie Smeru od opätovného nástupu k moci až po súčasnosť.

V rámci tohto obdobia sa celkovo sa nazbieralo 491 videí, z čoho až 389 videí pochádzalo z roku 2025, 68 z roku 2024, 19 z roku 2023, 15 z roku 2026 (Tabuľka 8). Vzhľadom na krátke obdobia z rokov 2023 a 2026 nízky počet videí je pochopiteľný. V prípade roku 2024 napriek viacstupňovému zberu z verejne dostupných dátových rozhraní nebolo možné získať plne vyvážený časový korpus, keďže platforma YouTube obmedzuje prístup k staršiemu obsahu v dôsledku pravdepodobne chýbajúcej systematickej indexácie.

Tabuľka 8: Prvotný zoznam videí

Obdobie	**Počet videí**	**Dĺžka obdobia**
Celkovo (25.10.2023 – 14.01.2026)	**491**	813 dní (cca 2 roky, 3 mesiace)
2026	**15**	14 dní
2025	**389**	365 dní (1 rok)
2024	**68**	365 dní (1 rok)
2023	**19**	68 dní

Zdroj: vlastný

Ide síce o priznanú limitáciu výskumu, avšak nie významnú, a to vďaka jeho kvalitatívnej, obsahovo orientovanej povahe bez ambície mapovať zmeny v čase. Napriek tomu zostáva faktom, že analýza sa bude týkať v prvom rade roku 2025, odkiaľ pochádza prevažná časť získaných dát. Tieto dáta sa v ďalšom kroku zužovali s cieľom získať taký korpus, ktorý zodpovedá našim výskumným účelom.

4.3.2 Zužovanie dát pre vytvorenie korpusu

Pri zúžení korpusu, teda vzniknutého zoznamu videí, sme sa v prvom kroku riadili teoreticky zakotvenou zjednodušenou operacionalizáciou konceptu parrhesie, ktorý tvorí jadro režimu pravdy Smeru. V druhom kroku sme sa snažili prakticky prispôsobiť tento teoretický konštrukt terminológii relevantnej pre terén (teda pre YouTube platformu strany). Tento dvojitý prístup poskytol vhodný prierez pre zúženie korpusu takým spôsobom, aby sme zaistili čo najmenej skreslení a zároveň získali čo najviac analyticky relevantného materiálu.

4.3.2.1 Teoretické zakotvenie korpusu

Vzhľadom na náš zámer venovať sa režimu pravdy strany Smer pri politickej súťaži diskurzov, v centre teoretického zúženia korpusu stál koncept parrhesie (keďže v sebe zjednocuje najdôležitejšie prvky režimu pravdy a pravdivostných formúl) zjednodušene operacionalizovaný v troch bodoch. Skrz (1) aktérov, vo vzťahu ktorým sa parrhesia

a iné prípady hodnotenie pravdivosti performujú. Ďalej, skrz implicitne zahrnutý záväzok (2) hovoriť pravdu, poukazovať na prípady nepravdy a vyjadrovať sa v termínoch spätých s hodnotením pravdivosti. Do tretice nám slúžili (3) konkrétne diskurzívne situácie najvhodnejšie pre performovanie parrhesie a verejného hodnotenia a vypovedania právd. Takýto prístup je obsahovo relevantný ale aj dostatočne voľný pre zaistenie vhodného záberu korpusu.

Pre naplnenie prvej dimenzie parrhesie boli pre nás relevantní (1) politickí aktéri, najčastejšie vystupujúci ako politickí súperi v diskurze Smeru. Jednoznačne sem spadajú predstavitelia súčasnej „opozície“, teda liberálnejšie strany a zvlášť Európska únia ako referenčný bod, s ktorým Smer spomínaných aktérov spája. Pod termín opozície spadajú predovšetkým Progresívne Slovensko, rôzne politické strany, ale aj politicky činné indivíduá. Títo aktéri budú podľa predošlých analýz (pozri Giller, 2025; Szomolányi a Gál, 2016) kľúčoví pre rekonštrukciu populistického režim pravdy Smeru, keďže zohrávajú dôležitú úlohu v jeho diskurze, ako to ukazuje aj analýza portálu aktuality.sk (pozri Žák a Sliz, 2025).

Pri (2) vyjadrovaní sa Smeru o pravde a hodnotení pravdivosti nebolo možné opierať sa o teóriu, a preto ako najkľúčovejšie slúžili prakticky identifikované filtračné termíny, ku ktorým sa vyjadrujeme v podkapitole *4.3.2.2 Praktické zúženie korpusu*.

Keďže cieľom bolo zaoberať sa režimom pravdy, pravdivostnými formulami a parrhesiou Smeru, bolo kľúčové zamerať sa na (3) situácie, ktoré to pravdepodobne prakticky zachytávajú a analyticky najviac umožňujú. Prioritné boli teda dlhšie a monologické vystúpenia (ideálne ich kombinácia), čo dáva priestor pre súvislý, neprerušený, premyslený a vopred pripravený prednes diskurzu. V kontexte práce to znamenalo tlačové konferencie, oficiálne vyhlásenia a dramaturgicky vopred pripravené stanoviská. Napriek tejto logike sme sa však rozhodli nevylučovať ani kratšie videá, ktoré sú často vystrihnuté z diskusií a majú fungovať ako úderné frázy, spektákle namierené voči politickým súperom kolujúce na YouTube, ako aj na iných sociálnych sieťach vo forme tzv. „shorts“. Tieto videá podľa našich predpokladov mohli zachytávať kľúčové parrhesiastické chvíle, keď sa Smer vzpiera súperom a vyslovuje „skrytú“, „nežiadanú“, ale pre svojich voličov o to viac lákavú „pravdu“ a centrálne epistemicko-mocenské elementy svojho režimu pravdy.

4.3.2.2 Praktické zúženie korpusu

Po teoretickom zakotvení a úvahách teda vznikli kritériá pre výber korpusu a na zodpovedanie zostala otázka, ako ich prakticky čo najlepšie naplniť. V druhom kroku bolo preto potrebné obrátiť sa na terén a induktívne nájsť termíny používané Smerom, ktoré poslúžia ako vhodný prakticky odvodený filter pre získanie korpusu, ktorý bude vhodný na analýzu režimu pravdy, pravdivostných formúl a v ktorom sa potenciálne nájdu prvky performancií parrhesie. K tomu poslúžili titulky videí v nami automaticky nazbieranom ešte nefiltrovanom zozname. V rámci zoznamu z každého mesiaca v roku 2025 sa preto pozreli 2 náhodné titulky (keďže tento rok tvorí jadro zoznamu videí) a zbierali sa potenciálne filtračné termíny napĺňajúce tri teoreticky relevantné kategórie. Vznikli tak slovné kmene pre kategóriu (1) aktérov (opoz, Šimečk, progresív, progresiviz, Progresívne Slovensko, liber, EÚ, Európsk, Brusel, USA, Západ, médi), hodnotenia pravdivosti (pravda, fakt, dôkaz, real, lož, klam, manipul, rozum, racion, šial, ideolog, názor) a (3) situácií (vyhlásenie, stanovisko, reakcia, NAŽIVO, čo sa nezmestilo na tlačovku).

Keďže explicitné označenie diskurzívnej situácie a hodnotenie pravdy sa v názvoch videí vyskytovali asymetricky, najlepším teoreticky aj prakticky zakotveným riešením sa ukázalo byť kombinovať filtre podľa logiky: situácia alebo aktér a pravda zároveň (situácia ∨ (aktér ∧ pravda)). Analytický korpus bol tak v konečnom dôsledku vytvorený kombináciou dvoch výberových logík: (a) identifikáciou potenciálnych autoritatívnych parrhesiastických diskurzívnych situácií a (b) výpovedí, v ktorých sa hodnotenie pravdy viaže s konkrétnymi aktérmi opozície a EÚ.

Sila tohto kombinovaného prístupu spočíva v tom, že nevynechá oficiálne vyhlásenia predstaviteľov, kde názov videa neodhaľuje prítomnosť alebo absenciu parrhesie, pričom samotný typ situácie je ideálny pre performanciu parrhesiastického aktu. Na druhej strane vďaka sledovaniu termínov pravdy a aktérov pridružene sa s vysokou pravdepodobnosťou zachytí jadro režimu pravdy, teda tie prípady, kde sa pravda používa ako politická zbraň, kde sa najzjavnejšie preplieta s mocou. Celkovo teda prístup je asymetrický rovnako ako samotné zdroje dát, keďže nasleduje ich logiku. Vznikol tak predbežný korpus 56 videí s rozsahom 19 hodín materiálu.

4.3.2.3 Pilotné testovanie a finálny korpus

Po náhodnom výbere 6 videí podľa oboch výberových logík (situačná a aktérsko-pravdivostná), teda celkovo 12, a po ich automatickom prepise pomocou technológie Whisper prebehlo pilotné testovanie v podobe predbežnej analýzy. Tá potvrdila vhodnosť korpusu pre analýzu populistického diskurzu, režimu pravdy, pravdivostných formúl aj parrhesie. Nasledujúca už hĺbková analýza prebiehala do bodu saturácie, teda do bodu, keď už dáta neprinášali nové kódové kategórie a zároveň sa získalo dostatočne hlboké porozumenie vzťahov medzi identifikovanými kategóriami. Saturácia sa v poslednej fáze overila prostredníctvom cieleného doplnkového výberu 2 krátkych a 2 dlhších videí (na základe relevantnosti ich názvu), ktoré slúžili na testovanie stability identifikovaných diskurzívnych mechanizmov. Výsledne spracovaný korpus tak dosiahol rozsah 16 videí, čo predstavuje približne 9 hodín videomateriálu (Príloha č. 1).

5. Analytická časť

Analýza sa zameriava výlučne na výpovede predstaviteľov strany Smer. Pasáže, v ktorých vystupujú externí aktéri, boli z korpusu vyňaté, keďže cieľom práce nie je opis celej komunikačnej platformy YouTube, ale rekonštrukcia režimu pravdy viazaného na konkrétnu diskurzívnu pozíciu politického subjektu. Diskurzívna analýza sa neopiera len o tematický obsah výrokov, ale predovšetkým o podmienky ich pravdivosti (pravdivostné formuly), autoritu hovoriaceho v podobe inštancií performancie parrhesie a mocenské usporiadanie tvoriace režim pravdy, ktorý umožňuje určitým hlasom vystupovať ako posudzovateľom a nositeľom pravdy. Zahrnutie výpovedí externých subjektov by znamenalo miešanie odlišných mocenských pozícií, čím by sa narušila analytická súdržnosť skúmaného diskurzívneho usporiadania. Síce v prípade skúmania širšieho režimu pravdy sledovanie reťazenia rôznych aktérskych pozícii aj mimo samotnej strany by rozhodne mohlo mať svoj prínos, pre ciele tejto by to spôsobovalo iba komplikácie. Z tohto dôvodu sú výpovede iných politických aktérov, hoci sa objavujú v analyzovanom materiáli a môžu spoluutvárať legitimizujúce prostredie diskurzu, ponechané mimo rozsahu analýzy. Dôležitou poznámkou je ešte spôsob narábania s jednotlivými aktérmi z kruhoch strany Smer. Pre naplnenie účelov analýzy nepokladáme za dôležité rozlišovať medzi špecifikami jednotlivých predstaviteľov strany, keďže rozdiely medzi nimi sa dajú badať iba v rétorickom štýle (niekto je viac agresívny a priamy, iný zase predstavuje viac vyváženú, pokojnú osobnosť), pričom komunikovaný diskurzívny obsah a celkový naratív zostáva totožný, a táto holistická perspektíva, obecná logika diskurzu je to, čo nás zaujíma. Zaujíma nás diskurz, nie aktéri, ako takí. Ani samotný Robert Fico ako populistický líder sa obsahom svojho diskurzu výrazne neodlišuje od obecného diskurzu Smeru, a to aj napriek (alebo práve kvôli) jeho centrálnej aktérskej pozícii. Síce teda konštrukcia charakteru Fica a nim zaujímané miesto v diskurze sú špecifické (ako ukazujeme v časti *5.1.4 Fico ako vzorový parrhesiast*), sám Fico sa o ostatných aktéroch, ako ani o Smere nevyjadruje spôsobom, ktorý by si vyžadoval výnimočnú pozornosť mimo obecných diskurzívnych rámcov strany.

Foucault namiesto interpretácie analyzuje a rekonštruuje vzorce. Nehľadá, skrytý zmysel, ktorý by sa skrýval za diskurzom, ale zachytáva štruktúru a explicitnú logiku výpovedí diskurzu. Mapuje produktívne a regulatívne praktiky obsiahnuté v diskurze. Z tohto dôvodu logika textu analýzy bude nasledovná: začneme od jednoduchého opisu pravidelností dát,

ktoré boli priznane tvorené na základe cieľov výskumu, a pomocou nich postupne ukážeme (1) inštancie performancie parrhesie vo vzťahu k etablovanému režimu pravdy, až kým sa cez (2) identifikáciu pravdivostných formúl dostaneme (3) na základe načrtnutia základných vzťahov medzi parrhesiou a pravdivostnými formulami k epistemicko-mocenskej rekonštrukcii populistického režimu pravdy.

5.1 Rola parrhesie Smeru vo vzťahu k etablovanému režimu pravdy

Pre zodpovedanie prvej výskumnej otázky *(1) Ako sa Smer pomocou performancie parrhesie vzťahuje k etablovanému režimu pravdy?* v tejto časti sa pozrieme, akých aktérov identifikuje Smer pomocou svojho diskurzu a ako pomocou parrhesie hodnotí pravdovravnosť nimi tvorených sietí predstavujúce etablovaný režim pravdy.

5.1.1 Diskurzívne subjekty

Zoskupenie dát, ako to už prirodzene býva pri kvalitatívnom výskume, nie je náhodné, ale teoreticky nasmerované, aby sa pomocou nich mohli pokryť ciele a výskumné otázky práce. S týmto na vedomí a s cieľom analyzovať diskurz čo najtransparentnejšie sa tu pokúsime predstaviť vzorce, ktoré sa v dátach opakujú a zaistiť tak, aby najprv dáta akoby „hovorili za seba“ bez pocitu nanútenia teórie. Preto ako prvý krok predstavíme aktérov (alebo subjektov – tieto termíny budeme používať zameniteľne) vystupujúcich v diskurze Smeru a uvedieme argument, podľa ktorého identifikovaní aktéri v diskurze Smeru sú prezentovaní ako etablovaný režim pravdy, teda to, voči čomu sa populisti obyčajne vyhraňujú. Pri tomto procese sa držíme explicitných označení subjektov ako sa konštruujú diskurzom, avšak jedného aktéra identifikujeme induktívne, aby sa napriek absencii jednotného pomenovania zo strany Smeru zachytila relatívna strategická koherentnosť jeho diskurzívnej roly.

5.1.1.1 Opozícia

Najviac skloňovaným a rozhodne aj pre obsah a štruktúru diskurzu Smeru určujúcim subjektom je kolektívny subjekt opozície. Ako názov napovedá, ide predovšetkým o tie strany, ktoré netvoria vládu ale sú parlamentným alebo mimoparlamentným súperom na čele s Progresívnym Slovenskom. Keďže v diskurze pojem opozície sa nachádza ako kolektívna referencia, obsah a rozsah pojmu zrejmé nie sú, čo pre naše účely potrebné ani

nie je. V tomto prípade špecifickým detailom vyplývajúcim z vládnucej pozície Smeru je opozičná povaha politických súperov, nie klasická establišmentová mocenská garnitúra.

5.1.1.2 Establišment

Druhá aktérska kategória je tá, ktorú ani Fico, ani iní predstavitelia strany neoznačujú jedným kolektívnym menom, avšak napriek tomu poskytujú dôvody na jej jednotné nazeranie. Ide o diskurzívny subjekt, ktorý sme sa rozhodli nazvať ako establišment, a ktorý je tvorený agregáciou zväčša individuálne zmieňovaných aktérov. Pri konštrukcii establišmentu sme sa opierali jednak o širšie populistické chápanie establišmentu (pozri Mudde a Kaltwasser, 2017, s. 11-12) typické Smeru (pozri Hlatký a Gyárfášová, 2025; Zvada, 2022), ktoré s establišmentom nestotožňuje iba politickú elitu, a po druhé, o spoločné diskurzívne charakteristiky, ktoré agregáciu aktérov dovoľujú, priam vyžadujú.

Demonštrujeme tu jednu výpovednú pasáž pre každý typ aktéra, na základe ktorej bol zložený subjekt establišmentu. Najviac jednoznačným prípadom boli médiá a mimovládne organizácie, ktorých diskurz často spomína združene a konšpiratívne spája so zahraničnými „liberálnymi vplyvmi“, ako má byť George Soros, a s domácimi liberálnymi voličmi.

„Od prvých dní sme neboli obľúbencami ani médií, ani mimovládok, ani liberálno--pravicovej časti politického spektra. A za tie roky skúšali na nás všetko. Nikdy sa im nedarilo nás poraziť, nikdy sa im nepodarilo nás zložiť na kolená. Skúšali všetko od vypínania mikrofónov v parlamente, až po vypínanie médií, od verbálnych útokov cez zatýkanie a obmedzovanie osobnej slobody až po fyzické útoky“ (SMER - Slovenská sociálna demokracia [ďalej len SMER - SD], 2024a, 00:49:56).

Napriek alebo práve kvôli pozícii „politickej elity“ skazenosť v najvyšších mocenských pozíciách Smer stále identifikuje, akurát ju presúva do kruhov štátnych orgánov a inštitúcií, či už v podobe konkrétnych osôb alebo nejasne v kruhoch súdov a prokuratúr.

„Ale ich účelom, prečo chcú finančne poškodiť Slovensko, je ten podvodník, zločinec, ktorý je šéfom úradu špeciálnej prokuratúry, ktorá je semeništem porušovania ľudských práv. Desiatky rozhodnutí to potvrdzujú“ (SMER - SD, 2023b, 00:16:24).

Respektíve k establišmentu sa zaraďujú aj doterajšie vlády odlišné od vládnych koalícií Smeru.

„Nie len konsolidácia, ale aj napráva deformovaného právneho štátu v rokoch 2020 až 2023 sú príkladom toho, že naši oponenti nebudú váhať zneužiť svoje najhrubšie zlyhania proti nám. Viete? To nie my sme rozvrátili verejné financie. Môžeme presne pomenovať: boli to tri vlády. Bola to vláda pána Matoviča, bola to vláda pána Hegera, a najmä to bola vláda pána Ódora“ (SMER - SD, 2024a, 02:54:36).

Establišment je teda diskurzívne zjednotený vzťahom jednotlivých obsiahnutých aktérov k štátnym orgánom a ešte širšie k inštitucionalizovaným formám praktizovania moci, popri kritickom antagonizme, ktorým sa k nim Smer stavia. Establišment tak v diskurze vystupuje ako médiá a mimovládne organizácie financované zo zahraničia, skazené štátne a inštitucionalizované mocenské štruktúry a predstavitelia minulých vlád.

5.1.1.3 Európska únia

Posledný významný politicky angažovaný aktér je Európska únia. Aktérska kategória Európskej únie v diskurze Smeru vystupuje flexibilne a nejasne. Obecne sa jej rozumie ako inštitúciám EÚ jednotlivo alebo spoločne, inokedy ako stelesneniu súčasného západného sveta a jeho politického myslenia.

5.1.2 Diskurzívne spájanie aktérov do etablovaného režimu pravdy

V ďalšom kroku sa pokúsime pomocou niekoľkých príkladov ukázať ako Smer vo svojom diskurze načrtáva vzťahy medzi opozíciou, establišmentom a Európskou úniou. Upozorňujeme, že sa tu nesnažíme urobiť podrobný inventár metód spájania aktérov, iba poskytnúť zopár induktívne identifikovaných demonštratívnych príkladov narábania s aktérskymi kategóriami, na základe ktorých sa dá urobiť argument, že Smer vo svojom diskurze aktérov spája do veľkého diskurzívneho subjektu, respektíve amalgámu subjektov. Ukázaním, že v diskurze Smeru aktéri sú predstavovaní ako koherentná a zosúladená sieť, zabezpečujeme, že pri ďalšej analýze tie inštancie keď Smer hodnotí pravdivosť bude možné chápať nie len individuálne, ale aj ako priame alebo nepriame hodnotenie celkového režimu pravdy, ktorý títo aktéri podľa diskurzu spoločne utvárajú, ktorého uzlami a kanálmi sú.

5.1.2.1 Vzťah opozície a establišmentu

Diskurz Smeru pri viacerých inštanciách establišment spája s opozíciou. Robí tak cez poukazovanie na politickú minulosť jeho predstaviteľov alebo na vplyv súčasnej opozície na ľudí a orgány radené pod establišment, kvôli čomu establišment údajne má byť využívaný na likvidáciu politickej plurality. Establišment sa tak podľa diskurzu preukazuje ako spolitizovaný a skazený kvôli infiltrácii opozíciou. Najzrejmejším príkladom toho argumentu Smeruje je Úrad špeciálnej prokuratúry, garant inštitucionalizovanej pravdy.

„My argumentujeme, lebo na čele špeciálnej prokuratúry sedí podvodník, bývalý politik, právoplatne odsúdený človek, ktorý zneužíva celú jeho firmu, ten úrad špeciálnej prokuratúry, aj s tými jeho vytretými, ja ich volám vytretí prokurátori, ktorých si on vytrel ako losos tam na tej prokuratúre. A on teraz zneužíva celé toto postavene na to, aby pokračoval v politickej práci. Veď on je predsa Matovičov človek. To ste kde videli špeciálneho prokurátora vo svete, že bol opozičný politik alebo vládny politik, ktorý likviduje opozíciu“ (SMER - SD, 2023b, 00:40:00)?

Smer so „zlomyseľnou“ opozíciou nespája iba časť establišmentu predstavovanú štátnymi orgánmi, ale aj médiá a mimovládne organizácie. Podľa slov predstaviteľov strany Smer, títo aktéri sú ovládaní cudzími silami zo zahraničia a miesto riadneho plnenia svojich funkcií rovnako zohrávajú politické roly.

„Nehovoriac o tom, dámy a páni, že sú to aj ľudia, ktorí, keďže nemajú ďaleko od ohovárania štátu v zahraničí, poškodzovania národnoštátnych záujmov, zneužívania trestného práva na likvidáciu slovenských politických predstaviteľov, nemajú ďaleko, a musím to podať veľmi jasne, ani od pokusov zlikvidovať nás fyzicky. V tejto šialenej politike majú plnú podporu významnej časti tzv. mainstreamových médií a samozrejme mimovládnych organizácií financovaných zahraničím“ (SMER - SD, 2024a, 02:57:47).

Tieto politické úlohy sú pritom údajné poskytovanie informačného krytia a formovanie verejnej mienky, teda produkcia a regulácia pravdivého vedenie, v prospech opozície, aby tá tak získavala nespravodlivé výhody.

„Progresívne Slovensko sa k tomu stavia, že to sa nič nedeje, pretože to sú oni. Oni krytí novinármi, oni krytí Denníkom N, SMEčkom Aktualitami. Dokiaľ tam sa nič nepovie všetko v poriadku“ (SMER - SD, 2025d, 00:05:18).

Čo sa takto diskurzom spochybňuje je objektívnosť, neutralita a dôveryhodnosť pravdy establišmentu. Dobrým príkladom je, keď predstaviteľ Smeru spomína jeden prípad a miesto omylu médií hovorí o manipulácii a okamžite z neho generalizovane odvodzuje na ich univerzálnu povahu.

„Keď som si prečítal dnes všetky tie výstupy a pozrel mediálne správy z môjho vyhlásenia, tak som ostal naozaj v nemom úžase, ako sa dokáže zmanipulovať jedno jasné a konkrétne vyjadrenie, ktoré som mal. [...] Všetko povystrihovali a prekrútili, úplný opak. Toto sú médiá. Takýmto spôsobom objektívne informujú, respektíve by som mohol povedať, manipulujú realitu“ (SMER - SD, 2025a, 00:01:06,980).

Diskurz tak nevypovedá o konkrétnom médiu, alebo konkrétnom prípade, ale o univerzálnej tendencii, o systematickom režime pravdy. Smer komunikuje, že ani štátnym orgánom a inštitúciám, ani médiám a ani mimovládnym organizáciám, establišmentu ako takému obecne sa nedá veriť, lebo sa organizovane využívajú na politické ciele. Ich epistemická autorita sa teda podkopáva, ako to pri populizme obvykle býva.

4.1.2.2 Vzťah opozície a EÚ

V prípade EÚ Smer zvyčajne zdôrazňuje negatívny vplyv na politický priestor. Dobrým príkladom je, keď „zlý Brusel“ sa v diskurze asociuje s frakciou Európskych socialistov a nepriamo obviňuje zo zničenia „autentickej“ a „normálnej“ ľavice v členských štátoch.

„Strana európskych socialistov nemá nič spoločné s ľavicou. Je to práve bruselská strana európskych socialistov, ktorá svojou agendou doslova zlikvidovala autentickú ľavicu v jednotlivých členských krajinách Európskej únie. Za tento stav nesú zodpovednosť aj jednotlivé národné ľavicové strany, ktoré nekriticky preberali bruselskú agendu, ktorá musí každého normálneho ľavičiara odstrašovať“ (SMER - SD, 2025e, 00:02:28).

Tento motív vplyvu Európskej únie na politiku členských štátov sa oživuje predovšetkým skrz skloňovanie progresívnej ideológie, ktorá predstavuje hlavné spojenie medzi EÚ a opozíciou na Slovensku. Opozícia sa vykresľuje ako importér európskych hodnôt, európskeho vedenia. Takých hodnôt a takého vedenia, ktoré sú pre Slovensko vonkajšie (cudzie) a škodlivé. Smer tak robí pomocou hyperbolizovanej enumerácie verejne často negatívne reflektovaných javov, s ktorými sa progresívne hodnoty niekedy asociujú, čím hodnotí „racionalitu" progresívneho diskurzu a nepriamo aj toho svojho diskurzu.

„A možno, že na záver by som ešte využil taký možno apel alebo výstrahu pre občanov Slovenskej republiky, nech nedovolia v nasledujúcich komunálnych voľbách, ktoré sa blížia, aby sa dostali k moci ľudia, ako je pán Valo, alebo ďalší progresívni kandidáti, ktorí na základe svojich svojvoľných rozhodnutí zdevastujú tieto mestá, pokiaľ ide o dopravu, lebo si budú nasilu presadzovať svoje progresívne hodnoty, aj napriek tomu, že bude sa porušovať zákon, aj napriek tomu, že to bude nehospodárne, aj napriek tomu, že to bude drahé, aj napriek tomu, že to bude spôsobovať nehody, aj napriek tomu, že to môže spôsobiť výnimočné zhoršenie dopravnej situácie ako takej. Ale máme tu progresívne hodnoty a argumenty typu, že to sú nejaké západné, moderné hodnoty, že to je v každom veľkom meste v západnej Európe. To si môže každý vysvetliť po svojom, to si tu potom nanosme všetkých migrantov, nanosme si tu všetkých ľudí tak, ako to majú v Paríži, nech tu máme zvýšenú kriminalitu, nech tu máme bordel a nech tu máme progresivizmus ako taký" (SMER - SD, 2024b, 00:08:31).

Delegitimizačný efekt cez ustanovenie ekvivalencie medzi „západným" a „slovenským" progresivizmom je zjavný. Ďalej, Smer slovenskú opozíciu a Európsku úniu stavia na jednu a tú istú diskurzívnu stranu keď v jednom dychu hovorí o „slovenskej opozícii", o „opozičných europoslancoch" a o tom, ako (nie len z nedbanlivosti, ale cielene) chcú poškodiť Slovensko v mene osobných záujmov.

„Je najväčšie svinstvo, ak niekto chce poškodiť vlastnú krajinu v mene svojich vlastných osobných cieľov a musím to potvrdiť, slovenská opozícia, ako aj opoziční europoslanci, chcú poškodiť túto krajinu finančne veľmi vážne, v mene svojich vlastných osobných cieľov" (SMER - SD, 2023c, 00:00:46).

Ustanovuje sa to zo subjektov na dvoch rôznych úrovniach, na slovenskej a na tej európskej, spolupáchatelia. Diskurzívnu blízkosť opozície a Európskej únie dosahuje Smer aj vtedy, keď obom subjektom vyčíta rovnakú vec, nerešpektovanie názorov, alebo inak, exkluzívny nárok na pravdu.

„To je to, prečo hovorím, že ste polofašistická strana, pretože vy musíte nanútiť každému to, čo si myslíte, a keď to myslieť nebude, tak ho chcete potrestať, a najlepšie čo najviac. To je základným znakom, prečo nie ste demokratická strana, prečo sa snažíte vždy zneužiť nejaký inštitút vo svoj prospech" (SMER - SD, 2025d, 00:07:24).

Označením Progresívneho Slovenska, hlavného reprezentanta opozície, za polofašistickú stranu z dôvodu nanútenia toho, čo si myslí Smer zároveň nepriamo hodnotí aj Európsku úniu, keďže ju kritizuje za politiku jedného jediného povinného názoru, ktorým sa zasahuje do suverenity krajiny.

„Viete, sú vnútroštátne veci, kde by krajiny mali byť suverénne. Veľmi suverénne. A to je jedna z vnútroštátnych suverénnych záležitostí krajiny, ako si svoj trestný systém nastaví. Aj v iných otázkach by sme mali byť suverénnejší a nemali by sme rešpektovať tú politiku jedného jediného povinného názoru. Ja tiež mám s tým problém. Často som zato kritizovaný, že nedržím tú lajnu jedného povinného európskeho názoru" (SMER - SD, 2023a, 00:04:14).

Obecne sa dá povedať, že Smer opozíciu a EÚ umiestňuje do spoločného režimu pravdy, keďže hlásajú podobnú ideológiu, teda podobné pravdy a spolupracujú na produkcii a šírení týchto právd smerom od EÚ k slovenskej opozícii, čím predstavujú určitú hrozbu pre suverenitu Slovenska.

5.1.2.3 Vzťah establišmentu a EÚ

Posledný vzťah, ktorý Smer vo svojom diskurze adresuje, je ten medzi slovenským establišmentom a Európskou úniou, aj keď sa o ňom nehovorí veľa. Podľa poňatia Smeru, slovenský establišment, konkrétne médiá a mimovládne organizácie ovládané Sorosom zo zahraničia machináciami s informáciami sa snažia vplývať na orgány EÚ v neprospech Smeru.

„Našou povinnosťou je, pán redaktor, a poviem to presne, aby Európska komisia nedostávala informácie od Sorosom platených mimovládnych organizácií a od médií, ktoré nás nenávidia“ (SMER - SD, 2023b, 00:40:32).

Podobne je pritom prezentované aj ministerstvo zahraničných vecí z čias, keď na ňom pôsobil pri posledných prezidentských voľbách kandidát a teraz už člen Progresívneho Slovenska (ergo diskurzívnej opozície). Smer obviňuje ministerstvo z komunikácie nepravdivých informácií.

„Pán Hambálek je milovník motoriek. To je jediné, čo mu môžete vyčítať. Nič iné. Pán Hambálek, si uvedomte, je jediný občan krajiny Európskej únie. Nikto iný z Európskej únie nie je na sankčnom zozname, iba Jozef Hambálek. Viete, čo mu všetko dorobili? Ale to nás teraz zaujíma. To je celý problém, že naše ministerstvo zahraničných vecí pod Korčokom dalo nejaké nepravdivé informácie do popredia. A tam teraz bol taký boom: Všetko, čo sa týka Ruska, treba dať na sankčné zoznamy. Tak sa tam dostal aj Hambálek“ (SMER - SD, 2023b, 00:43:07).

Vidíme teda aj opačný tok informácií v diskurze. Nie len pravdy zo strany EÚ kolujú v slovenskom prostredí, ale aj slovenský establišment prispieva svojimi pravdami do režimu. O priamom vzťahu EÚ smerom k establišmentu sa nedozvedáme. Čo si však vieme odvodiť, je nepriamy vzťah skrz opozíciu, ktorá sa infiltrovala do štátnych orgánov.

Celkovo, konštruovaní aktéri podľa diskurzu sú na seba naviazaní a existujú medzi nimi rôzne vzťahy, pričom spája ich antagonistická pozícia voči Smeru a Slovensku celkovo. Podľa svojho diskurzu, Smer stojí zoči-voči mašinérii, ktorá formuje verejný diskurz, produkuje a reguluje pravdu. Zlomyseľná progresívna opozícia sa údajne opiera o skazenú štátnu aparatúru tvorenú opozičnými médiami a politickými mimovládnymi organizáciami, pričom šíri ideológiu progresivizmu pochádzajúcu zo západu, ktorú silou-mocou presadzuje Európska únia, a ovplyvňuje tak slovenskú verejnú mienku. Slovenská opozícia pritom cez štátny aparát a v spolupráci so Sorosovými médiami a mimovládnymi organizáciami taktiež prispievajú do režimu pravdy na úrovni EÚ. Samozrejme táto sieť, tvoriaca režim pravdy, aj na základe diskurzu Smeru je pravdepodobne komplexnejša a analyticky bohatša, avšak pre nás stačilo ukázať, že takýto etablovaný režim sa diskurzom

Smeru skutočne konštruuje. Tento režim pre nás slúži iba ako kontrastná línia na základe ktorej Smer zakladá pravdivosť vlastného diskurzu, ako sa to pri populizme dá očakávať.

5.1.3 Vyhraňovanie sa proti etablovanému režimu pravdy pomocou parrhesie

Smer takýmto aktérskym vymedzením, v súlade s teóriou populizmu, v spoločensko-politickom priestore Slovenska navodzuje atmosféru mocenskej nerovnováhy, zavádzania, odcudzenia a verejnej nedôvery, čím sa ustanovuje epistemická neistota.

„Mi to najlepšie povedal jeden kolega na jednom mítingu. Viete, pán predseda, dva roky ste nás kŕmili cez médiá, že Ukrajina tú vojnu vyhráva. Dva roky ste nás kŕmili. A teraz nás strašíte, že Rusko je schopné prekročiť ukrajinsko-slovenské hranice a napadnúť krajinu NATO. Kto má tomu veriť? Ľudia už neveria ničomu. Majú svoj vlastný názor“ (SMER - SD, 2023b, 00:07:09).

Do tejto zneistenej atmosféry, ktorú Smer jej performovaním ako sebanaplňujúce proroctvo vytvára, svoj diskurz aj zasadzuje. Smer tvrdí, že verejnosť bola systematicky klamaná, pričom zaujímavý je vznikajúci kontrast: Namiesto dôvery tým, ktorí klamali majú ľudia vlastný názor. Tento vlastný názor bude ešte neskôr dôležitý. Smer teda svojim diskurzom, ako to naznačovali už predošlé pasáže, komunikuje, že etablovanému režimu pravdy sa veriť nedá, respektíve nemá. Prečo je to dôležité? Je to dôležité, lebo parrhesiastický akt je parrhesiastickým aktom iba dovtedy, kým oponuje moci. Akonáhle je s ním v súlade, jeho parrhesiastická povaha kvôli absencii potreby *odporu* a *risku* zaniká (kurzívou odteraz budeme značiť operacionalizované prvky parrhesie a pravdivostných formúl). Smer teda performuje prítomnosť nepravdivej a nespravodlivej moci, ktorej treba vzdorovať, stavať na *odpor*, čo však nesie so sebou *risk*.

„Od prvých dní sme neboli obľúbencami ani médií, ani mimovládok, ani liberálno--pravicovej časti politického spektra. A za tie roky skúšali na nás všetko. Nikdy sa im nedarilo nás poraziť, nikdy sa im nepodarilo nás zložiť na kolená. Skúšali všetko od vypínania mikrofónov v parlamente, až po vypínanie médií, od verbálnych útokov cez zatýkanie a obmedzovanie osobnej slobody až po fyzické útoky. Ten najťažší sa odohral len pred niekoľkými mesiacmi. A ja som vďačný Bohu a všetkým a silnej fyzickej kondícii Roberta Fica, že to prežil.“ (SMER - SD, 2024a, 00:49:56).

Médiá, mimovládne organizácie a liberálna-pravica, t.j. voliči opozície, teda establišment, tu v podobe vypínania médií a mikrofónov v diskurze majú predstavovať jednak prípad agresívnej regulácie kolovania pravdy, čo je prvkom režimu pravdy, a zároveň nespravodlivú moc, ktorá Smer ohrozuje obmedzovaním slobody a dokonca atentátom na jeho lídra, Roberta Fica. Pri tejto mocenskej konštelácii prítomnosť performancie *risku* je zrejmá a rovnako sa vyskytuje aj záblesk *odporu* v pasáži, ktorá hovorí, že napriek nátlaku Smer nikdy nebol položený na kolená, ale v nespravodlivosti a napriek znevýhodnenej pozícii vytrval. V texte tak môžeme vidieť reprodukciu *vzťahu parrhesie k moci*. Rovnako je však implikovaná aj pravda, ktorú etablovaný režim pravdy likvidáciou Smeru sa snaží potlačiť a zamlčať.

„Atentát z mája 2024 je dôkazom zásadnej zmeny v kvalite slovenskej politiky. Zmeny, ktorá sa začala v rokoch 2020 a pokračovala až do parlamentných volieb v roku 2023. Zmeny, kedy to nebola férová demokratická súťaž, ktorá mala viesť víťaza k tomu, čo mu patrí. Ale bolo to obdobie silovej politiky, hrubého zneužívania trestného práva, zneužívania ulice. Až tento typ politiky mal pokračovanie v pokuse fyzicky zlikvidovať predsedu najsilnejšej strany a predsedu vlády Slovenskej republiky. Preto tú zástavu musíme zdvihnúť. My sa musíme vrátiť naspäť do ulíc demokratickej súťaže“ (SMER - SD, 2024a, 02:46:04).

Táto potláčaná pravda je kritikou moci, je *odhalením* jej nespravodlivosti a snahou o zmenu smerom k demokracii. Pritom nejde o *odhalenie* takej pravdy, ktorá sa stala obrovskou novinkou z neznáma.

„Na čele úradu špeciálnej prokuratúry stojí bývalý politik, ktorý nás nenávidí. Veď to je všeobecne známe, že Daniel Lipšic je úplne niekde inde na politickej scéne. Je to Matovičov človek, Matovič ho tam dal. Jeho úlohou bolo nás prenasledovať a likvidovať“
(SMER - SD, 2023c, 00:02:09).

Ide o takú pravdu ktorá v istom zmysle bola už akoby známa v podobe *väčšinového názoru* ako *obyčajná pravda*.

„Výsledok nedávnych amerických volieb môže byť pre nás povzbudenie pretože prázdne slová a vyprázdnené politické frázy a pojmy už nikoho nezaujímajú a nikoho neoslovia. Že ľudia potrebujú u nás doma cítiť, že patríme k nim, že ich počúvame, vidíme a hovoríme ich ústami“ (SMER - SD, 2024a, 01:52:47).

Smer podľa svojho diskurzu pokladá za dôležité hovoriť pravdu, ktorú každodenný človek pozná, pokladá za svoju, akoby strana hovorila jeho ústami. Tu sa ukazuje, že nejde jednoducho o korešpondovanie pravdy s *väčšinovým názorom*, ale aj o jazyk jeho vyjadrenia, ktorý zodpovedá jazyku *obyčajnosti* ľudovej pravdy. Identifikovali sme tu oba elementy *parrhesiatickej pravdy*. Ak však vyjadrená pravda už bola známa, v akom zmysle je odhalením? *Odhalením* nie je preto, že by sa o nej nevedelo, ale preto, lebo aktom parrhesie sa verejne vypovedá, čím získava iný status pravdy, uvoľňuje sa jeho efekt, čím narušuje etablovaný režim pravdy.

„Ja som argumentoval tým, že samozrejme nie je Ukrajina pripravená. Ja som včera tam zase povedal strašné veci niektoré na Ukrajinu, čo je zakázané hovoriť vo verejnom priestranstve, ale povedal som dobre“ (SMER - SD, 2023b, 00:27:14).

Smerom vyslovená pravde je teda takou pravdou, ktorú je zakázané verejne hovoriť. O pravde sa vedelo, ale to, že sa o tejto pravde obecne vie, nemohlo byť pripustené a tým, že sa pravda verejne vyriekne, *odhalí*, stáva sa verejnou záležitosťou svojim efektom, *otvorením* diskurzu novým možnostiam.

„Viete, sú vnútroštátne veci, kde by krajiny mali byť suverénne. Veľmi suverénne. A to je jedna z vnútroštátnych suverénnych záležitostí krajiny, ako si svoj trestný systém nastaví. Aj v iných otázkach by sme mali byť suverénnejší a nemali by sme rešpektovať tú politiku jedného jediného povinného názoru. Ja tiež mám s tým problém. Často som zato kritizovaný, že nedržím tú lajnu jedného povinného európskeho názoru, ale ja sa domnievam, že by bola veľká chyba, keby sme prikyvovali ako takí barani na všetko, čo povie Brusel a čo povie Washington.“ (SMER - SD, 2023a, 00:04:14).

Smer keď kritizuje EÚ kvôli povinnému názoru, performuje akt parrhesie. Jednak stavia *odpor* moci v podobe kritiky dogmatickosti, čo aj otvorene vyslovuje, teda *odhaľuje*,

keď hovorí, že by sme nemali prikyvovať ako barani, a zároveň volá po *otvorení* diskurzu, po suverenite (nezávislosti) názorov pri rozhodovaní o vnútroštátnych záležitostiach, miesto držania sa etablovaného režimu pravdy. To všetko robí napriek nepriazni a nesúhlasu moci, ktorá Smer za toto počinenie karhá. V diskurze Smeru tu teda identifikujeme komplexný *vzťah parrhesie k režimu pravdy*. Tento vzťah nalomenia režimu, toto vypovedanie každodennej, no zamlčiavanej a potláčanej pravdy navzdory moci a risku je pritom výsledkom osobnej *zaviazanosti* pravde.

„Ja poprosím kolegov zo Stáleho zastúpenia, keď niekde urobím chybu číselnú, normálne ma opravte, lebo nechcem, aby do sveta išli nejaké nepravdivé informácie“ (SMER - SD, 2023b, 00:11:14).

Diskurz sa etablovaným režimom prebíja, lebo jej na pravde záleží, a len na nej.

„Nemôžeme dovoliť. Prosím, teraz to poviem smrteľne vážne a beriem za svoje slová plnú mieru zodpovednosti, čo teraz poviem: Ak by na Slovensku bol trest smrti za politické delikty, tu bola taká kategória politikov, ktorí by neváhali“ (SMER - SD, 2023a, 00:01:43).

Vo svojom diskurze sa Smer často *zaväzuje pravdivosti* svojej reči, ako to robí parrhesiast, keď netvrdí jednoducho, že niečo je pravda, ale aj to, že stojí za svojimi slovami a berie za ne zodpovednosť, čím na druhej úrovni tvrdí aj to, že tvrdí, že niečo je pravda. Smer tak robí, ako to ukazuje príklad, aj v prípade závažného tvrdenia, že existujú na Slovensku ľudia, ktorí by ich odsúdili na trest smrti. Podobne robí aj na iných miestach.

„Rozhodnutie zastaviť tranzit plynu cez Ukrajinu ohrozuje celú Európsku úniu a konkurencieschopnosť Európskej únie. A všetci to dobre vedia v rámci Európskej únie. Všetci sú si tohto vedomí. Ak naďalej bude Slovensko poškodzované na tranzitných poplatkov, ak Európska únia bude naďalej poškodzovaná vzhľadom na vysoké ceny, nehovoriac o tom, čo sa bude diať na konci roku 2025, keď sa začnú naplňovať zásobníky, oficiálne aj pred vami hovorím opäť to, čo som už povedal: Vláda Slovenskej republiky prijme reciprocné opatrenia vo vzťahu k Ukrajine“ (SMER - SD, 2025b, 00:05:04).

V tomto citáte *zaviazanosť pravde* skrz zdôraznenie toho, že subjekt sa k svojej výpovedi oficiálne a verejne pred obecenstvom hlási sa spája so signalizáciou pravdy ako *väčšinového názoru*, no rovnako sa spája aj s odvolaním sa na minulé vyrieknutie tej istej pravdy, čo naznačuje zhodu medzi výpoveďami v čase, čiže konzistenciu. Táto deklarácia konzistencie je motívom, ktorý sa neustále vracia.

„Ja naozaj som veľmi dôsledný. To, čo hovorím doma, čo hovorím na stretnutiach s občanmi, hovorím veľmi jasne aj na stretnutiach oficiálnych alebo neoficiálnych, a potom na následných tlačových konferenciách. Slovensko je členský štát NATO. Je pripravené si plniť aj všetky závesky, ktoré vyplývajú z tohto členstva, ale to neznamená, že budeme súhlasiť so všetkým, čo organizácie typu NATO alebo iné organizácie, kde sme členmi, nám budú predkladať" (SMER - SD, 2023b, 00:02:47).

Pritom nejde iba o konzistenciu medzi výpoveďami ako konzistencia hovoreného, ale aj ako konzistencia činov. Parrhesiastická, ale aj akákoľvek iná verejná reč je sama o sebe činom, a tým, že subjekt svoj *odpor* voči moci v podobe konzistentnej nesúhlasnej reči v rôznych kontextoch opätovne vyjadruje, koná konzistentne. Subjekt výpovede tu performuje zhodu medzi svojimi slovami v rôznych časoch, medzi svojimi slovami a činmi a ako posledné medzi svojimi činmi v rôznych časoch. Síce tento prípad signalizácie zhody medzi rečou a spôsobom života, čo je element *autorstva* ako poistka dôveryhodnosti diskurzu, je nepriamy, dajú sa nájsť aj explicitnejšie príklady.

„Ja viem, že tu sa v Európskej Únii nenosí, keď ste príliš suverénny. Musíte sa zväčša držať toho jedného správneho názoru, ktorý je. Jednak vyrušujete tých veľkých hráčov. Toto je tiež štýl politiky, ktorý aj ja robím a mne sa páči" (SMER - SD, 2023b, 00:27:56).

V tejto hutnej pasáži sa viaceré elementy parrhesie zjavným spôsobom spájajú naraz. *Odpor*, *odhalenie*, *otvorenie* diskurzu, *risk*, avšak čo je najdôležitejšie, dokladuje zhodu medzi rečou a spôsobom života, teda napĺňa element *autora* ako organizačného princípu diskurzu. Pravdivosť reči sa teda zakladá na konzistencii reči a života, čo vyplýva zo *zaviazanosti pravde*. *Autor* žije pravdu a vďaka tomu ju môže vyslovovať. Týmto sa dostávame k dôležitosti správneho *charakteru hovoriaceho* pre legitímne vyslovovanie pravdy.

„Keby sme boli morálne na nesprávnej strane, alebo nemali by sme argumenty, tak poviem dobre, buďme ticho. Ale v tomto prípade máme 100% právo, 100% právo im zatvoriť ústa a opakovane celej slovenskéj verejnosti hovoriť, ako to bolo s tou konsolidáciou a ako to bolo aj s hospodárením v kritických rokoch 2020 až 2023" (SMER - SD, 2024a, 02:55:23).

Diskurz Smeru naznačuje, že pravdu nemôže hovoriť každý, ale jej podmienkou je mať určité charakteristiky, ktoré sa spájajú s morálkou. Menovite ide o signalizovanie dvoch kvalít. Prvou je *odvaha*.

„Len vtedy, vážení priatelia, dámy a páni, budeme suverénni a sebavedomí, ak budeme svoje postoje opierať o dodržiavanie medzinárodného práva, ak budeme mať odvahu povedať veľkým, ktorí urobili chybu, že porušili medzinárodné právo. A my túto odvahu máme" (SMER - SD, 2024a, 03:20:08).

Tá je spojená so *zaviazanosťou* pravde bez ohľadu na to, koho sa týka a komu sa *odporuje*. Odvaha sa však v diskurze spája aj so suverenitou, teda s nezávislosťou.

„V každom prípade to, čo aj hovoril pán bývalý prezident České republiky, je dnes veľmi dôležité: mať suverénny názor. Nepodľahnúť tomu jedinému právnemu názoru, ktorý vanie z mnohých časti našej Európskej únie. A mnohí politici, ktorí sa odvažujú hovoriť svoje autentické a suverénne názory, bývajú častokrát trestaní práve obrovským hejtom a obrovským linčom, ktorý prichádza na všetkých, ktorí si dovolia vystúpiť z radu a povedať niečo v záujme vlastného národa" (SMER - SD, 2024a, 02:29:06).

Suverenita je bod v diskurze, v ktorom *odvaha* sa spája s druhou kvalitou, s *autenticitou*. *Odvaha* k *autenticite*, čo predstavuje *odvahu* k *parrhesiastickej pravde*. Podarilo sa nám tak identifikovať v diskurze Smeru aj poslednú dimenziu parrhesie, *charakter parrhesiastického subjektu*, a domnievame sa, že týmto môžeme právom vyhlásiť, že Smer svojim diskurzom parrhesiu skutočne performuje.

Čo sa touto parrhesiou dosahuje? To, čo vyplývajúc zo svojej povahy *parrhesia ako taká robí*, *odhaľuje* nepríjemné skryté pravdy a *otvára* tým diskurz, čo typicky v populizme znamená odhalenie tajomstiev skazených elít a volanie po náprave demokracie smerom ku

skutočnej reprezentácii ľudu. Svoju parrhesiu Smer performuje voči etablovanému režimu pravdy, voči takému režimu pravdy, ktorý je vyhlásený za nepluralitný, za opresívny, za klamlivý a manipulatívny, keďže vyrastá zo štruktúr zlomyseľných opozičných politických síl, spolitizovaných inštitucionálnych štruktúr a z médií a mimovládnych organizácii ovládaných zo zahraničia, a v neposlednom rade, zo strany kontrolujúcej Európskej únie. Prínosom identifikácie parrhesie v diskurze však nie je tento obecný záver, keďže ho zachycujú už klasickejšie prístupy k populizmu, ale podrobnosti a hĺbka mechanizmov, pomocou ktorých sa súper delegitimizuje a pravdivosť populista sa zakladá.

Odpoveď na výskumnú otázku *(1) Ako sa Smer pomocou performancie parrhesie vzťahuje k etablovanému režimu pravdy?:*

Podľa analýzy populistický Smer sa vo svojom diskurze odráža od *parrhesiastickej pravdy*, ktorá má blízko k *obyčajnej pravdivostnej formule* zdravého rozumu (*väčšinový názor*, *obačajnosť pozície hovorenia*) avšak, ktorá svoju moc a status získava prostredníctvom rezonantného verejného vyjadrenia *parrhesiastickým charakterom* (*autenticita, odvaha*), ktorým Smer performuje a signalizuje svoj *vzťah k pravde* (*charakter hovoriaceho*, *autor*, *zaviazanosť*), vďaka čomu zaujíma antagnostický *vzťah k moci* (*odpor*, *risk*) a verejne *parrhesiou narúša a spochybňuje režim pravdy* (*odhalenie*, *otvorenie*), čím politických súperov homogenizovaných do antagonistickej skupiny (elita) delegitimizuje a ich reč zbavuje dôveryhodnosti. Performancie aktov parrhesie teda stoja v centre epistemického rozdelenia a odvrhnutia diskurzov. Parrhesiou sa Smer jednak odpútava od etablovaného režimu pravdy a rovno zakladá vlastný na základe svojho výnimočného, až exkluzívneho vzťahu k pravde (s prístupom koaličných partnerov k tejto pravde sa v analýze nezaoberáme, keďže v prvom rade nie sú vnímaní ako politický súper ale spojenec).

5.1.4 Fico ako vzorový parrhesiast

Akú pozíciu má v tomto diskurze Robert Fico? Neprekvapivo, ako populistický líder stojaci na čele strany stojí aj na čele diskurzu a vystupuje v roli výnimočnej osoby, až vzorového parrhesiasta. Venovať sa tu budeme iba tým prvkom diskurzu, ktoré vypovedajú o niečom, čo je vzhľadom na Fica špecifické. Fico je v prvom rade subjekt, ktorý svojou pravdou zaujal, ku ktorému ostatní predstavitelia strany vzhliadajú a ktorý vedie stranu, a ako premiér aj celé Slovensko.

„Keď sa písal rok 1999, bol som len mladý komunistický študent, ktorý videl Roberta Fica ako vychádzajúcu hviezdu slovenského politického neba a nemohol som si nevšimnúť, že bulvár o ňom písal, že vo svojej kancelárii má vyveseného Che Guevaru, môjho veľkého idola. A hovorím si vtedy, toto je ten správny človek. Nikdy by som nebol povedal, že jedného dňa budem podpredsedom jeho strany a že budeme spoločne raziť vlasteneckú, ľavicovú a mierovú politiku. A nikdy by som nebol veril, že jedného dňa budeme svedkom jeho atentátu, pokusu o zavraždenie nášho pána premiéra. A preto som presvedčený, že nás to všetkých spojilo, že tento neuveriteľný príbeh, ktorý pozná celý svet, nás opäť nabil obrovskou vnútornou silou. A že ideme bojovať za lepšie Slovensko na čele s Robertom Ficom" (SMER - SD, 2024a, 01:11:14).

Výnimočnosť Fica pritom údajne nie je iba otázkou osobnej sympatie alebo individuálneho názoru, ale široko známym a prijímaným faktom.

„Po celej Európe poznajú najúspešnejšieho lídra v strednej Európe a jedného z najvýznamnejších európskych politikov, Roberta Fica" (SMER - SD, 2024a, 01:13:15).

Táto výnimočnosť *charakteru* sa pritom ukazuje predovšetkým v jeho vzťahu k pravde a v schopnosti spoznať a vysloviť ju skôr ako ostatní.

„A tam vlastne chceme vrátiť aj našu politiku. Ukázalo sa, že mnohé veci, ktoré kedy Smer a náš predseda Robert Fico predpovedal, sa ukázali ako veľmi pravdivé" (SMER - SD, 2024a, 01:49:10).

Súvisí to s parrhesiastickým charakterom Fica, ktorému patrí väčšina z doteraz citovaných pasáží, keďže jeho vyjadrenia obsahovali prvky parrhesie najzjavnejšie. Efektom upozorňovania na minulé prípady pravdivosti Fica je signalizácia jeho pravdy v prítomnosti aj budúcnosti. Navyše v analyzovanom materiály v prípade nikoho iného sa nevyskytlo, že by bol hodnotený ostatnými členmi strany v termínoch parrhesie, kým o Ficovi sa tak vyjadruje viackrát. Zdôrazňuje sa predovšetkým jeho pravdovravnosť a jasná reč.

„Ja som presvedčený, že Robert Fico vo svojom prejave jasne zhrnie všetky veci, takže nebudem sa tu k tomu vyjadrovať, ale za mňa chcem povedať, pripomeňme si, ako

s nami pohŕdali takisto na Európskej únii, keď Robert Fico rozprával o tom, že vojna musí skončiť, musíme bojovať proti vojne a chceme, aby sa nezabíjali Slovania medzi sebou, takže ďakujem pekne, Robert, za to, že si to ty mal odvahu všetkým povedať a dneska všetkým padli sánky a vidia, že si mal pravdu" (SMER - SD, 2024a, 01:15:13).

Fico sa líši tým, že má byť ten, kto sa ako parrhesiast už overil, keďže prehovoril verejne, aj keď sa mu neverilo, čím preukázal *odvahu* a jeho reč sa ukázala ako pravdivá, keďže predpovedal pravdu.

„Je pre mňa veľká česť, že tento líder je dnes nie len mojim šéfom, ale aj mojim priateľom, a som presvedčený, že takto je to pre nás všetkých" (SMER - SD, 2024a, 01:13:31).

Ako to platí vo vzťahu k iným populistickým lídrom, aj okolo Fica sa vznáša paradox výnimočnosti a obyčajnosti. Na jednej strane Fico svojou minulosťou, schopnosťami a *charakterom*, *odvahou* a jasnou rečou vyčnieva, na druhej však nie je vzdialený, ale blízky, ako priateľ. Táto blízkosť k ľudu, *obyčajnosť* pozície hovorenia, je to, čo zaručuje jeho pravdivosť, teda rezonanciu s politickou komunitou, ako to pri parrhesii býva.

„17. novembra v roku 1989 sme sa rozhodli, že pôjdeme vlastnou cestou, a očakávame, že každý na svete, či je malý alebo veľký, bude rešpektovať cestu, ktorú sme si vybrali. Túto filozofiu presadzujem v celom mojom politickom živote" (SMER - SD, 2024a, 02:41:00).

Fico hrá v diskurze Smeru rolu garanta parrhesie strany. On sám svojou osobou stelesňuje pravdu o suverénnom Slovensku, pre ktoré sa malo rozhodnúť pred vyše tridsiatimi rokmi a ktorú Fico svojim politickým životom žije. Fico, vďaka zhode medzi jeho rečou a životom, je *autentickým autorom* parrhesiastických výpovedí par excellence, garantom pravdivosti seba aj celej strany Smer. Naznačuje sa tu kľúčová funkcia Fica ako diskurzívneho elementu pri procese produkcie a regulácie pravdy, epistemického rozdelenia a odvrhnutia diskurzov, alebo inak, delegitimizácie režimu pravdy politických súperov a legitimizácie konkurenčne vznikajúceho populistického režimu pravdy Smeru.

5.2 Spôsoby zakladania a rozlišovania právd v diskurze

Videli sme, že akt parrhesie a parrhesiastický charakter Fica sú dôležitým elementom v diskurze Smeru pri zakladaní jej pravdivosti, teda ustanovovaní jej režimu pravdy. Tento proces rozlišovania právd nás zaujíma bližšie, preto sa tu pokúsime zodpovedať druhú výskumnú otázku: *(2) Ako pomocou jednotlivých pravdivostných formúl zakladá Smer pravdivosť svojho diskurzu?*

V tejto časti sa sústreďujeme na identifikáciu rôznych typov právd a na pochopenie a demonštrovanie ich internej logiky a roly jednotlivo v rámci režimu pravdy Smeru. Nápomocné bude sledovanie procedúry rozdelenia a odvrhnutia rozumu a procedúry pravdy a nepravdy. Do vzájomných vzťahov ukladáme tieto pravdy až v ďalšej časti pri rekonštrukcii režimu pravdy.

5.2.1 Rola obyčajnej pravdivostnej formuly

Pri parrhesii už bola zachytená prítomnosť *obyčajnej pravdy*, preto sa jej tu venujeme iba veľmi krátko. Ako sme ukázali, táto pravda sa v diskurze chápe ako *väčšinový názor* vyjadrený *obyčajným jazykom*.

„Ale ja sa tu nebudem v žiadnom prípade sporiť s našimi večnými oponentmi a kritikmi. My veľmi dobre vieme, čo sme urobili. A dovoľte mi jeden príklad za všetky a tým skončím aj sumár toho, čo sme za 25 rokov urobili. Pamätajte sa, keď padlo rozhodnutie, že ideme... Nech je zem ľahká Paľovi Paškovi, ktorý stál ako predseda Národnej Rady za projektom Bratislavského hradu a rekonštrukcie. Ako všetci kričali a hovorili: idú ukradnúť Bratislavský hrad. Prepáčte, ten hrad tam stále stojí. Je krásne urobený. Ešte aj tí najväčší oponenti tam chodia a robia si fotografie, lebo vedia, že sme dokázali zrekonštruovať dominantu slovenského národa, Slovenskej republiky. Takto presne vyzerá naša politika. Všetko sme mali rozkradnúť, ukradnúť, ale na konci dňa tu zostalo obrovské množstvo pozitívnej práce, o ktorú sa môžu Slovenky, Slováci a ďalší občania Slovenskej republiky kedykoľvek oprieť“ (SMER - SD, 2024a, 02:48:11).

Obyčajnú pravdu netreba dokazovať, je evidentná a jej evidenciou je, že keď sa pozrieme, tak ju vidíme, ako aj Bratislavský hrad. *Obyčajná pravda* je niečím, o čo sa občania môžu

kedykoľvek oprieť, čo umožňuje o tejto pravde hovoriť z pozície *obyčajného* človeka. Tvorí podklad ich každodenností, údajne rovnako ako 25 ročná poctivá práca Smeru. V tejto analógii sa ukazuje náznak politizácie *obyčajnej pravdy* ako dôkazu správnosti politiky.

„Je až strašidelné sledovať, ako hlboko vnorení do paralelnej reality sú progresívci, že ani tvárou v tvár ich vlastným podvodom nedokážu vyprodukovať ani jeden jediný koherentný argument“ (SMER - SD, 2025f, 00:05:04).

Opakom *obyčajných právd*, alebo právd zdravého rozumu je pritom ideológia v zmysle oslepenosti, kvôli čomu subjekt nechce alebo ani nedokáže (respektíve niečo medzi) vidieť obyčajné pravdy napriek ich evidentnosti, akoby žil v paralelnom svete (v paralelnom režime pravdy). Zdravý rozum sa tak spája s pravdou, pričom ideológia s nepravdou v podobe omylu-klamstva (sebaklamu), čo je zjavným prípadom diskurzívneho rozdelenia a odvrhnutia rozumu a nerozumu. Ten, kto neuznáva *obyčajné pravdy*, v kontexte dichotomizujúceho populistického diskurzu nie je rozumný. V podobe *obyčajnej pravdy* sa črtá politizovaná diskurzívna zbraň legitimizácie seba a delegitimizácie druhých.

„My nie sme zamrznuté mamuty, ktoré niekto vykopal, ďaleko od Slovenska. Máme aj starších, máme aj v strednom veku, máme aj mladších. Ale predovšetkým sme ľudia, ktorí majú vlastný rozum. Snažíme sa ho používať tak zdravo, ako sa len dá“ (SMER - SD, 2024a, 03:20:49).

Odpoveď na výskumnú otázku *(2a) Ako pomocou obyčajnej pravdivostnej formuly zakladá Smer pravdivosť svojho diskurzu?:*

Smer na viacerých miestach stotožňuje rozum so *zdravým rozumom*, s obyčajnými pravdami. Najprv by sa mohlo zdať, že síce ide o zúženie chápania rozumu (teda legitimity reči), zdravý rozum každodenností (keďže ho má každý človek) naďalej zabezpečuje univerzálny prístup k týmto pravdám a k diskurzu ako takému. Smer sa však pri delegitimizácii svojich oponentov cez parrhesiastické performancie a zavádzaním vlastného režimu pravdy štylizuje do roly najviac zdravého, alebo dokonca jediného zdravého rozumu. Jednoducho, tí, ktorí neuznávajú evidentné rezonujúce *obyčajné pravdy*

zdravého rozumu komunikované Smerom, musia byť jedine ideologicky oslepenými prípadmi nezdravého rozumu (inak by nespochybňovali evidentné), čím sa z diskurzu a jeho režimu pravdy prakticky vylučujú. *Obyčajnou pravdivostnou formulou* (opretou o parrhesiatické akty) a prisvojením si zdravého rozumu tak Smer dosahuje dvojaký efekt, jednak zakotvuje svoju pravdivosť v (pre niektorých) nespochybniteľnom, a ako obrátená strana mince vylučuje všetky nesúhlasné a kritické hlasy ako nelegitímne a/alebo nepravdivé, čím sa diskurz snaží stabilizovať svoje vnútorné prvky, ako aj mocenské efekty, a uzatvára sa do stavu nadvlády.

5.2.2 Rola veridickej pravdivostnej formuly

Ako sme to očakávali, v diskurze sa objavili aj náznaky a stopy iných pravdivostných formúl. Takouto je aj tá *veridická* zodpovedajúca za tie inštitucionálne alebo vedecké pravdy. *Veridické pravdy* sa s populizmom a jeho *obyčajnou pravdou* často dávajú do kontrastu, avšak diskurz Smeru obsahuje miesta, kedy sa o ne predsa aj sám opiera.

„Keď sme zakladali našu stranu, dali sme si do vienka, že chceme vytvoriť spoločnosť, ktorá bude spravodlivá, kde bude vládnuť rovnosť a solidarita, spoločnosť, kde každý občan bude mať rovnaké práva a príležitosti. Z veľkej časti sa nám to aj podarilo, veď nakoniec v roku 2018 OECD, alebo teda Organizácia pre rozvoj a spoluprácu v Európe, ohodnotila Slovensko ako najrovnostárskejšiu krajinu, teda krajinu, kde je najviac rozdelené národné bohatstvo medzi ľudí. Od vtedy si túto priečku držíme. A aj to je vďaka tvrdej práci tých 25 rokov všetkých politikov strany Smer“ (SMER - SD, 2024a, 00:49:08).

Veridická formula v diskurze vystupuje v podobe odvolávania sa na *dôkazy a fakty*, čím na rozdiel od *obyčajnej pravdy* vstupuje do obrazu overovanie, na základe ktorého Smer demonštruje svoju pravdivosť. Nepravdu svojich oponentov Smer taktiež občas vyhlasuje na základe týchto *dôkazov a faktov*, prípadne na základe ich absencie.

„Takže ak tu niekto hovorí o právnom štáte, mal by sa hlavne pozrieť spätne. Vôbec tu nejde o právny štát. Veď neexistuje žiadny článok ústavy, neexistuje žiadne ustanovenie európskeho práva, ktoré by ukladalo štátu povinnosť mať špecializovanú prokuratúru“ (SMER - SD, 2023a, 00:03:02).

Rovnako sa našli aj prípady, keď sa diskurzom konštruovaným politickým súperom Smeru vytýka nedostatok systematickosti, dôslednosti a kritickosti, čo by malo byť základom inštitucionalizovaného poznania.

„Ja chcem byt posadnutý Slovenskom, a nie Ukrajinou. Bez akejkoľvek vnútornej kritiky, akejkoľvek vnútornej analýzy padlo včera rozhodnutie, že Ukrajina a Moldava sú krajiny, ktoré sú pozvané na otvorenie rokovaní. Zatvárame si oči nad javmi, ktoré dnes na Ukrajine sú“ (SMER - SD, 2023b, 00:05:47,810).

Keď kritizuje Európsku úniu za zaujatosť (posadnutosť) a s ňou spojené nedostatočné vyhovenie požiadavkám *veridicity*, diskurz signalizuje dôležitosť *veridickej pravdy*. Tým istým dychom však komunikuje, že zaujatosť (posadnutosť) voči Slovensku je v poriadku, dokonca žiadaná hodnota, čo *veridické pravdy* posúva do pozadia a naznačuje ambivalentnosť ich roly. V širšom kontexte populistického diskurzu Smeru tento objav nie je prekvapivý a je v súlade aj so zistením, že v diskurze sme nenašli žiadny prípad, kedy by veridická pravda nelegitimizovala Smer alebo nedelegitimizovala jeho politického súpera (teda konkurenčný režim pravdy).

„Prásk, prokurátor úradu špeciálnej prokuratúry Hruška zakázal tomuto človeku, aby sa ten notár do väznice dostal a výsledkom je, že nebol žiadny vonkajší tlak na to, čo sa dialo vo vnútri a tento človek zomrel zadusením na COVID a nebola mu poskytnutá základná zdravotná starostlivosť, hoci, a to hovorím nie ja, to hovorí dokonca ochrankyňa verejných práv pani profesorka Patakyová, tu je milión dôvodov, aby sme to prestavali celé“ (SMER - SD, 2023c, 00:03:03).

Odpoveď na výskumnú otázku *(2b) Ako pomocou veridickej pravdivostnej formuly zakladá Smer pravdivosť svojho diskurzu?:*

Nazdávame sa, že performancie *veridicity* a *veridické pravdy* ako také Smer zvyčajne využíva na vyvolanie dojmu zakotvenosti svojho diskurzu. Vďaka implementácie *veridickej formuly* do svojho režimu pravdy Smer sa môže takticky odvolávať na externé zdroje poznania, ako na nezávislú objektívnu pravdu, a zvyšovať tak svoju dôveryhodnosť a búrať dôveryhodnosť oponentov. Podobné narábanie s *veridickými pravdami* sa však dá očakávať

aj v prípade iných politických zoskupení, nie výlučne v populizme. Zaujímavé môže byť ešte jej miesto v celkovej diskurzívnej konštelácii, s čím sa už zaoberá tretia výskumná otázka.

5.2.3 Rola symbolickej pravdivostnej formuly

V texte sa takisto identifikovala aj tretia, *symbolická pravdivostná formula*, a jej špecifické typy právd. Pod symbolickými pravdami sa rozumejú také pravdy, ktoré v podobe rámcovania poskytujú zmysel *obyčajným* a *veridickým pravdám*. Patria sem aj politické ideológie. Je dôležité spomenúť, že nemáme za cieľ rekonštruovať systém symbolických právd, teda obsah politickej ideológie Smeru (tú sme popísali v kapitole *3. Strana Smer ako prípad populizmu*), iba demonštrovať niektoré prípady pre pochopenie spôsobu používania tejto *pravdivostnej formuly*.

Obecnou rolou *symbolickej pravdivostnej formuly* je zasadzovanie partikulárnych prípadov a udalostí do širších naratívnych súvislostí. Dobrým príkladom je, keď predstaviteľ Smeru sa domnieval, že jeho vyjadrenie nebolo mediálne adekvátne reprezentované.

„Keď som si prečítal dnes všetky tie výstupy a pozrel mediálne správy z môjho vyhlásenia, tak som ostal naozaj v nemom úžase, ako sa dokáže zmanipulovať jedno jasné a konkrétne vyjadrenie, ktoré som mal. [...] Všetko povystrihovali a prekrútili, úplný opak. Toto sú médiá. Takýmto spôsobom objektívne informujú, respektíve, by som mohol povedať, manipulujú realitu“ (SMER - SD, 2025a, 00:01:06,980).

Miesto hovorenia o omyle, prípad sa označil za manipuláciu a miesto konkrétnej správy z prostredia konkrétneho média tvrdenie bolo formulované obecne o mediálnych správach. Partikulárny prípad sa teda rámcoval zaužívanými termínmi naratívu o médiách pracujúcich proti Smeru a obratom pomocou svojich diskurzívnych efektov sa použil na utvrdenie tohto naratívu. Slovné spojenie „toto sú médiá“ zachytáva sebareferenčnosť symbolickej pravdivostnej formuly, lebo neodkazuje na nič iné, ako na seba, prípad hovorí za seba v dôsledku svojej *symbolickej hodnoty zmysluplnosti*. Aj keď nie každá udalosť má svoje vydláždené miesto v naratíve, vďaka tomu, že *symbolická pravdivostná formula* nepotrebuje externú oporu (ani *veridické fakty a dôkazy*, ani *obyčajné pravdy*) býva flexibilná pri začleňovaní vyčnievajúcich prvkov. Smer napríklad v jednom bode klimatickú krízu

označil za *nezmysel* (lebo nemá miesto v naratíve) a vysvetlil v kritických termínoch známejších pre populizmus ako dôsledok nie dostatočnej demokratickosti Európskej únie.

„Európska únia má šancu rozbiť poučku, ktorú som uviedol v úvode. Môže byť veľká, môže byť silná a pritom aj skutočne demokratická a spravodlivá. Únia však dnes vlastnými chybami tieto kritériá nespĺňa. Likvidujeme si vlastný priemysel nezmyselnými klimatickými cieľmi, lebo národné záujmy veľkých členských štátov únie dominujú nad záujmami celej inštitúcie“ (SMER - SD, 2026, 00:06:03).

Odpoveď na výskumnú otázku *(2c) Ako pomocou symbolickej pravdivostnej formuly zakladá Smer pravdivosť svojho diskurzu?:*

Cez rozlišovanie medzi pravdou a jej opakom, v tomto prípade *nezmyslom*, dochádza ku kontrole diskurzu. *Obyčajné* a *veridické pravdy* sa jednak selektujú a regulujú na základe ich *zmysluplnosti* vzhľadom na celkový systém naratívneho vedenia (politickú ideológiu), pričom produktívna funkcia *symbolickej pravdivostnej formuly* sa ukazuje pri spôsobe spájania spomínaných dvoch typov právd do tohto systému vedenia. Funkciou symbolickej pravdivostnej formuly je udržanie koherentnosti diskurzu pomocou interpretačného rámca, ktorý zažehnáva neistoty. V kontexte diskurzu Smeru to znamená poskytovanie konzistentného (až monolitického) vzhľadu budovanému alternatívnemu režimu pravdy a zároveň zaisťovanie jeho flexibility a odolnosti voči kritike inkorporáciou *obyčajných* a *veridických právd* pomocou populistického príbehu o ľude a elitách pri súperení s etablovaným režimom pravdy.

5.3 Rekonštrukcia populistického režimu pravdy

V tomto bode sa už identifikovala rola parrhesie a jednotlivé roly troch pravdivostných formúl. Aby sa zodpovedala tretia výskumná otázka *(3) V akých vzájomných vzťahoch vystupujú pravdivostné formuly a performancie parrhesie v epistemickej a strategicko--mocenskej logike populistického režimu pravdy Smeru?*, pozrieme sa tu na niektoré prípady interakcií týchto elementov, z ktorých sa pokúsime zrekonštruovať holistickú štruktúru a mechanizmy toho režimu, pomocou ktorého sa populistom darí regulovať a produkovať pravdy svojho diskurzu.

5.3.1 Vzťah obyčajnej, veridickej a symbolickej pravdivostnej formuly

Naznačili sme už, že obyčajná pravda sa v diskurze Smeru politizuje a diskurz sa do seba uzamyká skrz rozlíšenie evidentných právd zdravého rozum oproti ideológii. O tomto mechanizme je však možné povedať aj viac pomocou odkrytia vzťahu *obyčajnej* a *symbolickej pravdivostnej formuly*. Tento vzťah sa dá skúmať z dvoch strán. Prvou z nich je odrážanie sa od konkrétnej *obyčajnej pravdy* jej začlenením do všeobecnej *symbolickej*.

„Ale my si musíme spomenúť a budeme na to pravidelne upozorňovať, že to boli práve oni, ktorí všetky tie práva a slobody, ktoré sme získali v 17. novembri potlačili. Kedy zakazovali slobodu pohybu počas covidovej krízy, kedy zakazovali zhromaždenie a kedy zakazovali slobodu prejavu, zatýkali a zatvárali ľudí, ktorí chceli protestovať proti zlovôli, ktorá sa odohrala v tých rokoch. Tí presne, ktorí dokonca vypínali médiá, ktoré mali nepohodlné názory, chcú dnes hovoriť o demokracii“ (SMER - SD, 2024a, 01:01:54).

Smer tu hovorí o nespochybniteľnej evidentnej pravde spomienky o rozmanitých obmedzeniach v spojitosti s COVID 19, ktoré na vlastnej koži zažili tisícky až milióny a jej zasadením do populistického naratívu o zlom establišmente ju transformuje na *symbolickú pravdu*. Dôležitý je tu krok založenia dôveryhodnosti *symbolickej pravdivosti* diskurzu pomocou jeho zakotvenia v evidentnosti *obyčajnej pravdy*. Druhou stranou vzťahu je pohyb od všeobecného ku konkrétnemu, čiže podmanenie si *obyčajných právd* skrz element zdravého rozumu vytýčením jeho kritérií v *symbolických* termínoch *zmysluplnosti*.

„Ale ak je niečo, čo som našiel v strane Smer, čoho sa držím a čoho si myslím, že keď sa ako strana budeme držať aj ďalej, budeme naďalej úspešní, tak to nie je nejaká ideológia. Je to zdravý rozum, ktorý vždy Robert Fico presadzoval a je to základná otázka, ktorú sme si vždy kládli. A kým si ju budeme klásť, myslím, že budeme ako strana úspešná. Čo robiť, ako sa rozhodnúť, aby to bolo na prospech ľudí, aby to bolo na prospech slovenského národa, aby to bolo na prospech Slovenska“ (SMER - SD, 2024a, 01:19:27)?

Zdravý rozum podľa diskurzu znamená predovšetkým robiť politiku v prospech ľudí, slovenského národa, atď., čo je už spomínaným javom politizácie každodennosti. Zaujímavosťou nie je iba, že k tomu dochádza, ale spôsob spájania evidentnej a sebareferenčnej pravdy, ktorým k tomu dochádza.

Analýza ukazuje, že v Diskurze Smeru sa dve pravdy neustále preplietajú. Obyčajná pravda stojí v centre tej symbolickej a tá symbolická v centre obyčajnej, čiže hranica medzi nimi sa stiera. Populistické politické subjekty, ako v našom prípade Smer, majú odolný diskurz vďaka tomu, že spájajú dve najsilnejšie zložky oboch formúl, evidentnosť *obyčajnej* a flexibilnú sebareferenčnosť symbolickej *pravdivostnej formuly*. Týmto spôsobom aj *symbolické pravdy* sa akoby stávajú evindentými (potvrdzovanými každodennosťou), ergo nespochybniteľnými a *obyčajné pravdy* zasa sebareferenčnými. Jednoducho povedané, každá udalosť sa stáva dôkazom širšieho naratívu a naratív tvorí rámec pre vyloženie každej udalosti. Táto kruhová logika je zachytená už v dichotómii zdravý rozum (*obyčajná pravda*) vs ideologicky nezdravý rozum (*symbolická pravda*) a zabezpečuje už známu obzvlášť vysokú mieru nezávislosti diskurzu od externých referencií ako sú *veridické pravdy*, pri ich pohodlnom využívaní, keď zapadajú.

5.3.2 Vzťah parrhesie a troch pravdivostných formúl

Ak však populistický diskurz funguje na kruhovej logike a cez používanie všetkých pravdivostných formúl vo svojom režime pravdy koniec koncov smeruje späť k sebe, načo potrebuje parrhesiu? Domnievame sa, že parrhesia zohráva rolu pozdvihnutia zjednocovaním. Vrátime sa k citátu, ktorý sme analyzovali ešte na začiatku, avšak tentokrát sa naň pozrieme už vo svetle hlbšieho porozumenia diskurzu.

„Výsledkom nedávnych amerických volieb môže byť pre nás povzbudenie pretože prázdne slová a vyprázdnené politické frázy a pojmy už nikoho nezaujímajú a nikoho neoslovia. Že ľudia potrebujú u nás doma cítiť, že patríme k nim, že ich počúvame, vidíme a hovoríme ich ústami“ (SMER - SD, 2024a, 01:52:47).

Parrhesia je presne týmto *symbolickým* momentom. Je paradoxným aktom, keď starý známy *väčšinový názor* sa zrazu verejne *odhalí* a stáva sa niečím novým. Parrhesia predstavuje moment, keď vďaka jeho rôznym performatívnym elementom pri verejnom vypovedaní ako *odpor* alebo *zaviazanosť* doteraz každodenné *obyčajné pravdy* sa pozdvihujú na naratívnu úroveň a nadobúdajú svoje *symbolické* efekty. Pri tomto procese nie len pravdivosť je garantom dôveryhodnosti, ale aj dôveryhodnosť, ktorú v sebe parrhesia nesie a ukazuje sa stáva garantom pravdivosti, čo zakladá aj kruhovú logiku populizmu Smeru.

Odpoveď na výskumnú otázku *(3) V akých vzájomných vzťahoch vystupujú pravdivostné formuly a performancie parrhesie v epistemickej a strategicko-mocenskej logike populistického režimu pravdy Smeru?:*

Domnievame sa, že táto citácia Roberta Fica je vhodnou demonštráciou všetkého, čo sa tento text snažil ukázať a k čomu až do tohto bodu smeroval. Ak práca bola odvedená poctivo, pasáž by mala hovoriť aj za seba.

„Prosím, obzerajte sa okolo seba. Keď už tak milujete opozíciu, ktorá rozpráva, že tu skapal pes. Obzerajte sa trošku okolo seba. Dobre? Ja odmietam túto nihilizáciu, pretože to sú reči, ktoré škodia tejto krajine. Škodia, pretože ak takto budú pokračovať ďalej, tak potom sa nečudujme, že aj tí investori sa na nás pozerajú, keď čítajú v Denníku N a SMEčku tie nezmysly. Obzerajte sa okolo seba. Ja som prešiel teraz cez Žilinu. Všetky nákupné strediská plné ľudí, plné parkoviská. Pozrite sa na dediny. Netvrdím, že sme dokonalí. Poopravované domy, strechy, fasády, okná. Ak sa pozriete na túto dedinu: bazén, ihriská, podniky porobené. Jednoducho odmietam ten obraz, ktorý tu šíri opozícia, pretože chce škodiť. Preto, bol by som rád, keby ešte dnešné rokovanie, výjazdové rokovanie vlády tu potvrdilo, že Slovensko sa rozvíja s chybami, ktoré sú typické pre krajiny, ktoré prešli náročným transformačným obdobím, ale myslím si, že sme krajina, ktorá je úspešná a nech aj to piatkové hodnotenie ratingovej agentúry, ktoré hovorilo A+, potvrdilo, že zodpovedne narábame s verejnými zdrojmi, že sme otvorená ekonomika, ktorá je závislá na výkyvoch na Západe. [...] Toto je dôležité. Aby sme tej slovenskej verejnosti rozprávali, aký je skutočný obraz Slovenska“ (SMER - SD, 2025c, 00:00:36).

Podľa analýzy sila populistického režimu pravdy Smeru oproti ostatným politickým diskurzom spočíva v odtrhnutí sa od etablovaného režimu pravdy a v jeho zdanlivej internej konzistencii, ktorú umožňuje neviazaná produkcia a regulácia právd: každodennej pravdy (*obyčajná*), dokázanej pravdy (*veridická*) a zmysluplnej pravdy (*symbolická*). Odolnosť a adaptabilitu diskurzu zabezpečuje stieraním hraníc medzi *obyčajnými* a *symbolickými pravdami* pomocou politizácie zdravého rozumu. Pri tejto stratégii diskurz Smeru sa štylizuje do roly jediného predstaviteľa zdravého rozumu, čím sa zakladá ako svoj vlastný *evidentný* (teda nespochybniteľný) a *zmysluplný* (teda sebareferenčný) základ. Robí tak takmer úplne nezávisle od vonkajšej verifikácie spojenej s *veridickými pravdami*,

odhliadnuc od ich občasnej účelovej implementácie, čím fixuje svoje mocenské vzťahy a uzamyká sa do stavu nadvlády. Aby v tomto stave relatívneho vzduchoprázdna populistický diskurz úspešne pretrval, potrebuje sa neustále uchyľovať k parrhesiastickým performanciám populistického lídra, Roberta Fica. Demonštruje sa pritom jeho výnimočná *odvaha* a *autenticita* v podobe *odporu* voči etablovanej moci (teda voči opozícii, inštitucionálnemu establišmentu a EÚ), vďaka čomu pri parrhesii nie len pravda zakladá dôveryhodnosť, ale aj dôveryhodnosť pravdu. Parrhesiastické performancie sú tak dôležitým bodom v procese politizácie, lebo poskytujú *obyčajným pravdám* svoje *symbolické efekty*, keďže tie dôveryhodným verejným vyrieknutím získavajú svoju rezonanciu. Populistický diskurz tak sľubuje dvojité oslobodenie v jednej inštancii: oslobodenie *potláčaných právd ľudu* od etablovaného režimu a, ako druhá strana tohto procesu, oslobodenie ľudu od *potláčajúcich právd etablovaného režimu*.

6. Diskusia

Širším cieľom tejto práce mimo zodpovedania výskumných otázok bolo aj prispieť do aktuálne prebiehajúcich sociologických a iných spoločenskovedných debát. Domnievame sa, že práca dokázala adresovať niektoré debaty tak o populizme, ako aj o post-pravde, a to vďaka foucaultovskému prístupu, ktorý pomocou spojenia moci a vedenia tvorí ich priesečník. Z tohto dôvodu sme sa rozhodli zaoberať sa v diskusii s reflexiou foucaultovského prístupu k populizmu a ďalšie dôsledky práce (predovšetkým tie relevantné v slovenskom kontexte) nechať tentokrát bokom.

Minimálnym cieľom práce bolo odpútať sa od nie veľmi nápomocného tvrdenia o tom, že na pravde v súčasnosti už nezáleží. Síce sa dá povedať, že v istej miere platí druhoradosť právd, ale iba v prípade, že hovoríme o veridických pravdách. Rovnako sme sa snažili vyhýbať dichotómiám ako fakty-emócie, racionalita-iracionalita alebo pravda-omyl. Ak našim cieľom ako vedeckého diskurzu je systematicky zachytávať a vykladať realitu, tak otázka o dôležitosti pravdy rozumenej striktne jedným spôsobom a čiernobiele rozlíšenia nie sú adekvátnym prístupom, keďže skĺzavaním k redukcionizmu prinášajú značné skreslenia a interpretačne banálne závery. Miesto toho sme sa snažili zvoliť citlivejší prístup, ktorý sme našli vo Foucaultovi, a otvoriť tak otázku populizmu inak, v súlade s prácou Brauna (2019), Hameleersa (2020), Newmana a Conrada (2025), Singera (2021) a Waisborda (2018). K pochopeniu populizmu je podľa nás nutné pristúpiť cez jeho internú racionalitu a zdieľané vedenie, ktoré zachytáva diskurz. Tento rozumejúci prístup aplikovaný v našej práci nepriamo vysvetľuje, ako je (na diskurzívnej úrovni) možné, že časti spoločnosti fungujú, akoby žili v separátnych realitách, búrajúc tak predstavu pomýleného a zmanipulovaného voliča a populistu, ktorý jednoducho „klame“.

Výsledky práce sa ukázali byť v značnej miere v súlade s hlavnou tézou troch hlavných článkov, od ktorých sme sa odrážali (Fanoulis a Guerra, 2020, s.219; Singer, 2021, s. 137; Strawser, 2025, s. 12), že populisti miesto mnohými predpokladanej „reaktivity“ skutočne odvádzajú aj produktívnu diskurzívnu prácu v podobe vytvárania a zavádzania nového režimu pravdy na miesto toho etablovaného.

Podobne sa ukázala byť práca v súlade so zisteniami Fonoulisa a Guerru, že parrhesiasticky

vyjadrená pravda populistického lídra je takou pravdou, ktorá odporuje mocenským vzťahom a slúži ako dôkaz toho, že líder sa dokáže postaviť mimo status quo, čím napomáha k legitimizácii jeho právd (2020, s. 223).

Takisto sa stretávajú naše závery so slovami Singera o tom, že pravdivostné nároky populizmu sú „performatívne, viscerálne (pudové/pocitové) a pevne späté s ideou ľudu; nespoliehajú sa teda ani tak na svoj súlad s nezávislou realitou, ako skôr na svoj symbolický apel na tých, ktorých sa snažia osloviť“ (2021, s. 131, vlastný preklad). Práca však v tomto bode ide o krok ďalej, keď ukazuje, že nejde jednoducho o rezonancie, keďže tú dokáže zabezpečiť symbolická pravda sama o sebe, ale kľúč spočíva v mechanizme interakcie obyčajnej a symbolickej pravdy, ktoré sa točia v kruhu a neustále sa podporujú: každá obyčajná pravda je dôkazom pravdivosti naratívu, a naratív zavádza kritériá pre identifikáciu a selekciu obyčajných právd.

Rovnako sa stotožňujeme so Singerovým záverom, ktorý hovorí o tom, že úspech populizmu predovšetkým stojí na úspechu vlastnej performativity diskurzu, v schopnosti robiť svoje pravdy reálnymi (2021, s. 137). Naše analýzy však rozširujú aj tieto zistenia pomocou zmapovania funkcie parrhesie ako momentu odvážneho verejného vypovedania, ktorá obyčajnej pravde dodáva dôveryhodnú rezonanciu a pozdvihuje ju na symbolickú úroveň ako zdieľaný interpretačný rámec, v dôsledku čoho sa medzi dvomi pravdami stierajú hranice a diskurz získava nárok na produkciu a reguláciu právd, čím zabezpečuje svoju odolnosť. Rozšírenie doterajších poznatkov tak neprebehlo smerom von, ale do ich vnútra. Prínosom práce je ich systematizácia ukladaním do vzájomných vzťahov. Foucaultovskú perspektívu tak celkovo hodnotíme ako vhodnú voľbu so zďaleka nevyčerpaným potenciálom. Jej hlavnou silnou stránkou je, že umožňuje akoby vystúpiť z už zabehnutých myšlienkových rámcov, učiniť známe neznámym a nahliadať tak skúmané javy s dostatočným teoretickým odstupom.

Ako to často býva, v silnej stránke foucaultovského prístupu spočívajú aj tie potenciálne slabšie. Síce Foucault ponúka prepracovaný teoretický aparát, ten sa miestami kritizuje za prílišnú komplexnosť (aj v jazyku) a vysokú mieru abstraktnosti popri absencii metodologického rozpracovania, ktoré by automaticky uľahčoval rigoróznu empirickú prácu. Na tento nedostatok nám riešenie neponúkla ani literatúra, keďže striktne

sociologické nástroje v nej rozpracované neboli. Práca sa s touto skutočnosťou vyrovnávala skrz proces operacionalizácie pomocou predstavenia konceptov do ich hĺbky pri snahe deduktívne identifikovať ich dimenzie popri induktívnom vytýčení kritérií ich identifikácie v texte. Charakteristický bol teda neustály prechod od teórie k empírii a späť, ako si to kvalitatívna práca vyžaduje. Domnievame sa, že operacionalizačný zámer sa vcelku dobre naplnil a analýza dokázala byť precízna a transparentná, avšak netvrdíme, že pri väčšom časovom rámci by nebolo možné či už rozmeniť dimenzie pravdivostných formúl na dielčie časti, alebo ešte jasnejšie odlíšiť a zjednotiť vypracované dimenzie parrhesie, aby sa tak dosiahla ešte vyššia miera exaktnosti.

Ďalej, adresovať by sme taktiež chceli mieru zovšeobecniteľnosti záverov. Druhou kritikou Foucaulta býva, že jeho závery sú parciálne alebo kontextovo príliš viazané. V týchto tvrdeniach je kúsok pravdy, avšak nemyslíme si, že otázka zovšeobecniteľnosti by sa špecificky týkala práce Foucaulta viac, ako iných kvalitatívnych prístupov. Je to samozrejme otázkou perspektívy vzhľadom na ciele výskumu. Účelom prípadových štúdií, ako ani foucaultovskej diskurzívnej analýzy a kvalitatívnej práce všeobecne, nie je odhaľovať všeobecné zákonitosti, ale nahliadnuť do hĺbky procesov. V súlade s Foucaultovskou paradigmou, práca sa pokladá za analytiku a nenárokuje si na univerzálne tvrdenia a všeobecnú platnosť záverov, ale pristupuje k populizmu ako k premenlivému a roztrieštenému javu (o čom vypovedajú aj rozmanité teoretické prístupy), ktorý treba analyzovať vždy v jeho konkrétnych inštanciách skrz vykonávanú prax. Napriek tomu je práca aj príkladom rámca, ktorý pre politickú sociológiu a iné spoločenskovedné disciplíny môže slúžiť inšpiratívne pri štúdiu prípadov populizmu nielen v tom stredoeurópskom, ale aj vo svetovom kontexte.

Zároveň by sme chceli ešte predložiť úvahy vzbudené počas analýzy, ktoré však spadajú už mimo jej dosah. Zdá sa nám, že silný bod populizmu môže byť aj jeho slabinou, a to je oblasť obyčajných právd. Obyčajná pravda, ako nás parrhesia učí, nie je nevyhnutne spätá s mocou a slúži ako najčastejší zdroj jej kritiky. Očakávame, že práve evidentnosť obyčajných právd dokáže posilňovať populistický symbolický naratív, avšak rovnako ho dokáže aj nalomiť. Predpokladáme, že pri saturácii evidentných obyčajných právd populistický režim narazí na svoj limit v schopnosti kooptovať pravdy, ktoré vypovedajú proti nemu (ako sú ekonomické ťažkosti). Otázne sú však podmienky tohto procesu a udalosti, v ktorej vyústi.

Ako obzvlášť zaujímavý prípad môžu slúžiť voľby v Maďarsku a víťazstvo populistickej strany Tisza nad vládnucim populistickým FIDESZom.

Ďalej, zaujímavá je aj otázka, v ktorých bodoch sa presne líši populizmus od iných nepopulistických režimov pravdy. Špecificky zložitá môže byť otázka symbolickej pravdy ako obecného výkladového rámca a jej národných, medzinárodných alebo iných súvislostí a limitov, ale takisto by sa mohol analyzovať aj spôsob narábania rozmanitých politických subjektov s obyčajnými pravdami. Bolo by teda zaujímavé skúmať ostatné režimy pravdy na jednej strane smerom dovnútra (ako využívajú pravdivostné formuly a aké sú ich iné hlavné elementy) a jednak smerom von, teda s akými mikro- a makrodiskurzami a akými spôsobmi interagujú, ako medzi nimi koluje a utvára sa vedenie, respektíve aký má vzťah k nediskurzívnym štruktúram, teda k materiálnym oblastiam sociálneho sveta.

Počas písania práce sa vracala otázka, ktorú dobre zachycuje citát od Casa Muddeho: „Je pravda, že v prípade zásadných rozhodnutí chcú byť vypočutí, ale v prvom rade a predovšetkým vyžadujú líderstvo. Chcú politikov, ktorí ľud poznajú [...] a ktorí plnia jeho priania. Heartland súčasného populizmu sa tak zameriava primárne na output, a nie na input demokracie. To, čo požadujú, je responzívna vláda, t. j. vláda, ktorá zavádza opatrenia v súlade s ich želaním. Chcú však, aby s týmito opatreniami prišli politici bez toho, aby ich tým obťažovali, teda bez ich výraznejšej participácie“ (2004, s. 558).
Diskurz nám hovorí, aké mocenské dôsledky sa v slovách ukrývajú, avšak nezisťujeme, ako sú prijímané obecenstvom, predovšetkým voličmi (čo otvára aj širšie otázky o recepcii moci v rámcoch Foucaulta). Opakovane sme sa seba pýtali, či populistickému režimu je naozaj potrebné veriť, aby sa podporoval. Túto otázku vyvolávali hlavne pasáže zdôrazňujúce dôležitosť praktickosti a pragmatickosti politiky. Pragmatizmu sa dá rozumieť aj v zmysle držania sa obyčajných právd, ale aj v zmysle prvenstva dosiahnutia žiadaného ovocia oproti pravdivosti. Rovnako túto tému otvárali aj prípady, keď miesto pravdy-nepravdy hovoril Fico o názoroch a relativizoval tak nielen diskurz politického oponenta, ale potenciálne aj ten vlastný, čo stojí v jasnej kontradikcii s pravdivosťou, ktorú parrhesiou komunikoval. Myslíme si, že vysvetlenie sa môže skrývať v prvenstve dosahovaného performatívneho efektu oproti logickej konzistencii diskurzu, avšak stálo by to za ďalšie preskúmanie.

Samozrejme by bolo reduktívne sa domnievať, že diskurzu sa len buď verí alebo neverí a buď záleží na pravde alebo na performovanom efekte. Je to skôr určité spektrum, ktoré dovoľuje rôzne pozície podľa toho, ktorým pravdám sa verí v akej miere, ktorým sa prisudzuje väčšia váha a ktorým menšia, atď. Je pravdepodobne na mieste predpokladať, že populistom veria ich voliči v rôznej miere. Pravda, toto tvrdenie by malo platiť aj v prípade iných politických subjektov, avšak pri mnohorakosti diskurzívnych nástrojov a ich potenciálnych stretoch a inkonzistenciách v prípade sebareferenčného populizmu otázka viery v predkladané pravdy sa stáva obzvlášť zaujímavou.

Dôvera populistickému lídrovi a strane nemusí nevyhnutne znamenať aj pokladanie každého vyjadrenia za pravdivé, ako sa napríklad stalo v prípade Donalda Trumpa, keď jeho voliči otvorene priznali, že by bolo naivné veriť každému jeho slovu. V tomto smere otvára otázky aj parrhesia, keďže tá nie je len demonštráciou pravdy, ale v kontexte populizmu aj demonštráciou moci. Ak podľa niektorých populistických naratívov všetci politici klamú, prečo by nestačilo, keby sa na populistu nazeralo, ako na niekoho, kto bude klamať a presadzovať moc „aspoň v našom mene“ alebo spôsobom, ktoré je „pre nás výhodné“? Predpokladáme, že odmietanie právd establišmentu nie je vnímané ani voličmi populistov výlučne ako epistemologická otázka pravdy-nepravdy, ale pragmatickejšie a možno až cynicky ako boj o moc, respektíve súčasne oboje (a to potenciálne aj v osobe jedného a toho istého voliča). Zdá sa byť všeobecne zaujímavou otázkou, ako si toto zdvojenie moc-vedenie uvedomujú a ako s jeho potenciálnymi rozpormi prakticky pracujú rôzne voličské bázy a ich podkategórie.

Záver

Populizmus aj v súčasnosti pretrváva ako veľká téma politiky dvadsiateho prvého storočia, a to tak v slovenskom, ako aj v stredoeurópskom a svetovom kontexte. Popularite sa teší v rozmanitých spoločenskovedných disciplínach, ale aj v kruhu bežných konverzácií ako súčasť každodennej reality. Táto práca preto predstavovala snahu prispieť k hlbšiemu pochopeniu populizmu pomocou štúdia vzťahu politického subjektu Smeru-SD k pravde. Cieľom práce bolo cez túto prípadovú štúdiu zrekonštruovať v rámcoch diskurzívnej analýzy Michela Foucaulta logiku narábania populistického diskurzu s kategóriou pravdy.

Pomocou troch Foucaultových konceptov, (1) parrhesia, (2) pravdivostné formuly a (3) režim pravdy, sa výskum snažil nájsť odpovede na tri otázky o populizme: (1) Akú logiku nasledujú a aké efekty produkujú odvážne verejné vyjadrenia (*parrhesiastické performancie*) strany Smer na čele s Robertom Ficom v kontexte politickej súťaže o pravdu? (2) Ako sa Smer všeobecne vzťahuje k rôznym typom právd (*pravdivostným formulám*) a čo dosahuje svojimi jednotlivými tvrdeniami nárokujúcimi si pravdivosť? (3) Ako možno pomocou týchto právd (*pravdivostných formúl*) a aktov ich odvážneho verejného vyjadrovania (*parrhesiou*) popísať vnútorné fungovanie populistického diskurzu (režimu *pravdy*) Smeru?

Pred zodpovedaním výskumných otázok práca najprv pre nastolenie kontextu predložila argumenty o tom, ako Smer svojich súperov (opozíciu, inštitucionálny establišment a EÚ) diskurzívne rámcuje ako jednotnú sieť, ktorá produkuje a reguluje spoločenské vedenie, teda ako etablovaný režim pravdy. Na dosiahnutie tohto účelu Smer medzi aktérmi (elitami) načrtáva rozmanité vzťahy, pričom ako lepidlo slúži ich antagonistická pozícia voči Smeru (populistovi), ako aj Slovensku (ľudu).

Pri prvej výskumnej otázke *(1) Akú logiku nasledujú a aké efekty produkujú odvážne verejné vyjadrenia (parrhesiastické performancie) strany Smer na čele s Robertom Ficom v kontexte politickej súťaže o pravdu?* sa ukázalo, že Smer sa pomocou aktov odvážneho verejného vypovedania pravdy, teda parrhesiou, vyhraňuje voči etablovanému režimu pravdy. Smer sa pritom odráža od každodenných právd akoby z pozície obyčajného človeka, pričom tieto utláčané pravdy riskantným verejným vyrieknutím do očí moci svojou rezonanciou

nadobúdajú určité efekty a stranu spätne legitimizujú. V tejto konštelácii hrá kľúčovú rolu Robert Fico, populistický líder. Dôveryhodnosť a pravdovravnosť strany vo veľkej miere stoja na lídrovi, ktorý sa štylizuje do roly vzorového parrhesiasta. Je stelesnením pravdy, čo sa má ukazovať v zhode medzi jeho rečou a jeho životom, vďaka čomu je ústredným elementom pri procese produkcie a regulácie právd. Pomocou efektov parrhesiastických performancí populistická strana a líder praktizujú moc-vedenie. Nielen delegitimizujú svojich politických súperov (elity), ale zbavením ich zodpovednosti aj narúšajú a spochybňujú s nimi spojené etablované poznanie (režim pravdy), pričom súbežne zakladajú vlastný režim s vlastnými pravdami.

Pri druhej výskumnej otázke (2) Ako sa Smer všeobecne vzťahuje k rôznym typom právd (pravdivostným formulám) a čo dosahuje svojimi jednotlivými tvrdeniami nárokujúcimi si pravdivosť? sa ukázalo, že strana Smer pravdivosť svojho diskurzu zakladá ako na obyčajných a symbolických, tak aj na veridických pravdách, pričom každý spôsob nárokovania pravdovravnosti zohráva špecifickú rolu.

Obyčajné každodenné pravdy neprekvapivo zohrávajú dôležitú diskurzívnu úlohu, ako sa to pri populizme aj bežne očakáva. Oproti chápaniu obyčajných právd ako niečoho spontánneho však práca ukazuje, ako tieto pravdy podliehajú politickej konštrukcii. Nejde jednoducho o to, že Smer hovorí iba to, čo je v súlade so zdravým rozumom, ale aj opačne, v súlade so zdravým rozumom je iba to, čo hovorí Smer, a zvyšok je len „ideológia“. Napriek tomu, že populistický diskurz, odvolávajúci sa na vlastné pravdy, sa uzatvára a opevňuje svoju moc, keďže to robí v termínoch zdravého rozumu, zachováva aj svoju performatívnu otvorenosť, keďže signalizuje evidentnosť a univerzálnu dostupnosť.

V prípade veridických právd, teda právd stojacich na overovaní a dokazovaní, ako sú tie vedecké a inštitucionálne „fakty“, sa ukázalo, že nestoja priamo vo vzájomnom protiklade s populizmom, ale skôr vystupujú v ambivalentnom vzťahu. Miesto toho populistický Smer, podobne ako aj iné politické subjekty, tieto pravdy inkorporuje do seba a pomocou nich svoju pravdivosť podľa potreby externe zakotvuje.
Symbolické pravdy ukladajú obyčajné a veridické pravdy do vzájomných súvislostí a vytvárajú tak širší naratív. Charakteristickou črtou symbolických právd je ich sebareferenčnosť, čo umožňuje kontrolu diskurzu cez rozlišovanie medzi symbolickou

pravdou a jej opakom, nezmyslom, ako to Smer často aj robí. Keďže symbolické pravdy nepotrebujú externú oporu, sú dostatočne flexibilné, aby absorbovali aj nesúladné prvky, čo vysvetľuje rozporuplnosť populistického diskurzu pre vonkajšieho pozorovateľa.

Pri poslednej výskumnej otázke *(3) Ako možno pomocou týchto právd (pravdivostných formúl) a aktov ich odvážneho verejného vyjadrovania (parrhesiou) popísať vnútorné fungovanie populistického diskurzu (režimu pravdy) Smeru?* sa v práci zrekonštruoval populistický režim pravdy zjednotením získaných poznatkov.

Tejto práci tak získavame jednotný a komplexný obraz, ktorý mapuje vnútorné mechanizmy, akými Smer ako populistický subjekt vo svojom diskurze produkuje a reguluje pravdy. Práca ukazuje, že populizmus nie je jednoduchým opieraním sa o pravdy zdravého rozumu, ale predstavuje celý ekosystém zložený z rôznych typov pravdivostných tvrdení, ktoré spoločne prispievajú k jeho sile. Sila populistického diskurzu Smeru spočíva predovšetkým v neustálej vzájomnej podpore obyčajných (každodenných evidentných) a symbolických (zmysluplných naratívnych) právd stieraním ich hraníc pomocou politizácie zdravého rozumu. Práca pomocou tohto kroku vysvetľuje odolnosť vznikajúceho diskurzu, ktorý svojou kruhovou logikou cez sebareferenčnosť vytvára dojem vlastnej nespochybniteľnosti. Diskurz tak produkuje nielen alternatívne pravdy, ale aj svoje vlastné kritériá pravdivosti, vďaka ktorým sa odtrháva od etablovaných právd, a ktorými fixuje svoje mocenské efekty. Uzavretím sa do seba diskurz získava vysokú flexibilitu vďaka vyššej miere nezávislosti od vonkajšej verifikácie veridickými faktami, než si to môžu dovoliť iné politické subjekty, čo vysvetľuje nepodliehanie „vyvráteniam“. V tomto stave relatívneho vzduchoprázdna sa populistický diskurz, aký predstavuje aj Smer, dokáže udržať pomocou parrhesiastických performancií, predovšetkým cez autentického a odvážneho populistického lídra. Parrhesia predstavuje podľa nás bod, v ktorom obyčajné pravdy získavajú svoje symbolické efekty, keďže umožňuje zakladanie populistických právd na peformovanej osobnej dôveryhodnosti a nie iba osobnú dôveryhodnosť na pravdách.

Vďaka tejto práci tak získavame náhľad do mechanizmov, akými zdanlivo jednoduchý populistický diskurz o ľude a elite dokáže nielen pretrvať, ale dokonca dominovať politickej scéne. Ako? Tým, že sľubuje dvojité oslobodenie v jednej inštancii: oslobodenie

potláčaných právd ľudu od etablovaného režimu a, ako druhá strana tohto procesu, oslobodenie ľudu od potláčajúcich právd etablovaného režimu.

Summary

Populism continues to be a major theme of twenty-first-century politics, and that both in the Slovak, as well as in the Central European and global context. It enjoys popularity in diverse social science disciplines, but also in the circle of common conversations. The phenomenon has become a part of everyday experienced reality, and that to a significant extent also in the context of ongoing debates about the post-truth nature of the era. This work therefore represented an effort to contribute to a deeper understanding of populism by means of studying the relationship of the political subject Smer-SD to truth. The aim of the work was, through this case study, to reconstruct within the frameworks of Michel Foucault's discursive analysis the logic of the populist discourse's handling of the category of truth.

Using three Foucauldian concepts, (1) parrhesia, (2) truth formulae and (3) regime of truth, the research sought to find answers to three questions about populism: (1) What logic do the bold public expressions (*parrhesiastic performances*) of the Smer party, led by Robert Fico, follow and what effects do they produce in the context of the political competition for truth? (2) How does Smer generally relate to distinct types of truths (*truth formulae*) and what does it achieve by its individual statements claiming truthfulness? (3) How is it possible, using these truths (*truth formulae*) and the acts of their bold public expression (*parrhesia*), to describe the internal functioning of the populist discourse (*regime of truth*) of Smer?

Before answering the research questions, the work first, to establish context, presented arguments about how Smer discursively frames its opponents (the opposition, the institutional establishment, and the EU) as a unified network, which produces and regulates social leadership, thus as an established regime of truth. To achieve this purpose, Smer outlines diverse relationships between actors (elites), whereby as glue serves their antagonistic position toward Smer (the populist), as well as Slovakia (the people).

Regarding the first research question *(1) What logic do the bold public expressions (parrhesiastic performances) of the Smer party, led by Robert Fico, follow and what effects do they produce in the context of the political competition for truth?* it was shown, that Smer using acts of bold public truth-telling, thus parrhesia, defines itself against the established regime of truth. Smer at the same time draws from everyday truths as if from the position

of the ordinary person, whereby these oppressed truths, by risky public utterance into the eyes of power, by their resonance acquire certain effects and retroactively legitimize the party. In this constellation plays a key role Robert Fico, the populist leader. The credibility and truthfulness of the party to a great extent stand on the leader, who stylizes himself into the role of a model parrhesiast. He is the embodiment of truth, which is intended to be shown in the alignment between his speech and his life, thanks to which he is a central element in the process of production and regulation of truths. Using the effects of parrhesiastic performances, the populist party and the leader practice power-knowledge. Not only do they delegitimize their political opponents (elites), but by stripping them of responsibility they also disrupt and challenge the established knowledge (regime of truth) associated with them, whereby simultaneously they establish their own regime with its own truths.

Regarding the second research question *(2) How does Smer generally relate to different types of truths (truth formulae) and what does it achieve by its individual statements claiming truthfulness?* it was shown, that the Smer party bases the truthfulness of its discourse on ordinary and symbolic, as well as on veridical truths, whereby each method of claiming truthfulness plays a specific role.

Ordinary everyday truths unsurprisingly play an important discursive role, as it is also commonly expected in populism. Opposite the understanding of ordinary truths as something spontaneous however, the work shows, how these truths are subject to political construction. It is not simply about that Smer says only that, what is in accordance with common sense, but also vice versa, in accordance with common sense is only that, what Smer says, and the rest is only "ideology". Despite that the populist discourse, appealing to its own truths, closes itself and fortifies its power, since it does so in terms of common sense, it maintains also its performative openness, since it signals evidence and universal accessibility.

In the case of veridical truths, thus truths standing on verification and proving, such as are the scientific and institutional "facts", it was shown, that they do not stand directly in mutual opposition to populism, but rather appear in an ambivalent relationship. Instead, the populist Smer, similarly as also other political subjects, incorporates these truths into itself and using them anchors its truthfulness according to need externally.

Symbolic truths store ordinary and veridical truths into mutual contexts and create thus a broader narrative. A characteristic feature of symbolic truths is their self-referentiality, what allows for the control of discourse through the distinction between symbolic truth and its opposite, nonsense, as Smer often also does. Since symbolic truths do not need external support, they are flexible enough, to absorb also inconsistent elements, what explains the contradictoriness of populist discourse for an outside observer.

At the last research question *(3) How is it possible using these truths (truth formulae) and the acts of their bold public expression (parrhesia) to describe the internal functioning of the populist discourse (regime of truth) of Smer?* the work reconstructed the populist regime of truth by unifying the acquired findings.

In this paper we thus obtain a unified and complex picture, which maps the internal mechanisms, by which Smer as a populist subject in its discourse produces and regulates truths. The work shows that populism is not a simple leaning on truths of common sense, but represents an entire ecosystem composed of various types of truthful statements, which together contribute to its strength. The strength of the populist discourse of Smer lies primarily in the constant mutual support of ordinary (everyday evident) and symbolic (meaningful narrative) truths by blurring their boundaries using the politicization of common sense. The work using this step explains the resilience of the emerging discourse, which by its circular logic through self-referentiality creates an impression of its own unquestionability. The discourse thus produces not only alternative truths, but also its own criteria of truthfulness, thanks to which it detaches itself from established truths, and by which it fixes its power effects. By closing into itself the discourse gains high flexibility thanks to a higher degree of independence from external verification by veridical facts, than other political subjects can afford, what explains the non-succumbing to “refutations”. In this state of relative vacuum the populist discourse, such as Smer also represents, is able to sustain itself using parrhesiastic performances, primarily through an authentic and bold populist leader. Parrhesia represents in our view the point, in which ordinary truths acquire their symbolic effects, since it allows for the founding of populist truths on performed personal credibility and not only personal credibility on truths.

Thanks to this work we thus obtain an insight into the mechanisms, by which a seemingly simple populist discourse about the people and the elite is able not only to persist, but even to dominate the political scene. How? By that it promises a double liberation in one instance: the liberation of the suppressed truths of the people from the established regime and, as the second side of this process, the liberation of the people from the suppressing truths of the established regime.

Použitá literatúra

A

- AUSTIN, John Langshaw, 1975. *How to do things with words*. Online. Cambridge: Harvard University Press. Dostupné z: https://pure.mpg.de/rest/items/item_2271128_6/component/file_2271430/content [cit. 2026-05-02].

B

- BAČO, Tomáš; BAUMÖHL, Eduard, 2021. Socioeconomic factors and shifts in ideological orientation among political parties: Parliamentary elections in Slovakia from 1998 to 2020. Online. *EconStor Preprints.* Kiel, Hamburg: ZBW - Leibniz Information Centre for Economics. Dostupné z: https://www.econstor.eu/handle/10419/246584 [cit. 2026-05-02].
- BRAUN, Kathrin, 2019. Unpacking post-truth. Online. *Critical Policy Studies*. Roč. 13, č. 4, s. 432-436. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/19460171.2019.1673200 [cit. 2026-05-02].
- BURAJ, Ivan, 2007. The Regime of Truth: Its Notion, Structure and the Mechanisms of Its Production. Online. *Filozofia*. Roč. 62, č. 7, s. 569-578. Dostupné z: http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/filozofia/2007/7/569-578.pdf [cit. 2026-05-02].
- BURAJ, Ivan, 2010. Power in the Structure of Power Relations. Online. *Filozofia*. Roč. 65, č. 5, s. 417-427. [cit. 2026-05-02].

C

- CIRNER, Michal, 2012. Sociálna demokracia: ideologická podstata strany Smer-SD? Online. *Annales Scientia Politica*. Roč. 1, č. 1, s. 76–79. https://www.unipo.sk/public/media/17464/Annales%20Scientia%20Politica%201-2012%20obal.pdf#page=77 [cit. 2026-05-02].
- CÍSAŘ, Ondřej; KUBÁT, Michal, 2024. Český populismus ve středoevropském kontextu. Online. *Osteuropa*. s. 133-151. ISBN 978-80-246-5986-2

D

- DESTRADI, Sandra; CADIER, David; PLAGEMANN, Johannes, 2021. Populism and foreign policy: a research agenda (Introduction). Online. *Comparative European Politics*. Roč. 19, č. 6, s. 663–682. Dostupné z: https://doi.org/10.1057/s41295-021-00255-4 [cit. 2026-05-02].

- DYRBERG, Torben Bech, 2014. *Foucault on the Politics of Parrhesia*. Online. Palgrave Pivot. Dostupné z: https://doi.org/10.1057/9781137368355 [cit. 2026-05-02].

E

- EDER, Franz, 2024. The nature of a populist and radical-right foreign policy: Analysing the freedom party´s participation in the right-wing Austrian government. Online. *The British Journal of Politics and International Relations*. Roč. 26 č. 4, s. 1100–1120. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/13691481231224265 [cit. 2026-05-02].

F

- FANOULIS, Evangelos; GUERRA, Simona, 2020. Veridiction and leadership in transnational populism: The case of DiEM25. Online. *Politics and Governance*. Roč. 8, č. 1, s. 217-225. Dostupné z: https://doi.org/10.17645/pag.v8i1.2539 [cit. 2026-05-02].
- FOUCAULT, Michel, 1980. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*. Online. Ed. C. Gordon. New York: Pantheon Books. ISBN 0-394-51357-6
- FOUCAULT, Michel, 2000. *Dozerať a trestať: Zrod väzenia*. Bratislava: KALLIGRAM. ISBN 80-7149-329-5.
- FOUCAULT, Michel, 2006. *Rád diskurzu*. Bratislava: AGORA. ISBN 80-969394-3-2.
- FOUCAULT, Michel, 2010. *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France, 1982-1983*. Online. Ed. F. Gros. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978–1–4039–8666–5.
- FOUCAULT, Michel, 2011. *The courage of truth: Lectures at the Collège de France, 1983–1984*. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-4039-8668-9.
- FOUCAULT, Michel, 2016a. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové. ISBN 978-80-87054-43-7.
- FOUCAULT, Michel, 2016b. Subjekt a moc. In: PELIKÁN, Č. et al. (eds.). *Myšlení vnějšku*. Praha: Herrmann & synové, s. 195-226. ISBN 978-80-87054-44-4.
- FREEDEN, Michael, 1996. *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Online. Oxford: Oxford University Press.

G

- GOFFMAN, Erving, 1999. *Všichni hrajeme divadlo: sebeprezentace v každodenním životě*. Online. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.

H

- HAMELEERS, Michael, 2020. My reality is more truthful than yours. Online. *International Journal of Communication*. Roč. 14, s. 1135-1152.
- HAMELEERS, Michael et al., 2018. Start spreading the news: A comparative experiment on the effects of populist communication. Online. *The International Journal of Press/Politics*. Roč. 23, č. 4, s. 517-538. https://doi.org/10.1177/1940161218786786 [cit. 2026-05-02].
- HESOVÁ, Zora, 2021. Three Types of Culture Wars and the Populist Strategies in Central Europe. Online. *Czech Journal of Political Science*. Roč. 28, č. 2, s. 130–150. https://doi.org/10.5817/PC2021-2-130 [cit. 2026-05-02].
- HLATKÝ, Roman; GYÁRFÁŠOVÁ, Oľga, 2025. The strategic dilemma of social democracy: Lessons from Slovakia. Online. *Electoral Studies*. s. 1–13. Dostupné z: https://doi.org/10.1016/j.electstud.2025.102911 [cit. 2026-05-02].
- HYVÖNEN, Ari-Elmeri, 2018. Careless speech: Conceptualizing post-truth politics. Online. *New Perspectives*. Roč. 26, č. 3, s. 31-55. https://doi.org/10.1177/2336825X1802600303 [cit. 2026-05-02].

I

- INGLEHART, Ronald; NORRIS, Pippa, 2017. Trump and the Populist Authoritarian Parties. Online. *Perspectives on Politics*. Roč. 15, č. 2, s. 443-454. https://doi.org/10.1017/S1537592717000111 [cit. 2026-05-02].

J

- JENNE, Erin Kristin., 2021. Populism, nationalism and revisionist foreign policy. Online. *International Affairs*. Roč. 97, č. 2, s. 323–343. https://doi.org/10.1093/ia/iiaa230 [cit. 2026-05-02].

K

- KALTWASSER, Cristóbal Rovira; TAGGART, Paul, 2016. Dealing with populists in government: A framework for analysis. Online. *Democratization*. Roč. 23, č. 2, s. 201-220. https://doi.org/10.1080/13510347.2015.1058785 [cit. 2026-05-02].

- KITTEL, R. C., 2025. Let's talk populist? A survey experiment on effects of (non-) populist discourse on vote choice. Online. *European Journal of Political Research*. Roč. 64, č. 2, s. 719-743. https://doi.org/10.1111/1475-6765.12710 [cit. 2026-05-02].
- KOPECKÝ, Petr; MEYER-SAHLING, Jan-Hinri; SPIROVA, Maria, 2022. (Extreme) political polarization and party patronage. Online. *Irish Political Studies*. Roč. 37, č. 2, s. 218–243. https://doi.org/10.1080/07907184.2022.2045143 [cit. 2026-05-02].

L

- LACLAU, Ernesto, 2005. Populism: What's in a Name? Online. In: PANIZZA, Francisco (ed.). *Populism and the Mirror of Democracy*. London: Verso, s. 32–49.
- LINTNER, Tomáš et al., 2023. Slovak MPs' response to the 2022 Russian invasion of Ukraine. Online. *Humanities and Social Sciences Communications*. Roč. 10, č. 1, s. 1-11. https://doi.org/10.1057/s41599-023-02276-8 [cit. 2026-05-02].
- LIPSET, Seymour M. a Stein ROKKAN, 1967. Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction. In: LIPSET, S. M. a S. ROKKAN, eds. *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press, s. 1-64.

M

- MAHLOULY, Dounia, 2025. The Myth of the Vulnerable Audience: Exploring Counter-Intuitive Approaches to Post-Truth Populism in the New Mass Media. Online. *Journal of Dialogue Studies*. Roč. 12, s. 193-214.
- MARUŠIAK, Juraj, 2006. Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom "a sociálnou demokraciou. Online. *Středoevropské politické studie*. Roč. 8, č. 1, s. 19-55.
- MCCOY, Jennifer; RAHMAN, Tahmina; SOMER, Murat, 2018. Polarization and the global crisis of democracy: Common patterns, dynamics, and pernicious consequences for democratic polities. Online. *American behavioral scientist*, Roč. 62, č. 1, s. 16–42. https://doi.org/10.1177/0002764218759576 [cit. 2026-05-02].
- MESEŽNIKOV, Grigorij; GYÁRFÁŠOVÁ, Oľga; SMILOV, Daniel, 2008. *National Populism in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs. ISBN 978-80-89345-13-7

- MOFFITT, Benjamin, 2016. *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Online. Stanford: Stanford University Press. ISBN 9780804799331 [cit. 2026-05-02].
- MUDDE, Cas, 2004. The populist zeitgeist. Online. *Government and Opposition*. Roč. 39, č. 4, s. 541-563. https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x [cit. 2026-05-02].
- MUDDE, Cas; KALTWASSER, Cristóbal Rovira, 2017. *Populism: A very short introduction*. Online. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780190234881 [cit. 2026-05-02].

N

- NEWMAN, Saul; CONRAD, Maximilian (eds.), 2024. Introduction. In: *Post-truth populism: A new political paradigm*. Online. Springer Nature. ISBN 978-3-031-64178-7 [cit. 2026-05-02].

P

- PETŘÍČEK, Miroslav, 2021. *Foucaultova filozofie svobody*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4855-2
- PIRRO, Andrea L.; TAGGART, Paul, 2023. Populists in power and conspiracy theories. Online. *Party Politics*. Roč. 29, č. 3, s. 413-423. https://doi.org/10.1177/1354068822107707 [cit. 2026-05-02].

S

- SINGER, Brian C., 2021. Populism and the separation of power and knowledge. Online. *Thesis Eleven*. Roč. 164, č. 1, s. 120-143. https://doi.org/10.1177/0725513620983685 [cit. 2026-05-02].
- SPRUYT, Bram; KEPPENS, Gil; VAN DROOGENBROECK, Filip, 2016. Who supports populism and what attracts people to it? Online. *Political Research Quarterly*. Roč. 69, č. 2, s. 335–346. https://doi.org/10.1177/1065912916639138 [cit. 2026-05-02].
- STRAWSER, B., 2025. *Regimes of Truth in the Digital Age*. Online. Dostupné z: https://ssrn.com/abstract=5550258 [cit. 2026-05-02].
- SZOMOLÁNYI, Soňa; GÁL, Zsolt, 2016. Slovakia's Elite: Between Populism and Compliance with EU Elites. Online. In: *The Visegrad Countries in Crisis*. s. 67-86. ISBN: 978-83-61067-39-9 [cit. 2026-05-02].

Š

- ŠTEFANČÍK, Radoslav; KINER, Andrej, 2021. "Sorry, I don't want them here": Migration in Slovak political discourse. Online. *Professional Discourse & Communication*. Roč. 3, č. 2, s. 10–20. https://doi.org/10.24833/2687-0126-2021-3-2-10-20 [cit. 2026-05-02].

T

- TAGGART, Paul, 2004. Populism and representative politics in contemporary Europe. Online. *Journal of Political Ideologies*. Roč. 9, č. 3, s. 269-288. https://doi.org/10.1080/1356931042000263528 [cit. 2026-05-02].

U

- UČEŇ, Peter, 2007. Parties, populism, and anti-establishment politics in East Central Europe. Online. *SAIS Review of International Affairs*. Roč. 27, č. 1, s. 49-62. htttps://doi.org/10.1353/sais.2007.0021 [cit. 2026-05-02].

W

- WAISBORD, Silvio, 2018. The elective affinity between post-truth communication and populist politics. Online. *Communication Research and Practice*. Roč. 4, č. 1, s. 17-34. https://doi.org/10.1080/22041451.2018.1428928 [cit. 2026-05-02].
- WEIR, Lorna, 2008. The concept of truth regime. Online. *Canadian Journal of Sociology*. Roč. 33, č. 2, s. 367–389. https://www.jstor.org/stable/canajsocicahican.33.2.367 [cit. 2026-04-23].
- WEYLAND, Kurt, 2001. Clarifying a contested concept: Populism in the study of Latin American politics. Online. *Comparative Politics*. Roč. 34, č. 1, s. 1-22. https://www.jstor.org/stable/422412?origin=crossref [cit. 2026-04-23].

Z

- ZVADA, Ľubomír, 2022. Anti-Soros conspiracy rhetoric in Slovak parliamentary discourse. Online. *Politické vedy*. Roč. 25, č. 2, s. 177–207. https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1049233 [cit. 2026-04-23].

Ž

- ŽÁK, Dalibor; SLIZ, Martin, 2025. Keď Slovensko, tak progresívne, hovorí Robert Fico. Online. *Aktuality.sk*. 4. marec 2025. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/id1mBLY/ [cit. 2026-04-23].

Zoznam príloh

Príloha č. 1: Korpus (zoznam videí)

- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2023a. *Nebudeme držať líniu jediného správneho názoru, ktorý určuje len Washington a Brusel*. Online, video. 2023-12-31. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=DoJHxhc74Hc [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2023b. *Tlačová konferencia Roberta Fica po ukončení samitu EÚ o prijatých záveroch a posadnuti Ukrajinou*. Online, video. 2023-12-15. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=9o9yWB-YYVM [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2023c. *V EÚ MA OZNAČILI ZA RACIONÁLNEHO BASTARDA S DOVETKOM, BODAJ BY TAKÝCH BASTARDOV BOLO ČO NAJVIAC*. Online, video. 2023-12-17. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=yDx6IkLaar0 [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2024a. *NAŽIVO: Oslavy strany SMER – SSD pri príležitosti 25. výročia založenia strany*. Online, video. 2024-11-17. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=_CHXTkYx1ko [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2024b. *Tlačová konferencia ministra dopravy SR J. Ráža a poslancov NR SR J. Mažgúta a R. Glücka*. Online, video. 2024-10-08. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=7ql7kl4Zyng [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025a. *Keď som pozrel sumár toho, ako médiá dokázali zmanipulovať moje vyjadrenia, ostal som v nemom úžase*. Online, video. 2025-09-13. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=WiB271VXNII [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025b. *MANIPULÁCIA A HLÚPE LŽI OPOZÍCIE MAJÚ ZA CIEĽ BURCOVAŤ ICH SYMPATIZANTOV PROTI* VLÁDE. Online, video. 2025-02-01. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=G1LTRCAtNjU [cit. 2026-04-30].

- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025c. *Opozícia a jej médiá v snahe vystrašiť maľujú čierno obrazy Slovenska, ktoré neodzrkadľujú realitu*. Online, video. 2025-10-29. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=Vtq5c7za1xY [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025d. *PO DNEŠNOM VÝKONE PROGRESÍVCOV JE JASNÉ, ŽE PSKO JE DIKTÁTORSKÁ STRANA JEDINÉHO "POVOLENÉHO" NÁZORU*. Online, video. 2025-10-05. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=KD0wRrrV1zg [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025e. *R. FICO: ČO SA NEZMESTILO NA TLAČOVKU XLII.* Online, video. 2025-10-19. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=j-OzZarASMU [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025f. *Rozprávky mamky Šimečkovej - čo veta, to preukázateľná lož*. Online, video. 2025-09-23. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=x9lroWK5oGU [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025g. *Tá osobitná škola pri Šimečkovi asi fakt nebol hoax*. Online, video. 2025-01-22. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=4J4S-4sZwJU [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025h. *Tlačová konferencia k aktuálnej schôdzi NRSR*. Online, video. 2025-09-09. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=5NpCvLfRu58 [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025i. *Tlačová konferencia na tému: Systematická kriminalizácia strany SMER – SSD*. Online, video. 2025-10-15. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=C33aNXqxtZ8 [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2025j. *Tlačové vyhlásenie po stretnutí s predsedníčkou vlády Ukrajiny, týkajúce sa aj politických tém.* Online, video. 2025-10-17. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=e9gd6Wul20A [cit. 2026-04-30].
- SMER - SLOVENSKÁ SOCIÁLNA DEMOKRACIA, 2026. *R. FICO: ČO SA NEZMESTILO NA TLAČOVKU XLV.* Online, video. 2026-01-04. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=K7mtv--iW5A [cit. 2026-04-30].